

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
FINANSŲ IR MOKESČIŲ KATEDRA

RAMUNĖ GVOZDAITĖ

**UŽSIENIO INVESTICIJOS LIETUVOJE:
SITUACIJOS ANALIZĖ IR SPREŠTINOS
PROBLEMOS**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas

doc. dr. R. Dužinskas

VILNIUS, 2011

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
FINANSŲ IR MOKESČIŲ KATEDRA

**UŽSIENIO INVESTICIJOS LIETUVOJE:
SITUACIJOS ANALIZĖ IR SPREŠTINOS
PROBLEMOS**

Finansų valdymo magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621N30005

Vadovas
doc. dr. R Dužinskas
2011 12 19

Recenzentas

2011 12

Atliko
FVmns0-01 gr. stud.
R. Gvozdaitė

VILNIUS, 2011

TURINYS

ĮVADAS	7
1. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ TEORINIAI IR TEISINIAI ASPEKTAI	10
1.1. Tiesioginių užsienio investicijų samprata	10
1.2. Tiesioginių užsienio investicijų teorijos	15
1.3. Tiesioginių užsienio investicijų formos ir investavimo sritys.....	17
1.4. Užsienio investicijų teisinė aplinka Lietuvoje.....	19
2. INVESTICINIS KLIMATAS IR TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ RAIDA LIETUVOJE	22
2.1. Investicinio klimato esmė	22
2.1.1. Investicinį klimatą lemiantys veiksniai ir investicijų poveikis šalies ūkiui	22
2.1.2. Lietuvos investicinio klimato SSGG (SWOT) analizė	27
2.2. Tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje raidos tendencijų analizė	29
3. LIETUVOS INVESTICINĖS APLINKOS VERTINIMAS IR INVESTICINIŲ PROCESŲ UŽSIENIO ŠALYSE APŽVALGA	37
3.1. Lietuvos investicinės aplinkos vertinimo tyrimas	37
3.1.1. Ekspertų apklausos metodologija	37
3.2.2. Lietuvos investicinės aplinkos vertinimas užsienio investuotojų akimis.....	40
3.2. Baltijos šalių investicinės aplinkos palyginimas	47
3.3. Paskatų tiesioginėms užsienio investicijoms Europos šalyse apžvalga.....	59
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	70
LITERATŪRA	73
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS	78
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	79
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA	80
PRIEDAI	81

PRIEDAI

1 priedas. Investicijų klasifikavimas	81
2 priedas. Tiesioginių užsienio investicijų apskaitos metodika	82
3 priedas. Pasaulio konkurencingumo reitingas 2011	85
4 priedas. Ekspertų apklausos anketa	86
5 priedas. Pagrindinių Estijos ekonomikos indikatorių kaita 2007-2011 m.	91
6 priedas. Pagrindinių Latvijos ekonomikos indikatorių kaita 2006-2011 m.	92
7 priedas. Pagrindinių Lietuvos ekonomikos indikatorių kaita 2005-2011 m.	93
8 priedas. Užsienio šalių paskatos investuotojų kuriamoms darbo vietoms.....	94

LENTELĖS

1 lentelė. Tiesioginių užsienio investicijų formų palyginimas	18
2 lentelė. Lietuvos investicinio klimato SSGG analizė	27
3 lentelė. Lietuvos pagrindinių mokesčių verslui tarifai	56
4 lentelė. Slovėnijos reikalavimai paramos gavėjui	67
5 lentelė. Slovėnijos investicinio projekto vertinimo pavyzdys	68

PAVEIKSLAI

1 pav. Užsienio investicijų tipai.....	12
2 pav. Investicinio klimato struktūra.....	22
3 pav. Tiesioginių užsienio investicijų kaita 1997-2010 m., mln. Lt.....	30
4 pav. Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui, Lt.....	31
5 pav. Tiesioginių užsienio investicijų santykio su BVP kaita, %.....	32
6 pav. Tiesioginės užsienio investicijos pagal ekonominės veiklos rūšis 2008–2010 m., %.....	33
7 pav. Tiesioginės užsienio investicijos pagal šalis investuotojas 2010 m., %.....	35
8 pav. Tiesioginės užsienio investicijos pagal apskritis 2010 m., mln. Lt.....	36
9 pav. Ekspertų apklausoje dalyvavusių respondentų pasiskirstymas pagal veiklos sritis.....	40
10 pav. Makroekonominių veiksnių įtaka Lietuvos investicinei aplinkai.....	41
11 pav. Institucinių veiksnių įtaka Lietuvos investicinei aplinkai.....	42
12 pav. Verslo sąlygų įtaka Lietuvos investicinei aplinkai.....	43
13 pav. Socialinių-geografinių veiksnių įtaka Lietuvos investicinei aplinkai.....	44
14 pav. Kultūrinių veiksnių įtaka Lietuvos investicinei aplinkai.....	45
15 pav. Mokslinių-technologinių veiksnių įtaka Lietuvos investicinei aplinkai.....	45
16 pav. Tyrime nagrinėtų veiksnių grupių įtaka Lietuvos investicinei aplinkai.....	46

IVADAS

Pasaulyje nerastume nė vienos valstybės, kuri nebūtų užmezgusi ryšių su užsieniu. Vienas tokių ryšių su užsieniu būdų yra užsieniečių kapitalo investavimas šalyje. Pasaulyje daugėjant demokratinių valstybių, jų ekonomikai tampant vis atviresnei, vis labiau plėtojami ir tarptautiniai ryšiai, tarp jų – ir tiesioginės užsienio investicijos.

Tiesioginių užsienio investicijų (TUI) nauda šalies ūkio plėtrai laikoma itin svarbiu veiksmu. TUI stimuliuoja šalies ekonomiką: jos siejamos su bendrojo vidaus produkto (BVP) didėjimu, daro teigiamą įtaką mokėjimų balansui, didėja eksporto apimtys. TUI jas priimančių šalių vystymosi procese atlieka svarbų vaidmenį, ypač teikiant kapitalą ir diegiant technologijas, o kartu įgyjant įgūdžių, praktinę patirtį ir prieigą prie rinkos, o visa tai padeda gerinti išteklių naudojimo veiksmingumą ir didinti produktyvumą. TUI didina ekonomikos augimą, nes į priimančiosios šalies gamybos procesą integruojami nauji ištekliai ir technologijos; jos gali padidinti šalių tiekimo pajėgumus ir padėti sukurti dinamišką investicijų ir eksporto tinklą, kuris šalims padėtų lengviau pasiekti ekonomikos augimo ir vystymosi tikslus.

Tyrimo aktualumas. Į Lietuvą pritraukti TUI, kurios leistų perimti aukštesnias technologijas bei šiuolaikines vadybines žinias yra labai svarbu. Viena pagrindinių priemonių, siekiant esminio pokyčio Lietuvos ekonomikoje didinant aukštos pridėtinės vertės verslo dalį, yra efektyvus TUI pritraukimas. Šių investicijų pritraukimas leistų Lietuvai per trumpą laiką importuoti „žinias“ ir technologijas, perimti kitų šalių darbuotojų vadybinius gebėjimus ir taip paskatinti bendrą ekonominio produktyvumo didėjimą.

Globalizacijos procesų veikiamame pasaulyje tiesioginės užsienio investicijos tampa vienu svarbiausių šalies ūkio integracijos į pasaulinę rinką rodiklių. Pagal užsienio investicijų dydį šalyje sprendžiama apie šalies patrauklumą tarptautinei rinkai, šalies ekonominius ryšius su kitomis valstybėmis. Nenuostabu, kad daug dėmesio tiesioginių užsienio investicijų tyrimams skiriama ir mokslinėje literatūroje. Tiesioginės užsienio investicijos daugelio autorių pripažįstamos vienu svarbiausių ekonominio šalies vystymosi veiksmų.

Atlikti tyrimai rodo, kad bendrųjų veiksmų, trukdančių pritraukti investicijas į mūsų šalį, nėra daug. Galima konstatuoti, kad šiuo metu Lietuvoje yra sudarytos pakankamos ir palankios sąlygos investuoti į įvairias pramonės ir verslo sritis, tačiau stokojama motyvacinių veiksmų, kurie ne tik užtikrina, kad būtų investuojama, bet ir leidžia pasiekti, kad investicijos būtų pritraukiamos sparčiau.

Tačiau pasaulyje tarp šalių itin sparčiai didėja konkurencija siekiant pritraukti investicijas. Šalys, siekiančios vykdyti veiksmingą, fokusuotą TUI pritraukimo politiką, turi mokėti konkuruoti, išryškinti šalies privalumus. Investicijų pritraukimo politika turi prasidėti pasaulinėse rinkose intensyvinant

šalies rinkodarą ir panaudojant lanksčias, kuo įvairesnes paskatas, skirtas pritraukti potencialius investuotojus.

Tyrimo objektas – tiesioginės užsienio investicijos.

Magistro baigiamojo darbo **problema** – esant būtinybei pritraukti tiesiogines užsienio investicijas į šalį, Lietuvos investicinė aplinka vis dar nėra pakankamai patraukli užsienio investuotojams.

Tyrimu siekiama įrodyti tokią **hipotezę**: nustačius ir pagerinus tam tikrus investicinę aplinką įtakojančius veiksnius, Lietuva turi galimybių pritraukti daugiau užsienio investicijų.

Šio **darbo tikslas** – išanalizuoti tiesioginių užsienio investicijų svarbą ir tendencijas mūsų šalyje, įvertinti Lietuvos investicinę aplinką bei palyginti ją su kitomis Baltijos valstybėmis, atskleisti problemas su kuriomis susiduria užsienio investuotojai bei pasiūlyti jų sprendimo būdus.

Tiksliui pasiekti keliami tokie **uždaviniai**:

- 1) atskleisti tiesioginių užsienio investicijų teorinių ir teisinių aspektų svarbą;
- 2) atlikti Lietuvos investicinio klimato SSGG (SWOT) analizę;
- 3) išanalizuoti tiesioginių užsienio investicijų raidos tendencijas Lietuvoje;
- 4) atlikti ekspertų apklausą apie Lietuvos investicinės aplinkos vertinimą bei apibendrinti jos rezultatus;
- 5) palyginti Baltijos valstybių (Lietuvos, Latvijos ir Estijos) investicines aplinkas;
- 6) apžvelgti tam tikrų Europos šalių teikiamas paskatas investicijoms.

Magistro baigiamajame darbe taikomi **metodai**: dokumentų ir duomenų analizė, lyginimo metodas, apibendrinimo metodas, ekspertų interviu, duomenų apžvalga. Siekiant išskirti teorinę užsienio investicijų esmę bei esminius TUI teisinio reglamentavimo bei skatinimo politikos aspektus, darbe buvo atliekama mokslinės literatūros, teisės aktų bei kitų dokumentų analizė. Statistiniai duomenys apdorojami ir palyginami remiantis duomenų analizės ir palyginimo metodais, pavaizduojami grafiškai. Apibendrinimo metodas taikytas tiek rašant darbą, tiek formuluojant išvadas, teikiant pasiūlymus ir apibendrinant atskirų autorių, mokslininkų bei apklaustųjų ekspertų nuomones.

Kitas veiksnys, padėjęs geriau susipažinti su tiesioginių užsienio investicijų samprata bei nauda šalių ekonomikai, – mokslinės ir periodinės literatūros studijavimas. Užsienio investicijų svarbą analizuoja tiek užsienio (R. Gilpin (1998), P. T. McGrath (1999), L. von Mises (2006), R. Ajami (2006), L. Alfaro (2009)) tiek Lietuvos ekonomistai. Investicijų teorinę sampratą bei plėtrą Lietuvoje nagrinėja V. Kvainauskaitė (2003), R. Ginevičius, O. G. Rakauskienė, R. Patalavičius, M. Tvaronavičienė, K. Kalašinskaitė, V. Lisauskaitė (2005), D. Cibulskienė bei M. Butkus (2007). Apie užsienio investicijų atsiradimą bei naudą šalies ūkiui rašė G. Davulis (2003), V. Navickas (2004), K. B. Paulavičius (2001) bei R. A. Grižas (2003). Apie tiesioginių užsienio investicijų poveikį ekonomikai rašė, T. Lankauskienė, M. Tvaronavičienė (2011). Tiesioginių užsienio investicijų teigiamus ir

neigiamus aspektus tyrinėjo A. Žilinskė (2010). R. A. Grižas (2005) taip pat analizavo ekonominės diplomatijos svarbą siekiant pritraukti tiesiogines užsienio investicijas. Užsienio investicijų teisinio reguliavimo raidą Lietuvoje nagrinėjo K. L. Valančius (2005). Pastebėta, kad kiti lietuvių mokslininkai TUI tyrinėja kitu požiūriu. Jie daugiau dėmesio skiria veiksniams, įtakojančiams tiesioginių tarptautinių investicijų pritraukimą į šalį ir lemiantiems TUI srautus. O. Čegyžė ir A. Miečinskienė (2009) nustatė, kad tiesiogines užsienio investicijas teigiamai veikia tiek mokslinių tyrimų ir technologinės pažangos lygis, tiek eksportas, o mokesčių našta ir šalies išsilavinimo lygis taip pat vaidina svarbų vaidmenį pritraukiant tiesiogines užsienio investicijas. A. Johnson (2006) nustatė, kad tiesioginės užsienio investicijų srautai didina ekonominę vystimąsi besivystančiose šalyse, bet ne išvystytose ekonomikose. Užsienio investicijų analizės gana reguliariai pateikiamos analitinėse Lietuvos Banko, Swedbank, DNB banko apžvalgose bei vykdomos valstybės institucijų užsakymu.

1. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ TEORINIAI IR TEISINIAI ASPEKTAI

1.1. Tiesioginių užsienio investicijų samprata

Žodis „**investicijos**“ yra kilęs iš lotynų kalbos (*lot. investio – aprenghu*), atėjęs per anglų kalbą (*angl. Investments*) ir reiškia ilgalaikius kapitalo įdėjimus į ūkio šakas arba vertybiniais popieriais pirkti, siekiant pelno. Iš to seka, kad sąvokos „investicijos“, „kapitalo įdėjimai“ arba „lėšų įdėjimai“, „įdėtos lėšos“ yra sinonimai. (Valančius K. L., 2005, p. 15).

Ginevičius R. ir kt. (2005) savo knygoje „Eksporto ir investicijų plėtra Lietuvoje“ pateikia priešingą nuomonę: „Dažna klaida yra termino „*investicijos*“ sutapatinimas su terminu „*kapitaliniai idėjimai*“. Investicijos šiuo atveju yra lėšų naudojimas pagrindinėms priemonėms atnaujinti (pastatams, įrengimams, transporto priemonėms ir pan.). Kartu investicijos gali būti panaudotos ir apyvartinėms lėšoms, ir įvairiems vertybiniais popieriais, ir tam tikroms nematerialių aktyvų rūšims (patentai, licencijos, technologinės naujovės, gamybos paslaugų apimtys (*know-how*)). Kapitaliniai įdėjimai suprantami siauresne reikšme ir gali būti kaip viena iš investicijų formų, bet ne jų analogas.“ (p. 154).

Žymiausių rinkos ekonomikos specialistų pripažintas „Ekonomikos terminų žodynas“ nurodo, kad **investicijos** (investment) – kapitaliniai įdėjimai perkant materialųjį turtą (gamyklą, mašinas ar įrenginius (pagrindinis kapitalas)) ar akcijos apyvartinis kapitalas, t.y. materialieji arba tikrieji įdėjimai.

Apibūdinant investicijų ekonominę esmę, galima pabrėžti, kad šiuolaikinėje literatūroje šis terminas traktuojamas klaidingai arba labai siaura prasme. Tipiškiausia klaida yra ta, kad bet koks lėšų įdėjimas, kuris gali ir nedidinti nei kapitalo prieaugio, nei pelno, suprantamas kaip investicijos. Tokiam lėšų įdėjimui dažniausiai priskiriamos vadinamosios investicijos televizoriams, automobiliams, butams ir pan. pirkti. Jos savo ekonominiu turiniu nepriklauso investicijoms. Įsigyjant šių prekių, lėšos tiesiogiai naudojamos ilgalaikiam vartojimui, išskyrus tuos atvejus, kai jų įsigijimo tikslas yra pardavimas. (Ginevičius R. ir kt., 2005, p. 154).

Lietuvos Respublikos investicijų įstatyme pateikiamas investicijų apibrėžimas nusako, jog investicijos yra piniginės lėšos ir įstatymais bei kitais teisės aktais nustatyta tvarka įvertintas materialusis, nematerialusis ir finansinis turtas, kuris investuojamas siekiant iš investavimo objekto gauti pelno (pajamų), socialinį rezultatą (švietimo, kultūros, mokslo, sveikatos ir socialinės apsaugos bei kitose panašiose srityse) arba užtikrinti valstybės funkcijų įgyvendinimą.

Investicijos patenka į įvairias verslo ir socialines sferas įvairiomis formomis. Kad būtų galima analizuoti, planuoti bei įvertinti investicijas, jos yra klasifikuojamos pagal tam tikrus požymius.

Lietuvos Respublikos investicijų įstatyme pateikiamos tokios investicijų rūšys:

1. Investicijų rūšys pagal investuotojo įtaką ūkio subjektui:

1) tiesioginės investicijos – investicijos ūkio subjektui steigti bei įregistruoto ūkio subjekto kapitalui ar jo daliai įsigyti, taip pat reinvesticijos, paskolos ūkio subjektams, kuriuose investuotojui priklauso kapitalas ar jo dalis, subordinuotos paskolos, jei investuojama siekiant užmegzti arba palaikyti ilgalaikius tiesioginius investuotojo ir ūkio subjekto, į kurį investuojama, ryšius ir investuojant įsigyta kapitalo dalis suteikia investuotojui galimybę kontroliuoti arba daryti nemažą įtaką ūkio subjektui;

2) netiesioginės (portfelinės) investicijos – investicijos, jei investuojant įsigyta kapitalo dalis nesuteikia investuotojui galimybės daryti nemažą įtaką ūkio subjektui.

2. Investicijų rūšys pagal investuotojo nuolatinę buveinę (rezidavimą):

1) vidaus investicijos – Lietuvos valstybės, Lietuvos Respublikos fizinių ir juridinių asmenų investicijos Lietuvos Respublikoje;

2) užsienio investicijos – užsienio valstybių, tarptautinių organizacijų, užsienio fizinių ir juridinių asmenų investicijos Lietuvos Respublikoje.

3. Investicijų rūšys pagal investuotojo statusą:

1) valstybės investicijos – investicijos valstybės poreikiams tenkinti nacionalinio biudžeto, valstybės (savivaldybių) fondų lėšomis, Lietuvos valstybės (savivaldybių) vardu gautomis paskolomis, valstybės (savivaldybių) įmonių lėšomis ir kitu valstybės (savivaldybių) turtu bei valstybės (savivaldybių) suteikiamomis paskolų garantijomis;

2) privačios investicijos – Lietuvos Respublikos ir užsienio privačios nuosavybės teisės subjektų investicijos;

3) užsienio valstybių ir tarptautinių organizacijų investicijos.

4. Investicijų rūšys pagal investavimo objektą:

1) kapitalo investicijos – investicijos ilgalaikiam materialiajam ir nematerialiajam turtui sukurti, įsigyti arba jo vertei padidinti;

2) finansinės investicijos – visos investicijos, išskyrus kapitalo investicijas.

Nagrinėjant tiesiogines užsienio investicijas (1 priedas), aktualiausias klasifikavimas yra pagal dalyvavimą investicijų procese, kad būtų išsiaiškinta kuo skiriasi tiesioginės investicijos nuo netiesioginių, bei klasifikavimas pagal investicinių lėšų priklausomybę, kuris paaiškina kas tai yra užsienio investicijos.

Pagal dalyvavimą investavimo procese investicijos būna:

- **tiesioginės investicijos** – tai paties investuotojo dalyvavimas investuojant lėšas bei pasirenkant investavimo objektą. Tiesioginį investavimą (dažniausiai) vykdo specialiai tam parengti

investuotojai, turintys labai tikslią informaciją apie investicinį objektą, politinę padėtį, ekonominius šalies rodiklius bei gerai išmanantys investavimo procesą.

- **netiesioginės investicijos** – tai investavimas, atliekamas per įgaliotus asmenis arba tam tikslui skirtas finansines institucijas. Ne visi investuotojai turi pakankamą kvalifikaciją, kad galėtų sėkmingai pasirinkti investavimo objektus ir vėliau tinkamai valdyti investicinį portfelį. Tokiais atvejais jie įgyja vertybinius popierius, kuriuos išleidžia investiciniai bei kiti finansiniai tarpininkai, o šie, taip surinkę investicines lėšas, paskirsto jas į investicinius objektus savo nuožiūra. Tokių kompanijų specialistai renka labiausiai perspektyvius investavimo objektus ir, kadangi investuoja dideles lėšas, dalyvauja valdant šiuos objektus. Iš šio verslo gautas pajamas paskirsto saviems investuotojams.

Pagal investicinių lėšų priklausomybę investicijos būna:

- **privačios investicijos** – tai lėšų įdėjimas į tam tikrus fizinius asmenis, įmones ar organizacijas kitų fizinių ir juridinių asmenų, kurių įstatiniame kapitale nėra valstybinio kapitalo.

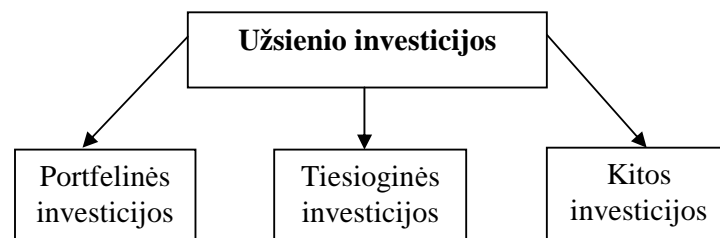
- **valstybinės investicijos** – tai centrinės ir vietos valdžios organų lėšų įdėjimas į investicinius objektus, atliekamas biudžetinių ir nebiudžetinių fondų bei skolintų lėšų. Tai ir kitų valstybinių įmonių bei įstaigų investicijos savo ir skolintomis lėšomis.

- **užsienio investicijos** – tai lėšų įdėjimas, atliekamas kitų valstybių, užsienio fizinių asmenų ar įmonių ir organizacijų.

- **bendrosios investicijos** – tai lėšų įdėjimas, atliekamas įvairių vienos ar kitos šalies subjektų. (Cibulskienė D.; Butkus M., 2007, p. 26-29).

Įvairiose tarptautinėse sutartyse, taip pat ir įvairių šalių įstatymuose užsienio investicijų sąvoka apibrėžiama nevienodai, nors pagrindiniai šios sąvokos apibrėžimo elementai sutampa. Užsienio investicijos – tai, visų pirma, užsienio kilmės kapitalas – įvairių formų ir rūšių nuosavybė. Antra, jis išvežtas iš šalies. Trečia, jis investuotas į įmonę arba veiklą kitoje šalyje. (Valančius K. L., 2005, p. 17).

Trumpai užsienio investicijos sąvoką galima apibrėžti kaip bet kokio funkcionuojančio kapitalo perkėlimą į kitą valstybę.

Šaltinis: Navickas V., 2004, 122 p.

1 pav. Užsienio investicijų tipai

Tiesioginė užsienio investicija – tai tokia investicija, kurios pagrindu susiformuoja ilgalaikiai ekonominiai santykiai ir interesai tarp tiesioginio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės. Dešimt ir daugiau procentų paprastųjų akcijų arba balsavimo teisių paprastai pripažįstama kaip žemutinė riba, nuo kurios tiesioginis užsienio investuotojas turi galimybę dalyvauti tiesioginio investavimo įmonės valdyme, t.y. daryti įtaką įmonės valdymui.

Mažesnė kaip 10 procentų balsavimo teisių užsienio investicija paprastai laikoma ne tiesiogine, o *portfeline investicija*.

Kitomis užsienio investicijomis laikomi visi finansiniai ryšiai su užsieniu, nepatenkantys į pirmas dvi dalis. Tai gali būti ilgalaikės ir trumpalaikės paskolos, taip pat paskolos, gautos valstybės vardu ir su valstybės garantija, prekybinės skolos, užsienio juridinių ir fizinių asmenų indėliai bankuose bei kiti panašūs finansiniai įsipareigojimai. (Navickas V., 2004, p. 122).

Tiesioginių užsienio investicijų problema savaimė iškyla kiekvienai naujai susikuriančiai ar atsikuriančiai valstybei, kur ekonomikos pokyčiai (perėjimas nuo planinės prie rinkos ekonomikos) ir augimas susiję su politinėmis pertvarkomis. Ne išimtis yra ir Lietuva. Tiesioginės užsienio investicijos yra ir valstybės ekonominio augimo rodiklis, ir priemonė, kryptingai naudojama tam augimui pasiekti. Dažnai tiesioginių užsienio investicijų orientavimas į konkrečią valstybę priklauso ne tik nuo planuojamo pelno, bet ir nuo politinių sprendimų. Politiniam stabilumui, demokratinei valdžios kaitai ir ekonominiam pliuralizmui pasiekti užsienio investicijos turi tiesioginę įtaką. Vyriausybė ir parlamentas sąmoningai telkia pastangas investicijoms pritraukti ir taip spartina valstybės ekonominę raidą. Literatūroje nurodomi penki pagrindiniai motyvai, kodėl verta pritraukti tiesiogines užsienio investicijas:

- 1) firmų nauda (užsienio firmų investicijos verčia vietos rinkos veikėjus konkuruoti ir kartu plėtoti valstybės vietos verslą);
- 2) internalizavimas (investuotojai pasirenka tam tikrą šalį, kurioje yra mažesnės sąnaudos, mokesčiai, t.y. jie stengiasi mažinti gamybos išlaidas);
- 3) oligopolinis elgesys (oligopolija – tokia rinkos struktūra, kai yra nedaug firmų; tokia padėtis rodo, jog firmų pagrindinis bruožas yra stebėti, ką daro arba ką rengiasi daryti varžovai. Tai verčia firmas gerinti savo prekių kokybę bei didinti produkcijos kiekį);
- 4) būdingi vietos patogumai (firma mato, jog tam tikroje šalyje jai labiau apsimoka įkurti firmą nei plėstis savo šalyje; šis modelis iš dalies apima anksčiau išvardytus tris modelius);
- 5) vietos patogumų politikos plėtojimas (valstybės vyriausybės vykdoma politika taip pat pritraukia firmas, pvz., prekybos barjeras gali būti labai stiprus akstinas investuoti į šalį).

Tiesioginių užsienio investicijų (TUI) definicijų yra daug: paprasčiausias apibrėžimas – tai vienoje valstybėje esančių firmų investicinės išlaidos įkurti įmones kitose valstybėse. Kiek išsamesnis

apibrėžimas būtų toks – TUI yra užsienio firmos kontrolinio paketo įsigijimas arba kai pati firma užsienio valstybėje įkuria antrinę firmą. Taip pat TUI terminas vartojamas, kai prie pirminių investicijų pridedama dar investicijų arba įkuriamas dar viena firma. TUI yra laikomos taip pat, kai firmos susilieja, stato bendrus pastatus, veikia vienoda kryptimi. (Ginevičius R. ir kt., 2005, p. 157-158).

Pasak Davulio G. (2009), **tiesioginė užsienio investicija** – tai tokia investicija, kurios pagrindu susiformuoja ilgalaikiai ekonominiai santykiai ir interesai tarp tiesioginio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės. Dešimt ir daugiau procentų paprastųjų akcijų arba balsavimo teisių paprastai pripažįstama kaip žemutinė riba, nuo kurios tiesioginis užsienio investuotojas turi galimybę dalyvauti tiesioginio investavimo įmonės valdyje, t.y. daryti įtaką įmonės valdymui. (p. 342).

Tiesiogines užsienio investicijas sudaro:

- 1) Tiesioginiam užsienio investuotojui tenkanti įmonės nuosavo kapitalo dalis, kuri apskaičiuojama atsižvelgiant į tiesioginio užsienio investuotojo turimą įmonės įstatinio kapitalo dalį;
- 2) Reinvesticijos – įmonėje likusi tiesiogiai užsienio investuotojui priklausanti pelno dalis, nepaskirstyta (lot. dividendus – dalijamas – akcinės bendrovės pelno dalis, paskirstoma akcininkams) forma, kuri apskaičiuojama priklausomai nuo turimos įmonės balsų dalies;
- 3) Tiesioginio užsienio investuotojo investavimo įmonei suteiktos ilgalaikės ir trumpalaikės paskolos. Paskolos, gautos Lietuvos valstybės vardu ir paimitos su Vyriausybės garantija, nėra tiesioginės užsienio investicijos;
- 4) Kitos įmonės kapitalas – tai tiesioginio užsienio investuotojo ir investavimo įmonės prekybos skolos, priskaičiuoti, bet neišmokėti dividendai, privilegijuotosios akcijos, nesuteikiančios teisių į turtą likviduojant įmonę, palūkanos už paskolas ir t.t. (Valančius K. L., 2005, p. 19-20).

Pagal Lietuvos Respublikos investicijų įstatymą *investuotojai* yra Lietuvos Respublika bei užsienio valstybės, tarptautinės organizacijos, Lietuvos Respublikos ir užsienio juridiniai ir fiziniai asmenys, kurie Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka investuoja nuosavą, skolintą ar patikėjimo teise valdomą bei naudojamą turtą.

Tiesioginiai užsienio investuotojai gali būti individualūs asmenys, akcinės bendrovės, juridinio asmens teises turinčios ar neturinčios personalinės įmonės, susijusios asmenų ar įmonių grupės, vyriausybės ar vyriausybės tarnybos, koncernai arba kitokios organizacijos, kurioms priklauso tiesioginių investicijų įmonės kitose šalyse nei jie patys reziduoja. (Navickas V., 2004, p. 124).

Investuotojai gali investuoti Lietuvos Respublikoje įstatymų nustatyta tvarka šiais būdais:

- 1) steigdami ūkio subjektą, įsigydami Lietuvos Respublikoje įregistruoto ūkio subjekto kapitalą ar jo dalį;
- 2) įsigydami visų rūšių vertybinius popierius;
- 3) sukurdami, įsigydami ilgalaikį turtą arba didindami jo vertę;
- 4) skolindami lėšas ar kitą turtą ūkio subjektams, kuriuose investuotojui priklauso kapitalo

dalis, suteikianti jam galimybę kontroliuoti arba daryti nemažą įtaką ūkio subjektui;

- 5) vykdydami koncesijų bei išperkamosios nuomos (lizingo) sutartis.
- 6) vykdydami koncesijų, išperkamosios nuomos (lizingo) bei valdžios ir privataus subjektų partnerystės sutartis.

1.2. Tiesioginių užsienio investicijų teorijos

Pirmosios užsienio investicijos atliktos XVIII-XIX amžiuje. Jas lėmė įmonių, unikalių ir vertingų išteklių produkcijos gamyba, paieška ir noras užsitikrinti ilgalaikį dalyvavimą išteklių gavimo centruose. Tuo tikslu vyko vario paieška Čilėje, naftos paieška Vidurio Rytuose. Išteklių poreikis gamybai dažnai siejosi su kitais investicijas priimančiais šalies privalumais: tarptautiniu konkurencingumu, produkto gyvavimo ciklu.

Tris pastaruosius dešimtmečius užsienio investicijas nusako kapitalo mobilumas ir žemų darbo kaštų pastovumo kombinacija. Įeiti į užsienio kapitalo rinkas įmones skatina užsienio rinkos pranašumai: ekonomikos akiratis, produkcijos diferenciacija, finansiniai ištekliai ir jėga, technika ir žinios.

Dažniausiai pasitaikančios; užsienio investicijų teorijos:

1. *Monopolinių privalumų teorija* teigia, jog turėjimas svarbių privalumų, sukuriančių monopolistinį pranašumą šalies viduje, suteikia galimybę per užsienio investicijas įsiskverbti į užsienio rinkas. Tokiu būdu užtikrinami konkurenciniai privalumai – tai kompanijos specifinės charakteristikos, kurios leidžia kompanijai veikti efektyviau nei konkurentai, siekiant gamybos efektyvumo, mažesnės kainos, geresnio serviso ir t.t. konkrečioje šalyje. Tokie pranašumai gali būti, pavyzdžiui, aukštesnė technologija, visuotinai žinomas firmos ženklas ar sutaupymas dėl gamybos masto.

2. *Internacionalizacijos teorija* remiasi sutarčių sudarymo kaštais, patiriamais sudarant sutartis; tai derybų, kontrolės, sutarties pasirašymo kaštai. Tiesioginės užsienio investicijos prieš kitas alternatyvas pasirenkamos todėl, jog sutarčių (licencijų, privilegijų, tiekimo ir pan.) sudarymo ir vykdymo kaštai pernelyg aukšti ir egzistuoja didesnė kompanijos veiklos užsienyje rizika nei pačiai įmonei turint ir valdant savo padalinius užsienyje. Internacionalizacijos sąvoką ši teorija aiškina kaip kompanijos plėtimąsi, skverbiantis į naujas rinkas, pereinant į naujas jos prekių gyvavimo ciklo stadijas. Optimalus sprendimas dėl tiesioginių užsienio investicijų turi būti priimtas, įvertinus produkto stadiją, firmos konkurencinius privalumus bei alternatyvių projektų kaštus.

3. *Eklektinė teorija*. Nors internacionalizacijos teorija ir nurodo, kodėl firmos pasirenka užsienio investicijas kaip įėjimo į užsienio rinkas būdą, ji nenusako, kodėl produkcija turi būti gaminama (parduodama) užsienyje. Ši problema buvo įvertinta eklektinėje teorijoje, kuri sujungė monopolijos ir internacionalizacijos privalumus, kad būtų suformuota bendra užsienio investicijų teorija. Ši teorija

naudinga tuo, kad įgalina priimti sprendimą ne tik atsižvelgiant į kainas ar paklausos veiksnius, bet ir įvertinti rinkos dydį, rizikingumą, vietą ir t.t. Sprendimas apie investicijas turi būti priimtas, atsižvelgiant į šias tris veiksnių grupes:

- savininko privalumus – apimančius kompanijos konkurencinius privalumus, tokius kaip turimą technologiją, valdymo struktūros lankstumą, galimybę gauti kreditavimą plėtrai ir pan.;
- vietos privalumus – apimančius tikslinės šalies rinkos kainų tendencijas, ekonominę ir politinę šalies riziką, rinkos reguliavimą;
- tarptautinius privalumus, kuriuos įgis firma, įėjimui į užsienio rinką tiesiogines investicijas naudodama vietoj kitų galimų alternatyvų.

4. *Tarptautinio produkto gyvavimo ciklo teorija* plačiai taikoma marketinge, tarptautiniuose ekonominiuose santykiuose, įgyja dar vieną aspektą, susijusį su informacija, technologijomis ir darbo jėgos kaštais kuriant produktą. Ši teorija teigia, kad naujiems produktams sukurti reikia aukštos kvalifikacijos darbuotojų ir didelių kapitalo įdėjimų, kurie koncentruojasi itin išsivysčiusiose šalyse. Čia sukurtiems produktams pasiekus brandos stadiją, kai atsiranda daug konkurencingų produktų, šių gamyba perkeliama į besivystančias šalis, ir taip įgyjama kainų pranašumo dėl pigios darbo jėgos ir masinės gamybos efekto. Produkto gyvavimo ciklo teorija paaiškina užsienio investavimą, t.y. atsižvelgiant į produkto gyvavimo stadiją, galima nustatyti, kada naudingiau produktą gaminti pirminėje bendrovėje, o kada investuoti ir gaminti užsienyje.

5. *Sekinio teorija*. Kartais kompanija priverstinai investuoja užsienyje. Tokius atvejus aiškina sekimo paskui klientus arba sekimo paskui konkurentus teorijos. Yra daugybė kompanijų, kurios parduoda savo produkciją užsienyje netiesioginiu būdu, t.y. jų gaminiai yra kitų kompanijų gaminių komplektuojamosios dalys. Jei pastarosios kompanijos plečia savo veiklą užsienio šalyse, joms gali ekonomiškai (pavyzdžiui, dėl transportavimo kaštų) neapsimokėti pirkti šias dalis. Tuomet, nenorėdamos prarasti klientų, savo veiklą kartu plečia ir pirmosios kompanijos. Oligopolinėse šakose, t.y. šakose, kuriose yra nedaug gamintojų, dažnai susiklosto situacija, kai iš karto keletas investuotojų, kartais visai nepriklausomai vienas nuo kito, sukuria gamybinius pajėgumus konkrečioje šalyje per labai trumpą laikotarpį. Dažniausiai tai aiškinama vidiniais arba išoriniais pasikeitimais, veikiančiais oligopolininkus vienu metu. (Kvainauskaitė V., 2003, p. 65-67).

Tuo tarpu Navickas V. (2004) savo knygoje „Europos Sąjungos rinkų ypatumai“ įvardija keturias užsienio investicijų teorijas:

1. Produkto ciklo teorija.
2. Monopolistinių pranašumų teorija.
3. Internacionalizacijos teorija.
4. Eklektinė teorija.

Vengrauskas V. ir Langvinienė N. (2003) knygoje „Tarptautinis verslas“ pateikia tris pagrindines tarptautinių investicijų teorijas:

1. Tarptautinio investavimo produkto gyvavimo ciklo teorija.
2. Rinkos nepilnumo (trūkumo) arba monopolistinių pranašumų teorija.
3. Duningo eklektinė tarptautinės gamybos teorija.

1.3. Tiesioginių užsienio investicijų formos ir investavimo sritys

Išskiriamos šios tiesioginių užsienio investicijų formos:

1. *Naujų įmonių statyba.* Ši tiesioginių užsienio investicijų forma reikalauja pradėti visas operacijas nuo pačios pradžios, t.y. nuo vietos statyboms įsigijimo ir statybos vykdymo. Investuojanti įmonė gali pasirinkti vietą, geriausiai atitinkančią reikalavimus, ir sukurti modernias, šiuolaikines gamyklas. Tam dažnai pritariama, nes tokios investicijos, sukuria daug naujų darbo vietų. Vadybininkai nesusiduria su esamomis skolomis, personalas neverčiamas dirbti su senais įrenginiais, netenka kovoti keičiant senuosius darbo įpročius, kuriuos gina atkaklios profsajungos, ir t.t. Kuriant įmones, iškyla ir šalių kultūrinių skirtumų problema. Naujausi tyrimai rodo, jog esant dideliems kultūriniais skirtumams, įmonei verčiau sukurti naują gamyklą ar atstovybę, o ne pirkti ir pertvarkyti esamą. Tačiau sėkmingas investicijų įgyvendinimas ilgai trunka, yra brangus; žemė geriausiose vietose dažnai būna jau užstatyta, labai brangi arba neparduodama užsieniečiams; naujas statybas riboja šalies teisinės, kultūrinės ir ekonominės aplinkos aspektai.

2. *Užsienyje veikiančių įmonių pirkimas.* Šios tiesioginių užsienio investicijų formos paskatos yra akivaizdžios. Juk investuotojas greitai perima visišką įsigytos struktūros kontrolę – jis iš karto gauna pastatus, įrengimus, darbuotojus, patentus ir platinimo tinklą. Tačiau investuotojas prisiima ir pirktosios įmonės finansinius, valdymo ir kitus išpareigojimus. Be to, pirkdamas veikiančias įmones, jis susiduria su kapitalo poreikiu.

3. *Bendros su užsienio kapitalu ir užsienio kapitalo įmonės.* Tokio tipo įmonės sukuriamos tada, kai dvi ar daugiau įmonių sutaria vystyti bendrą veiklą. *Bendra su užsienio kapitalu įmonė* – tai tokia bendradarbiavimo su užsienio partneriais forma, kuriai būdinga bendra gamybinė ir komercinė veikla, bendras valdymas, pelno ir rizikos pasidalijimas. *Užsienio kapitalo įmonė* – ūkio subjektas, kurio nuosavas kapitalas priklauso užsienio investuotojui. Bendros su užsienio kapitalu ar užsienio kapitalo įmonės skatinamos mokesčių ir muitų lengvatomis, joms teikiamos investuotojų pelno, pajamų dividendų bei interesų gynimo garantijos. Be to, leidžiama savo pelną, pajamas ar dividendus išvežti vidaus rinkoje nupirktų prekių bei paslaugų forma arba reinvestuoti į ūkį. Bendrų su užsieniu įmonių kūrimas apsaugo nestabilios ekonomikos šalis nuo vidaus ūkio subjektų žlugimo ir užsieniečių kontrolės rizikos.

1 lentelėje pateiktos tiesioginių investicijų užsienyje formos leidžia įmonėms išlaikyti savo tarptautinio verslo kontrolę ir didinti pelno procentą. Tačiau tiesioginės užsienio investicijos žymiai rizikingesnės ir sudėtingesnės įmonės internacionalizavimo būdas nei kiti. Dėl jų firmos patiria didelę politinę ir ekonominę riziką, galimi nuostoliai tuo atveju, jei nepalankiai keistųsi valiutos kursas. Svarbi ir valstybinė politika: šalys, iš kurių investuojama, gali trukdyti investicijoms tiesiogine pelno ar kapitalo kontrole; šalys, į kurias investuojama, gali skatinti investicijas apdraudimu nuo politinės rizikos. (Kvinauskaitė V., 2003, p. 67-68).

1 lentelė. Tiesioginių užsienio investicijų formų palyginimas

Forma	Privalumai	Trūkumai
Naujų įmonių statyba	Nereikia ieškoti partnerių; Lengvai formuojama nauja įmonės veiklos strategija ir politika; Kuriamos naujos darbo vietos	Nėra finansavimo šaltinių; Sunkumai įeinant į rinką; Informacijos apie šalies mikro ir makro aplinką trūkumas; Didelis atotrūkis tarp investicijų pradžios ir to momento, kai objektas pradedamas eksploatuoti; Kultūriniai skirtumai
Esamų įmonių užsienyje pirkimas	Greitai perimamas įsigytos struktūros (įmonės) turtas ir kontrolė; Nereikia formuoti personalo, rūpintis patentų, licencijų ar kitų reikalingų dokumentų gavimu	Ne visada gaunama išsami informacija apie šalies makro ir mikro aplinką; Sunku prisitaikyti prie vietinių sąlygų; Reikia didelių finansinių išteklių; Ilgas jau veikiančios įmonės paieškos laikotarpis; Galimi konfliktai su įmonės personalu
Bendros su užsienio kapitalu ir užsienio kapitalo įmonės kūrimas	Vietinio partnerio dalis įstatiniame kapitale gali būti papildomas finansavimo šaltinis; Vietinis partneris suteikia daug informacijos apie savo šaką ar rinką, jis gerai žino šalies socialinę, politinę ir ekonominę aplinką	Sunku rasti patikimą partnerį; Gali kilti nesutarimų organizaciniais, marketingo ar finansiniais klausimais

Šaltinis: Kvinauskaitė V., 2003, 68 p.

Pagal Lietuvos Respublikos investicijų įstatymą investuotojai Lietuvoje investuoti gali į šias sritis:

1. Investicijos Lietuvos Respublikoje leidžiamos į visas teisėtas komercines-ūkinės veiklas, atsižvelgiant į šio ir kitų Lietuvos Respublikos įstatymų nustatytus apribojimus.
2. Užsienio investicijos neleidžiamos į valstybės saugumo ir gynybos užtikrinimo veiklą

(išskyrus investicijas iš Lietuvos pasirinktos europinės ir transatlantinės integracijos kriterijus atitinkančių ūkio subjektų, jei tam pritaria Valstybės gynimo taryba).

3. Investuojant į steigiamą ūkio subjektą, kurio veikla pagal tą veiklos sritį reglamentuojančius įstatymus yra licencijuojama, ūkio subjektas savo veiklai privalo įsigyti licenciją įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka.

Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas taip pat nustato užsienio investicijoms draudžiamas veiklos sritis:

1) Valstybės saugumo ir gynybos užtikrinimo (išskyrus Lietuvos pasirinktos europinės ir transatlantinės integracijos kriterijus atitinkančių užsienio subjektų investicijas, jei tam pritaria Vyriausybės gynimo taryba);

2) Narkotinių ir psichotropinių medžiagų, ne vaistinės paskirties stipriai veikiančių arba nuodingų medžiagų gamybos ir pardavimo bei kultūrų, kuriose yra narkotinių, stipriai veikiančių ir nuodingų medžiagų, auginimo, perdirbimo ir pardavimo;

3) Loterijų organizavimo.

1.4. Užsienio investicijų teisinė aplinka Lietuvoje

Pasak Ginevičiaus R. ir kt. (2005) palankus investicinio klimato kūrimas šalyje susijęs su tiksliai teisiniu investicinės veiklos reguliavimu. Šiuo atžvilgiu investicinė veikla yra fizinių ar juridinių asmenų bei šalies praktinių veiksmų atsipirkimas realizuojant investicijas. Lietuvos teisinė sistema susideda iš daugiau kaip 50 įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių investicinę veiklą. Jie sukuria investicinės veiklos teisinio reguliavimo pamatą.

Užsienio investicijų teisės sąvoka gali būti vartojama investuotojo subjektyvioms teisėms apibūdinti, t.y. jo galimybei įstatymo nustatytais būdais atlikti veiksmus, kuriais jis įgyja nuosavybės teisę arba kreditoriaus reikalavimo teisę į investavimo objektą arba teisę šį objektą valdyti ir naudoti.

Sąvoka užsienio investicijų teisė gali būti vartojama ir objektyviosios teisės, t.y. šalyje galiojančių teisės normų sistemai apibūdinti. Šiuo atveju užsienio investicijų teisė suvokiama kaip šalyje galiojančių teisės normų, reguliuojančių tam tikrą visuomeninių santykių sritį visuma.

Esminis užsienio investicijų teisės bruožas yra tas, kad investavimo teisės subjektai yra užsienio valstybės, tarptautinės organizacijos, užsienio fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie naudojami tomis pačiomis ūkinės komercinės veiklos reglamentavimo taisyklėmis, turi tokias pat teises ir pareigas kaip ir Lietuvos Respublikos investuotojai, išskyrus įstatymų nustatytus apribojimus.

Investavimo teisės subjektai – investuotojai, pagal Lietuvos Respublikos investicijų įstatymą, yra Lietuvos Respublika bei užsienio valstybės, tarptautinės organizacijos, Lietuvos Respublikos ir

užsienio juridiniai ir fiziniai asmenys, kurie Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka investuoja nuosavą, skolintą ar patikėjimo teise valdomą bei naudojamą turtą.

Pagrindiniai užsienio investicijas reglamentuojantys teisės aktai Lietuvoje yra: Lietuvos Respublikos Konstitucijos, ratifikuotų tarptautinių sutarčių, įstatymų, Vyriausybės nutarimų, kitų poįstatyminių norminių aktų visuma, nustatanti investavimo sąlygas Lietuvoje, investuotojų teises ir investicijų apsaugos priemonės visų rūšių investicijoms. (Valančius K. L., 2005, p. 22-23).

Lietuvos užsienio investicijų teisinio reguliavimo šaltiniai apžvelgti Kazimiero Liudviko Valančiaus darbe „Investicijų teisė“. Pagrindinis užsienio investicijų teisinio reguliavimo šaltinis yra Lietuvos Respublikos Konstitucija. Jos straipsniuose yra įtvirtinti pagrindiniai visų teisės šakų principai. Todėl priimami įstatymai ir poįstatyminiai norminiai teisės aktai užsienio investicijų klausimais negali prieštarauti Konstitucijos įtvirtintiems principams. Reikšmingiausios užsienio investavimo teisei – Konstitucijos ketvirtojo skirsnio normos (Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume), nustatančios principą, kad Lietuvos ūkis grindžiamas privačios nuosavybės, asmens ūkinės veiklos laisve ir iniciatyva. Be to, jos nustato užsienio subjektų, vykdančių ūkinę veiklą Lietuvoje, žemės įsigijimo tvarką ir pan. Be Konstitucijos, svarbūs užsienio kilmės kapitalo investavimo teisės šaltiniai yra konstituciniai įstatymai. Ypač tarp jų išsiskiria Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio 2 dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinis įstatymas, priimtas 1996 m. birželio 20 d., (Žin., 1996, Nr. 64-1503), kuris jau yra istorinis teisės šaltinis, ir šiuo metu galiojantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio 3 dalies įgyvendinimo konstitucinis įstatymas, priimtas 2003 m. kovo 20 d. (2003 m. balandžio 9 d. redakcija) (Žin., 2003, Nr. 34-1418).

Svarbus užsienio investicijų reguliavimo teisės šaltinis yra Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas, priimtas 1999 m. liepos 7 d. (Žin., 1999, Nr. 66-2127). Jame ne tik įvardintos bendrosios investicijų įstatymo nuostatos, tačiau antrajame skirsnyje įtrauktos ir konkrečiai apibrėžtos investuotojų teisės ir investicijų apsauga.

Prie šios srities reguliavimo teisės šaltinių galima priskirti Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą, įmonių įstatymus, Juridinių asmenų registro įstatymą, kurie reglamentuoja įmonių steigimą, veiklą, jų registravimą ir pan.

Be abejo, prie užsienio kilmės kapitalo investavimo teisės šaltinių reikia priskirti ir Lietuvos Respublikos laisvųjų ekonominių zonų (toliau vadinama LEZ) pagrindų įstatymą, priimtą 1996 metais (Žin., 1995, Nr. 59-1462), kuris nustato LEZ steigimo, funkcionavimo ir likvidavimo Lietuvos Respublikoje tvarką bei sąlygas, taip pat LEZ veikiančių ūkio subjektų teisinį statusą.

Poįstatyminiams norminiams teisės aktams, turintiems teisės šaltinio reikšmę priklauso Vyriausybės nutarimai, ministrų, vyriausybės įstaigų, kitų valstybės valdymo institucijų vadovų norminio pobūdžio įsakymai ir instrukcijos.

Visi minėti teisės šaltiniai yra nacionalinės teisės šaltiniai ir suskirstyti (klasifikuoti) pagal teisinę galią. Ši teisės šaltinių klasifikacija yra labiausiai paplitusi. Taip klasifikuojami teisės šaltiniai sudaro hierarchinę sistemą. Be to, teisės šaltiniai, atsižvelgiant į tai, ar jie galioja dabar, ar galiojo praeityje, gali būti skirstomi į galiojančius ir istorinius.

Užsienio investicijų teisinio reguliavimo šaltinis yra ne tik nacionalinės įstatymų leidybos teisės aktai, bet ir tarptautinės sutartys. (Valančius K. L., 2005, p. 25-23).

Be paminėtų teisės aktų reglamentuojančių teisinę aplinką Lietuvoje yra sukurta Investicijų skatinimo 2008-2013 metų programa, kuri yra patvirtinta Vyriausybės ir koordinuojama Lietuvos Respublikos Ūkio ministerijos. Šioje Programoje numatyti investicijų skatinimo bendrosios politikos tikslai, uždaviniai ir priemonės 2008–2013 metams.

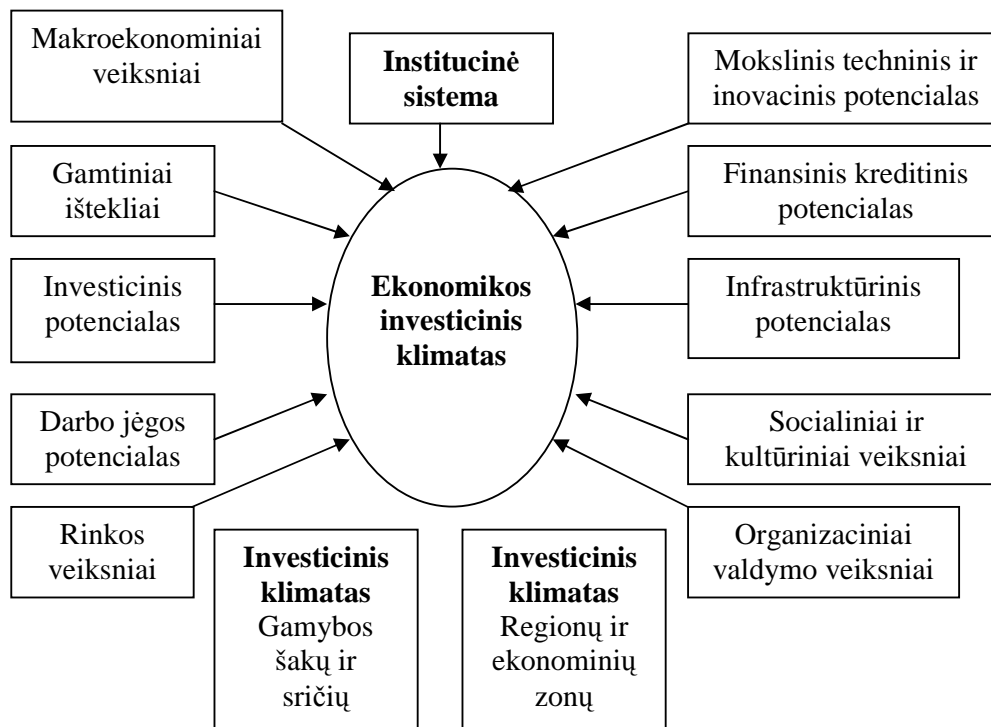
Taip pat jau yra paruoštas Investicijų pritraukimo 2011–2021 metais programos (toliau – Programa) projektas, kurį patvirtinus Investicijų skatinimo 2008-2013 metų programa netektų galios. Tačiau naujosios Programos projektas kol kas nėra patvirtintas ir galioja 2008-2013 metams skirta programa.

Investicijų pritraukimo 2011–2021 metais programa yra parengta Ūkio ministerijos ir šiuo metu pateikta svarstyti Vyriausybei. Ši Programa parengta vadovaujantis Penkioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės veiklos programa bei Ekonomikos skatinimo planu. Joje žadama siekti, kad vienam gyventojui tenkančių tiesioginių užsienio investicijų apimtys išaugtų keturis kartus, daugėtų darbo vietų, aukštyn šautų eksporto rodikliai. Ši Programa pranašesnė už senąją tuo, kad Programos projekte nurodoma nemažai konkrečių ir šiai dienai labai reikšmingų darbų, kuriuos reikia atlikti, kad Lietuva taptų priimtina investuotojams. Tam siūloma liberalizuoti darbo santykius, nustatyti darbdavio „Sodrai“ mokamų įmokų maksimalų dydį, mažinti korupciją. Projekte pažymima, kad būtina šalinti biurokratinės ir verslo administravimo kliūtis, kurti verslui palankią mokestinę aplinką, supaprastinti verslo kontrolės sistemą, bankroto procedūras. Sprendžiant darbo jėgos, emigracijos bei protų nutekėjimo problemą, siūloma palengvinti sąlygas darbuotojų įdarbinimui iš trečiųjų, ypač NVS, valstybių. Pasak vieno iš autorės apklausoje dalyvavusių ekspertų: „Investicijų skatinimo 2008–2013 metų programa jau moraliai yra pasenusi ir neatitinka nūdienos realijų. Ji buvo sukurta ekonominio pakilimo laikotarpiu, kai ekonominė situacija buvo sėkmingai plėtojama ir su pakankamai mažomis užsienio investicijomis, tačiau yra visiškai neadaptuota veikti krizės paveiktos ekonomikos aplinkoje, kai didelių užsienio investicijų pritraukimas gali pagerinti visos šalies ekonominę padėtį“.

2. INVESTICINIS KLIMATAS IR TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ RAIDA LIETUVOJE

2.1. Investicinio klimato esmė

Investuotojams, primant sprendimą dėl investicijų tikslingumo ir naudingumo, reikia atlikti investicinio klimato analizę, t.y. įvairių veiksnių – socialinių, ekonominių, organizacinių, teisinių, politinių, kultūrinių – tyrimą ir įvertinimą. (2 pav.).

Šaltinis: Navickas V., 2004, 126 p.

2 pav. Investicinio klimato struktūra

2.1.1. Investicinį klimatą lemiantys veiksniai ir investicijų poveikis šalies ūkiui

Darbo jėgos brangimui įgyjant pagreitį ir ūkiui vis labiau juntant įvairių specialybių darbuotojų trūkumą, pastaroji statistika kelia nerimą dėl šalies ekonomikos ilgalaikių perspektyvų. Be abejo, įmonėms modernizuoti bus panaudoti ir ES struktūriniai fondai, bet jų dydis per menkas kokybiniam šuoliui, gal tik žemės ūkio sektoriui jų poveikis bus lemiamas.

Įstatymų bazė. Ji stipriai veikia užsienio investicijų kiekį ir paskirstymą šalyje. Laisvųjų ekonominių zonų nustatymas ir skirtingų sąlygų investuotojams miesto ir kaimo vietovėse sudarymas daro įtaką šalies investicijų geografiniam pasiskirstymui.

Bankai. Beveik visi Lietuvos bankai turi savo atstovybes didesniuose šalies miestuose. Toks išplėtotas atstovybių tinklas traukia užsienio investuotojus. Daugiausiai užsienio investicijų turėtų pritraukti užsienio bankai, kurie, konkuruodami su Lietuvos bankais, ateityje plės savo infrastruktūrą.

Politinis stabilumas. Lietuvoje šis veiksnys beveik neturi įtakos užsienio investicijoms, nes centrinė valdžia valdo šalį, o savivaldybės turi kur kas mažiau valdžios, t.y. Lietuva yra unitarinė valstybė. Žinoma, ne visur sąlygos yra vienodos, tačiau tai didesnių problemų nesudaro, nes investicijų pritraukimas priklauso nuo savivaldybių administracijos gebėjimo pritraukti investuotojus.

Kapitalo judėjimas yra reglamentuotas įstatyminės bazės ir yra vienodas visoje šalyje. Išimtyms gali atsirasti tik kai kuriose savivaldybėse.

Valstybės sienų kontrolė užsienio investicijoms turi įtakos tiek, kiek pasienio zonose ekonominį aktyvumą reguliuoja įstatymai, regioninė valstybės politika ir tarptautinės sutartys. Apskritai galima sakyti, kad investicijos į pasienio zonas yra mažesnės. Išimtį čia sudaro pakrantės zona, tarptautiniai ir regionai centrai bei laisvosios ekonominės zonos.

Nusikalstamumo lygis taip pat turi įtaką užsienio investicijoms. Lietuvoje, kaip ir daugumoje šalių, nusikalstamumo lygis skirtingose vietovėse skiriasi. Mažesni miestai šiuo atžvilgiu pranašesni, nes juose nusikalstamumas mažesnis.

Darbo rinka – vienas iš svarbiausių investicijas lemiančių veiksnių. Lietuvoje geresnė padėtis šiuo atžvilgiu yra didesniuose miestuose, nes čia daugiau sutelkta kvalifikuotos darbo jėgos. Užsienio investicijos paprastai patenka į tuos regionus, kur yra ar buvo įkurtos panašaus profilio įmonės.

Viešbučių tinklas taip pat labai svarbus veiksnys. Jei šalyje išplėtotą viešbučių infrastruktūra, labiau tikėtina, kad bus pritrauktos užsienio investicijos.

Sveikatos apsauga yra dažnai neįvertinamas veiksnys. Sveikatos apsaugos srities problemos bei stringanti sveikatos apsaugos reforma, nesuderinta teisinė bazė dėl kompensuojamų vaistų neigiamai veikia investicinę aplinką.

Komunikacijų galimybė tampa vis svarbesnė. Akivaizdu, kad investicijos telkiasi ties didesnėmis automagistralėmis, oro ir jūrų uostais, geležinkelio centrais. Tai susiję ir su paslaugų sritimi, ir su lengvesniu prekių ar žaliavų pervežimu.

Komunikacijų kokybė Lietuvoje pasiskirsčiusi nevienodai ir laikui bėgant keičiasi. Žinoma, daugiau investicijų patenka ten, kur komunikacijų kokybė geresnė.

Atsižvelgiant į investicijų pobūdį, šie veiksniai gali būti papildyti dar keliais specifiniais veiksniais.

Rinkos dydis ir kokybė labai svarbūs, kai investicijų tikslas – gaminti vietos rinkai. Tačiau tokioje mažoje valstybėje kaip Lietuva šis veiksnys nėra labai svarbus būtent dėl nedidelės rinkos.

Vietos ištekliai yra visi šalyje esantys prieinami ištekliai, išskyrus darbo jėgą. Lietuvoje beveik visi ištekliai, o ypač gamtiniai, yra riboti, taip pat ribotos ir jų naudojimo galimybės. Greičiausiai dėl to dauguma užsienio investicijų Lietuvoje nėra orientuotos į išteklius.

Egzistuojanti materialinė bazė yra svarbus veiksnys, nes kartais kur kas geriau investuoti į jau egzistuojančią įmonę, negu kurti visiškai naują. Atsižvelgiant į senosios įmonės lygį ir esamą padėtį bei aktualius reikalavimus, galima optimaliai apskaičiuoti investuojamų pinigų kiekį ir gauti maksimalią naudą.

Ekologinės sąlygos ir reikalavimai yra vienas iš svarbiausių veiksnių, į kurį atsižvelgiama, renkantis vietą investicijoms. Tai daro didelę įtaką bendram šalies investiciniam klimatui, nes kai kurioms gamybos šakoms ekologiniai reikalavimai gali tapti lemiamu dalyku.

Visi čia minėti veiksniai lemia bendrą šalies investicinį klimatą. Jei šis klimatas palankus, šalis gali tikėtis užsienio investuotojų dėmesio. (Ginevičiaus R. ir kt., 2005, p. 180-182).

Cibulskienė D. ir Butkus M. (2007) savo knygoje „Investicijų ekonomika“ dar mini ir tokius veiksnius kaip:

Monetarinė politika. Nuo nacionalinės valiutos įvedimo iki šiol Baltijos šalių pinigų masė buvo visiškai padengta tarptautiniais rezervais ir sėkmingai atlaikė smulkias spekuliacines atakas. Tai buvo teigiamas veiksnys pritraukiant investicijas. Neigiamo investuotojų požiūrio susilaukė faktas, kad litas buvo susietas su JAV doleriu. Dėl to Lietuvos produkcija, kylant JAV dolerio kursui, brango Europos šalių atžvilgiu. Todėl investuotojams neapsimokėjo investuoti šalyje, kurios produkcija mažiau konkurencinga. Modelio trūkumas yra tas, kad litas buvo susietas su šalies, kuri nėra pagrindinis prekybos partneris, valiuta. Po lito susiejimo su euru 2002 m. investavimo galimybės pagerėjo, ypač sumažėjus palūkanų normoms rinkoje.

Fiskalinė politika. Lyginant su Latvija ir Estija, Lietuvoje fiskalinės politikos įgyvendinimas ir jos kokybiškumas yra prasčiausias. Prastas mokesčių administravimas, didelis biudžeto deficitas nepalankiai nuteikia užsienio investuotojus. Esminė problema – ne dideli mokesčių tarifai, bet mokesčių administravimo procesas ir pačios mokėjimo procedūros.

Privatizavimas yra vienas iš būdų pritraukti užsienio investicijas. Anksčiau sukurta materialinė bazė regionuose labai svarbi pritraukiant užsienio investicijas, nes geriau apsimoka investuoti į jau egzistuojančią įmonę nei statyti naują. Todėl daugelis investicijų orientuojamos į tas vietas, kur jau yra suformuota materialinė bazė, egzistuoja kvalifikuotos darbo jėgos pasiūla. Užsienio investuotojai yra svarbiausi privatizuojamo turto pirkėjai. Ypač tai būdinga stambioms privatizuojamoms valstybinėms įmonėms, tokioms kaip telekomunikacijų, naftos sektorius, dujų, energetikos pramonė ir pan.

Pramonė. Iki 1990-1994 m. pramonė buvo vienas iš pagrindinių ekonomikos variklių. Tačiau jos reikšmė šalių raidai tolygiai mažėja dėl paslaugų sektoriaus augimo. Lietuvoje buvo žymiai daugiau, palyginti su kaimyninėmis šalimis, stambių specializuotų pramonės įmonių. Tokioms įmonėms,

gaminusioms produkciją planinės ekonomikos sąlygomis, pritaikyti savo gamybą rinkos ekonomikos sąlygomis buvo labai sudėtinga. Todėl daugelis šių įmonių bankrutavo, o tai turėjo neigiamos įtakos tolesnei pramonės raidai ir užsienio investicijoms augti. Stambių pramonės įmonių reorganizavimas ir restruktūrizavimas pritraukia užsienio investicijas.

Kaimyniniai ryšiai. Šie ryšiai turi įtakos šalių prekybiniams santykiams ir tiesioginių užsienio investicijų apimtims. Šalys kaimynės yra vienos iš pagrindinių Baltijos šalių prekybos partnerių ir aktyviausių užsienio investuotojų. Lietuvos aktyviausi užsienio investuotojai yra artimiausios šalys: NVS, Skandinavijos šalys, Vokietija, Latvija, kitos ES valstybės.

Žemės ūkis. Jei žemės ūkis yra gerai išvystytas, jis taip pat gali pritraukti užsienio investicijų. Iš trijų Baltijos šalių Lietuvoje žemės ūkio dalis BVP ir gyventojų užimtumas žemės ūkyje yra didžiausi. Lietuva, turinti daugiausia dirbančiųjų žemės ūkyje, susiduria ir ateityje susidurs su didžiulėmis socialinėmis problemomis reformuodama šį sektorių. Užsienio investicijos į Lietuvos žemės ūkį dėl menko jo produktyvumo ir efektyvumo yra labai mažos.

Verslo milžinai šalims, kuriose norėtų įsikurti, kelia labai aukštus reikalavimus. Daugelis bendrovių pageidauja ne tik gerai išvystytos energetikos ir transporto infrastruktūros, pigios ir kvalifikuotos darbo jėgos, bet ir mokesčių lengvatų, valstybinių užsakymų, pagalbos (taip pat ir finansinės) atliekant įvairias galimybių studijas, bandant produktus ir pan. Jų pageidavimų sąrašas arba kitaip būtų galima įvardinti, kad šalis, kuri nori pritraukti stambias užsienio investicijas, turi atitikti tokius kriterijus:

- ✓ Gerai išvystyta energetikos ir transporto infrastruktūra;
- ✓ Platus vandens, sausumos, oro kelių ir geležinkelių tinklas;
- ✓ Visą šalį apimantis spartaus interneto tinklas;
- ✓ Pigi ir kvalifikuota darbo jėga;
- ✓ Lojalūs darbuotojai;
- ✓ Nedidelės gyvenimo, nekilnojamojo turto ir statybų kainos;
- ✓ Mokesčių lengvatos;
- ✓ Galimybė gauti valstybinių užsakymų;
- ✓ Kita pagalba (taip pat ir finansinė) atliekant įvairias galimybių studijas, bandant produktus ir pan.

Lietuva atitinka toli gražu ne visus užsienio verslininkų vardinamus kriterijus. Vargu ar tokių šalių iš viso yra, nes atrodo, kad bendrovės tiesiog nori idealių verslo sąlygų. Tačiau tiesa akivaizdi – Lietuva pagal konkurencingumo rodiklius kol kas atsilieka nuo daugelio Pasaulio valstybių konkurencingumo tyrime (angl. – IMD World Competitiveness Yearbook 2011) Lietuva 2011 m. iš 43 vietos nukrito į 45-ą 59 valstybių reitinge, gerokai atsilikdama nuo kaimynių Lenkijos bei Estijos (3 priedas).

Šveicarijoje veikiančio Tarptautinio vadybos plėtros instituto (angl. – International Institute for Management Development) tyrimas parodė, kad Lietuvos konkurencingumą labiausiai smukdė biudžeto deficitas, pernai sparčiai augusi infliacija, pablogėjusios verslo kreditavimo sąlygos, padidėjęs nedarbo lygis, sumenkusi tiesioginių užsienio investicijų dalis.

„Kaip mes pasirenkame šalis, kuriose galėtume įsikurti? Pirmiausia ten turi būti žmonės, talentas. To niekas nepakeis. Galime ir savo lėšomis užlopyti skylės asfalte, bet talentas yra įgimtas dalykas. Taip pat svarbi gera infrastruktūra ir galimybė plėstis – samdyti ir mokyti daugiau naujų darbuotojų. Svarbus ir darbo užmokestis, gyvenimo lygis, bendros ekonominės sąlygos konkrečiame mieste. Atrankos kriterijus sunku sutalpinti į kokius nors rėmus. Suprantame, kad niekada nebus taip, jog žmonės dirbtų už minimalų atlyginimą, bet mieste būtų idealiai sutvarkyta infrastruktūra, puikūs keliai, interneto ryšys, pigus būstas ir poilsis. Visada tenka rinktis, daryti nuolaidas“, – kalbėjo 2009 metais birželio 10-11 d. Vilniuje surengto Pasaulinio investuotojų forumo metu už ryšius su vyriausybėmis atsakingas žaidimų kūrėjas „Electronic Arts“ direktorius Craigas Hagenas.

Pagal užsienio investicijų dydį šalyje sprendžiama apie šalies patrauklumą tarptautinei rinkai, šalies ekonominius ryšius su kitomis valstybėmis. Jų svarbą šalies ūkiui galima paremti šiais teiginiais:

- Sukuriama naujų darbo vietų. Netgi ten, kur užsienio bendrovės pradeda veiklą mažindamos vietos darbuotojų skaičių, vėliau dažniausiai sukuria naujų darbo vietų. Užsienio bendrovės reguliariai investuoja ir skiria daugiau lėšų darbuotojų kvalifikacijai kelti bei naujiems darbo įgūdžiams formuoti nei vietos įmonės;

- Užsienio investuotojai diegia naujas ir pažangias vadybos idėjas, stimuliuojančias senąsias, giliai įleidusias šaknis į vietines įmones. Tai ypač taikytina toms pramonės šakoms, kurios tradiciškai laikomos strateginėmis ir nuo senų laikų yra valstybės nuosavybė. (Navickas V., 2004, p. 125).

Vyksta didelė šalių ir net vienos šalies šakų konkurencija dėl užsienio investicijų. Kiekviena šalis stengiasi išsireklamuoti kaip ideali vieta užsienio firmai įkurti veikiančią įmonę. Potenciali šeimininko šalis padės sau, pabrėždama savo stiprybę. Tarp ypatybių, kurias šalis galėtų pabrėžti, yra gera vieta, darbo jėgos kokybė, skatinantys mokesčiai, infrastruktūra ir kitos ypatybės.

Šeimininko šalies gaunama nauda yra didelė. Pirma, pakyla šalies realusis produktas ir pajamos. Antra, vietiniai darbo ir valdymo įgūdžiai gali būti sustiprinti, nes investuojanti firma samdo ir moko savo darbo jėgą. Trečia, esančios ar naujos vietos firmos, kurios gamina išteklius arba pusfabrikačius (tarpines prekes), ar vykdo mažmeninio pardavimo operacijas naujai įkurtai veikiančiai įmonei, taip pat gali pasipelnėti iš padidėjusio verslo.

Ir vis dėlto daugelis šalių turi griežtų tiesioginių užsienio investicijų apribojimų. Vienas susirūpinimą keliantis dalykas yra tai, kad užsienio firma yra didelė, tvirta, turinti tam tikrą monopolinę galią šeimininko šalies rinkoje, jos mažos kainos gali būti suvokiamos kaip bandymas kontroliuoti didelę šeimininko šalies rinkos dalį.

Antras dalykas, keliantis susirūpinimą ir susijęs su tiesioginėmis užsienio investicijomis, yra rūpestis dėl darbo jėgos ir kitų išteklių eksploatacijos. Užsienio firma eina į rinką, pasinaudoti mažais atlyginimais ir mažomis žaliavų kainomis, bet neinvestuoja pelno atgal į veikiančią įmonę ar kur nors kitur šeimininko šalies ekonomikoje. Dėl šių ir kitų nuogaštavimų daugelis potencialių šeimininko šalių apriboja tiesiogines užsienio investicijas. (McGrath P. T., 1999, p. 110).

2.1.2. Lietuvos investicinio klimato SSGG (SWOT) analizė

SWOT (nuo angl. Strengths, Weaknesses, Opportunities, Treats – Stiprybės, Silpnybės, Galimybės, Grėsmės – SSGG) – tai greito planavimo metodika, leidžianti mažomis laiko sąnaudomis įvertinti esamą situaciją ir atrasti greitus sprendimus, kurie leistų minimaliomis sąnaudomis (pasinaudojant esamomis stiprybėmis) greitai pagerinti situaciją ir išvengti rizikų. Metodika buvo sukurta marketinginiams tikslams – efektyviam rinkos įsisavinimo planavimui, tačiau ilgainiui pasiteisino, kaip labai plačių galimybių analizei tinkama metodika.

Proceso stebėjimas, analizė bei įvertinimas suteikia galimybę išskirti investicijų į Lietuvą pritraukimui esminius veiksnius, skatinančius arba stabdančius užsienio investuotojus investuoti mūsų šalyje.

2 lentelė. Lietuvos investicinio klimato SSGG analizė

Stiprybės (Strengths)	Silpnybės (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Rinka</i> – Lietuva yra didžiausia iš trijų Baltijos šalių: 3,4 mln. gyventojų; sukuria pusę Baltijos šalių BVP; • <i>Žmonės</i> – kvalifikuota darbo jėga: 32 proc. dirbančiųjų turi aukštesnį išsilavinimą, 20 proc. aukštųjų mokyklų absolventų turi inžinerinį išsilavinimą; gyventojų su aukštu išsilavinimu procentas dvigubai lenkia ES-15 vidurkį; • <i>Infrastruktūra</i> – Lietuva yra kryžkelėje tarp Rytų ir Vakarų rinkų (atitinkamai 250 mln. ir 340 mln. gyventojų); pagrindiniai infrastruktūros tinklai pripažįstami vienais geriausių regione; • <i>Stabilumas</i> – Lietuvos narystė NATO, ES ir PPO suteikia ekonominei, politinei ir socialinei šalies aplinkai stabilumą, taigi ir papildomų verslo plėtros galimybių; • <i>Geografinė padėtis</i> – šalies strateginė geografinė padėtis tarp ES ir NVS palanki verslo plėtrai. Lietuva suvokiama kaip tiltas tarp ES ir NVS šalių; • <i>Paslaugos</i> – paslaugų projektai sudaro daugiau kaip 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Korupcija</i> – sudaro prielaidas šešėlinei ekonomikai didėti, monopoliniams dariniams atsirasti, blogina šalies įvaizdį, skatina užsienio šalių nepasitikėjimą Valstybe. Labiausiai korumpuotomis institucijomis Lietuvoje įvardijamos: Seimas, teismai, Vyriausybė, savivaldybės. • <i>Šešėlinė ekonomika</i> Lietuvoje 2009 m. sudarė 23 proc. BVP. 2010 m. pabaigoje prognozuojama, kad sieks 27 proc. BVP. • <i>Rinka</i> – nėra klasterių bei realiųjų sektorių strategijos, ribotas vidaus rinkos potencialas. Lyginant su Vidurio Europos šalimis, Lietuvoje maža vidaus produkcijos ir darbo rinka, menkesnė gyventojų perkamoji galia, mažai vietinių tiekėjų, toliau nuo jos ir didžiosios ES rinkos; • <i>Paskatos</i> – Lietuvoje yra tinkamos sąlygos investuoti į įvairias pramonės ir verslo šakas, tačiau trūksta motyvacijos veiksnių – papildomų paskatų investuotojams; • <i>Talentai</i> – trūksta taikomųjų žinių ir gebėjimų • <i>Infrastruktūra</i> – susiduriama su oro susisiekimo

<p>pusę TI projektų Lietuvoje;</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Verslo aplinka</i> – palankus mokesčių režimas, maža konkurencija, išskirtinis valdžios dėmesys stambiams projektams ir tiesioginis bendravimas su potencialiais investuotojais. LEPA (<i>Lietuvos ekonominės plėtros agentūra (LEPA) restruktūrizuota į dvi įstaigas: VšĮ „Investuok Lietuvoje“ ir VšĮ „Eksportuojančioji Lietuva“</i>) – Pasaulio banko Investicijų agentūrų tyrimas parodė, kad pagal informacijos kokybę ir pateikimo operatyvumą, LEPA pasaulyje yra dvylikta tarp 181 tyrime dalyvavusių agentūrų; taip pat LEPA įvertinta kaip viena iš trijų didžiausios pažangos pasiekusių agentūrų. • <i>Mokesčių lengvatos</i> – Lietuvoje veikia dvi LEZ, kuriose ūkio subjektams nustatytos specialios ekonominės ir teisinės veiklos sąlygos, bei 6 pramoniniai parkai, kuriuose investuotojams gali būti taikomos žemės mokesčio bei nekilnojamojo turto mokesčio lengvatos. Mokesčių lengvatos taip pat taikomos investicijoms į MTEP bei naujas technologijas. • <i>Pripažinimas</i> – Lietuvos patrauklumą investicijoms įrodo Lietuvoje jau veikiančios pasaulyje gerai žinomos tarptautinės įmonės (Barclays, Siemens, Philip Morris, Microsoft, Coca-Cola, Mars, ir kt.); • <i>Tarptautiniai klientai</i> – gerai žinomi tarptautiniai paslaugų teikėjai (IBM, CSC, Citco, Transcom ir kt.); • <i>Gyvenimo kokybė</i> – tarptautinių organizacijų tyrimai įrodo, kad Lietuvoje gyvenimo kokybė yra viena aukščiausių tarp Vidurio Rytų Europos šalių ir gerai vertinama pasauliniame kontekste. 	<p>problemomis, geležinkelių sistemos trūkumais, iki šiol nepakankamai išvystyti pramoniniai bei mokslo ir technologijų parkai;</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Teritorijų planavimas</i> – sudėtingos ir ilgos žemės įsigijimo ir teritorijų planavimo dokumentų rengimo bei derinimo procedūros; • <i>Verslo aplinka</i> – biurokratija, palyginti aukštos socialinio draudimo įmokos; nepastovi mokesčių politika, vietos verslo visuomenė ne visuomet suinteresuota TI; • <i>Inovacijų lygis/žinių ekonomika</i> – Lietuva yra viena paskutiniųjų ES valstybių pagal šiuos inovacijas lemiančius ar charakterizuojančius rodiklius: bendras pramonės technologijų lygis, bendras išlaidų moksliniams tyrimams ir eksperimentinei plėtrai (toliau vadinama – MTEP) lygis, versle dirbančių tyrėjų skaičius, patentų skaičius, dizaino registracijos liudijimų, prekių ženklų skaičius; • <i>Švietimas</i> – specialistų rengimo sistemos universitetuose ir kitose aukštosiose mokyklose lėtai prisitaiko prie kintančių darbo rinkos reikalavimų, nepakankamai sparčiai diegiamos naujovės; • <i>VšĮ „Investuok Lietuvoje“</i> turimi įgaliojimai neretai nepakankami keliamiems uždaviniams spręsti, nepakankamas ir nestabilus finansavimas, silpnas atstovavimas svarbiausiose užsienio rinkose; • <i>Įvaizdis</i> – Lietuva neturi patvirtintos ilgalaikės šalies įvaizdžio formavimo strategijos. Tarptautiniu mastu šalis nėra pakankamai žinoma kaip verslui ir investicijoms patraukli valstybė, turinti nemažai pranašumų. Todėl užsienio verslininkai neretai neįtraukia Lietuvos į potencialių šalių sąrašus investicijų plėtrai.
Galimybės (Opportunities)	Grėsmės (Treats)
<ul style="list-style-type: none"> • <i>ES parama</i>: Lietuvos konvergencijai 2007–2013 metais ES skirs 23,4 mlrd. litų struktūrinės paramos. 17 proc. šaliai skirtos Europos regioninės plėtros fondo paramos bus investuota į inovacijų ir technologijų plėtrą, verslo produktyvumo didinimą, aplinkos verslui gerinimą; • <i>Transporto centras</i> – ES vartai į Rusiją, Baltarusiją ir Ukrainą ir NVS šalių vartai į ES, Vilniaus oro uosto atgaivinimo planai. 2 iš 10 prioritetinių Europos tranzito 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Finansinė krizė</i> – pasaulinė finansinė krizė neigiamai paveikė tiesioginių investicijų srautus; • <i>Emigracija</i> – ekonominė gyventojų emigracija ir taip nedidelio vartotojų skaičiaus mažėjimas, menkas gamybos produktyvumas mažina šalies investicinį patrauklumą; • <i>Talentai</i> – didelis darbo jėgos bei protų nutekėjimas į užsienio valstybes; didėjanti konkurencija dėl talentų tarp investuotojų; • <i>Darbo apmokestinimas</i> – nekonkurencingas darbo

<p>koridorių yra Lietuvoje. Lietuvoje veikia 3 tarptautiniai oro uostai bei neužšalantis Klaipėdos valstybinis jūrų uostas.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Sektoriai</i> – tiesioginių investicijų pritraukimo galimybės į verslo paslaugų sektorius (finansinės paslaugos, apskaita, IT paslaugos, darbų ranga (ang. <i>outsourcing</i>)) bei aukštų technologijų – lazeriai ir biotechnologijos, naudojamos pramonėje – sektoriai, atsinaujinanti energija, logistika, viešojo paslaugų sektoriaus infrastruktūros bei e-bendruomenės vystymas); • <i>Derybos su investuotojais</i> – remiantis užsienio valstybių patirtimi, tiesiogines investicijas skatinančios valstybės pagalbos schema turėtų būti pagrįsta tiesioginėmis derybomis su potencialiais investuotojais dėl galimų valstybės pagalbos (paskatų) teikimo sąlygų. 	<p>jėgos apmokestinimas Lietuvoje. Dauguma ES valstybių taiko maksimalias socialinio draudimo įmokų ribas, kurių Lietuvoje nėra (įvairias ribas taiko Austrija, Belgija, Bulgarija, Čekija, Estija, Italija, Ispanija, Kroatija, Latvija, Lenkija, Rumunija, Slovakija, Švedija, Ukraina, Vengrija, Vokietija ir kitos valstybės).</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Santykiai su kaimynėmis</i> – Lietuva laikoma tranzito šalimi, todėl ypač svarbu palaikyti gerus santykius su kaimyninėmis šalimis; • <i>Šalių konkurencija</i> – konkuruojančios kaimyninės šalys imasi aktyvių investicijų pritraukimo veiksmų; • <i>Energetika</i> – neišskumas dėl elektros energijos kainų bei energetikos strategijos po Ignalinos AE uždarymo.
---	---

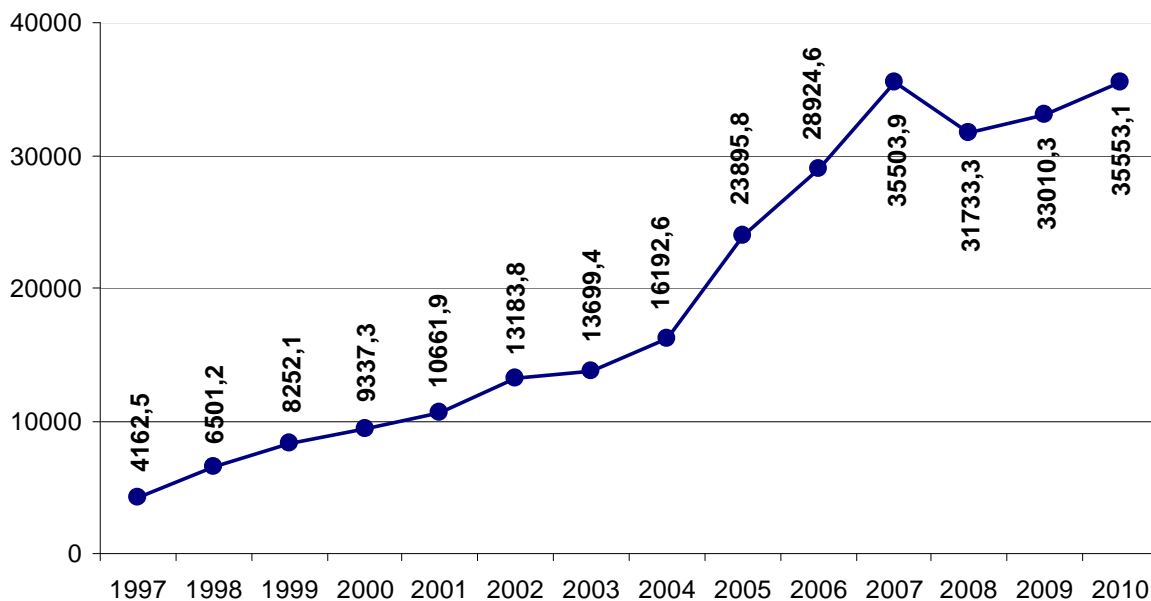
Šaltinis: Investicijų skatinimo strategijos ir tikslų 2010-2020 metams projektas

2.2. Tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje raidos tendencijų analizė

2008 metų rudenį kilusi pasaulinė finansų krizė nutraukė pigių kreditinių išteklių srautą į Lietuvą. Keletą metų iš eilės skolintais iš komercinių bankų pinigais finansuota sparti ekonominė plėtra baigėsi giliu ekonominiu nuosmukiu. Investicinių projektų pritraukimą taip pat apsunkina sustiprėjusi konkurencija tarp Lietuvos ir kaimyninių šalių. Tačiau tiesioginės užsienio investicijos lieka viena iš nedaugelio alternatyvų finansuoti šalies ekonomikos atsigavimą.

Tiesioginių užsienio investicijų apimtys Statistikos Departamente prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Statistikos Departamentas) fiksuojamos nuo 1997 metų. Nagrinėjant užsienio kapitalo atėjimo į Lietuvą procesą, galima išskirti keturis TUI raidos etapus: iki 1997 metų, nuo 1997 iki 2003 metų, nuo 2003 iki 2008 metų ir po 2008 metų.

Visų užsienio kapitalo investicijų srautas Lietuvoje 1998 metais sudarė 6,5 mlrd. litų. Palyginus su dar ankstesniais metais, jis padidėjo beveik 15 proc. 1998 metais buvo užfiksuotas ypatingai spartus TUI padidėjimas. Šiais metais daugiausia investuota buvo į apdirbamąją gamybą; didmeninę ir mažmeninę prekybą bei telekomunikacijas ir ryšių sektorių. Tai sudarė beveik 75 proc. visų to meto TUI. Daugiausiai kapitalo investavo JAV, Švedija, Vokietija. 1998 metai pažymėtini tuo, kad buvo sudarytas pats didžiausias privatizavimo sandoris už 510 mln. JAV dolerių strateginis investuotojas Švedijos įmonės „Telia“ ir Suomijos įmonės „Sonera“ konsorciumas „Amber Teleholding A/S“ nupirko 60 proc. AB „Lietuvos telekomas“ akcijų.

Šaltinis: sudaryta autorės, naudojantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

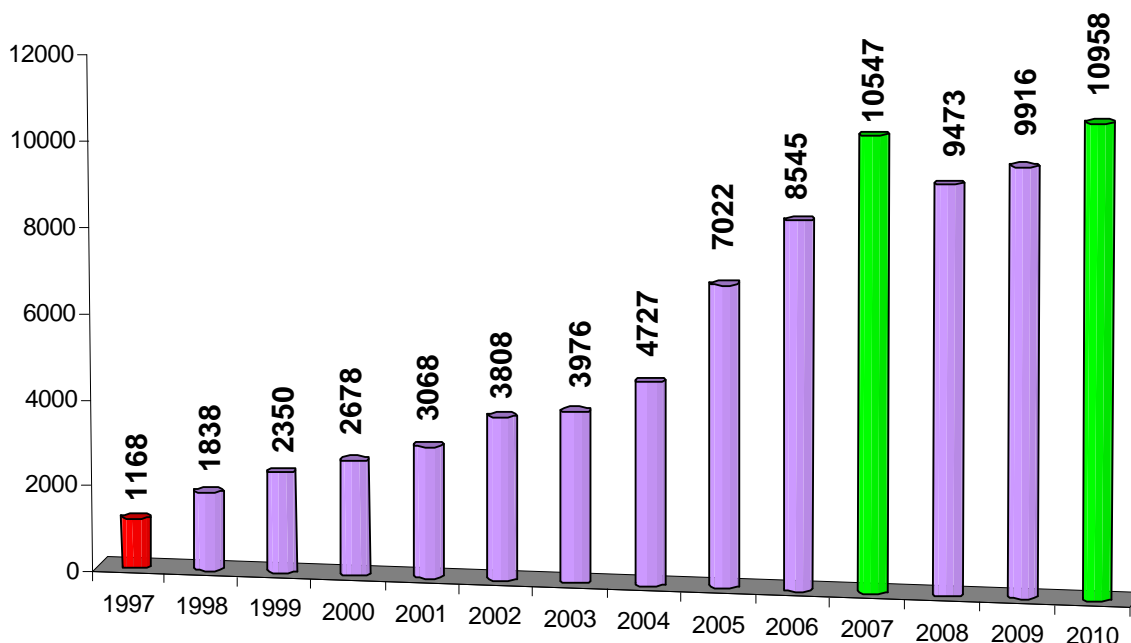
3 pav. Tiesioginių užsienio investicijų kaita 1997-2010 m., mln. Lt

2001 metais įvyko lūžis ir TUI apimtys Lietuvoje pasiekė 10 mlrd. litų ir kilo toliau. TUI didėjimas vyko iki pat 2008 metų. 2007 metų pabaigoje Lietuvoje buvo investuota daugiausiai užsienio kapitalo – 35,5 mlrd. litų, ir tai sudarė 10547 litų vienam Lietuvos gyventojui. Lyginant su 1997 metais, jų vienam gyventojui teko vos 1168 litai. Tiesioginių užsienio investicijų atėjimas į šalį skatina sveiką įmonių konkurenciją, prekių ir paslaugų kokybės gerinimą bei naujų darbo vietų sukūrimą. Visa tai atsiliepia tiek teigiamai šalies grovei, tiek jos gyventojams.

Statistikos departamento duomenimis tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje 2008 m. sudarė 31,7 mlrd. litų ir buvo 11 proc. mažesnės nei 2007 m. duomenimis (35,5 mlrd. litų). Vidutiniškai vienam šalies gyventojui 2008 metais teko 9473 litų, kai tuo metu 2007 m. buvo 10547 litai. Tiesioginių užsienio investicijų sumažėjimą lėmė pasaulinė finansų krizė, įmonių akcijų kainų kritimas ir reinvesticijų sumažėjimas.

2011 metais neretai skambantys džiaugsmingi pranešimai apie į Lietuvą pritrauktus vis naujus užsienio investuotojus atspindi ir naujausioje Lietuvos centrinio banko pateikiamoje statistinėje informacijoje. Antrąjį 2011 m. ketvirtį tiesioginių užsienio investicijų srautas Lietuvoje sudarė 1,2 mlrd. litų ir buvo penktadaliu didesnis nei per pirmuosius tris metų mėnesius bei 1,5 mlrd. didesnis nei antrąjį 2010 m. ketvirtį, kuomet užfiksuotas investicijų nutekėjimas.

Visgi rezultatai nėra tokie geri, kaip gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio, mat augimą lėmė 1,2 mlrd. litų siekusios kito kapitalo įplaukos (daugiausiai iš tiesioginių investuotojų gautos paskolos), o produktyvumą labiausiai didinančios investicijos į akcinį kapitalą antrąjį ketvirtį tesiekė 150 mln. litų.

Šaltinis: sudaryta autorės, naudojantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

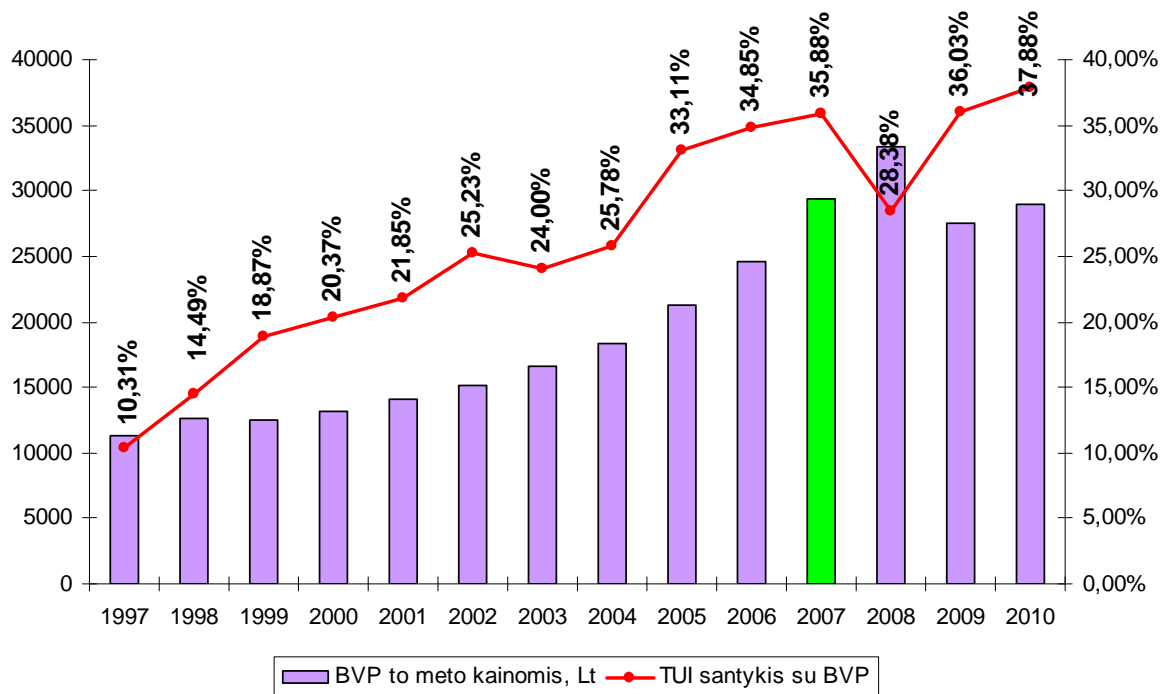
4 pav. Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui, Lt

Lyginant su kaimyninėmis šalimis 2008 m. duomenimis tiesioginių užsienio investicijų vienam gyventojui teko: Lenkijoje – 10 400 litų, Latvijoje – 12 250 litų, Estijoje – 29 200 litų, Suomijoje – 41 100 litų, Danijoje – 70 500 litų.

Nuo 1997 m. TUI santykis nuo BVP nuolat didėjo iki 2003 metų. 2003 metais tiesioginių užsienio investicijų srautas buvo 3,5 karto mažesnis nei prieš metus ir sudarė tik 765 mln. litų bei pasiekė pastarųjų 7 metų antirekordą. Didžiausias TUI santykio nuo BVP šuolis įvyko lyginant 2004 metus su 2005 metais. Per šiuos metus santykis padidėjo 7,33 proc. Tačiau lyginant 2007 metus su 2008 metais, matomas didžiausias TUI santykio su BVP sumažėjimas – nuo 35,88 proc. 2007 metais jis sumažėjo iki 28,38 proc. 2008 metais ir tai sudarė 7,5 proc. mažesnę santykį. Reikėtų pastebėti, kad per 2008 m. tiesioginių užsienio investicijų kiekis sumažėjo, tačiau BVP, per nagrinėjamą laikotarpį, tais metais buvo didžiausias. Visa tai ir lėmė TUI santykio su BVP kreivės poslinkį į apačią. 2009 metais šis rodiklis vėl padidėjo iki 36,03 proc., tačiau tai nulėmė ne kiek tiesioginių užsienio investicijų padidėjimas Lietuvoje, bet BVP sumažėjimas beveik 17 proc. 2010 metais ir toliau šis rodiklis augo.

Nors tiesioginės užsienio investicijos 2011 m. ir 2012 m. augs, skaičiuojant procentais nuo BVP, jų lygis bus žemesnis nei 2008 metais. Viena iš lėto TUI augimo priežasčių yra struktūrinė – verslo aplinka dar nėra palanki, verslą kontroliuojančių institucijų yra labai daug, jos neveiksmingos ir

korumpuotos (pažanga šioje srityje, deja, vyksta lėtai). Kita priežastis yra tai, kad didžioji dalis užsienio investicijų yra sukonzentruotos į paslaugas, kurioms reikia mažesnio kapitalo.

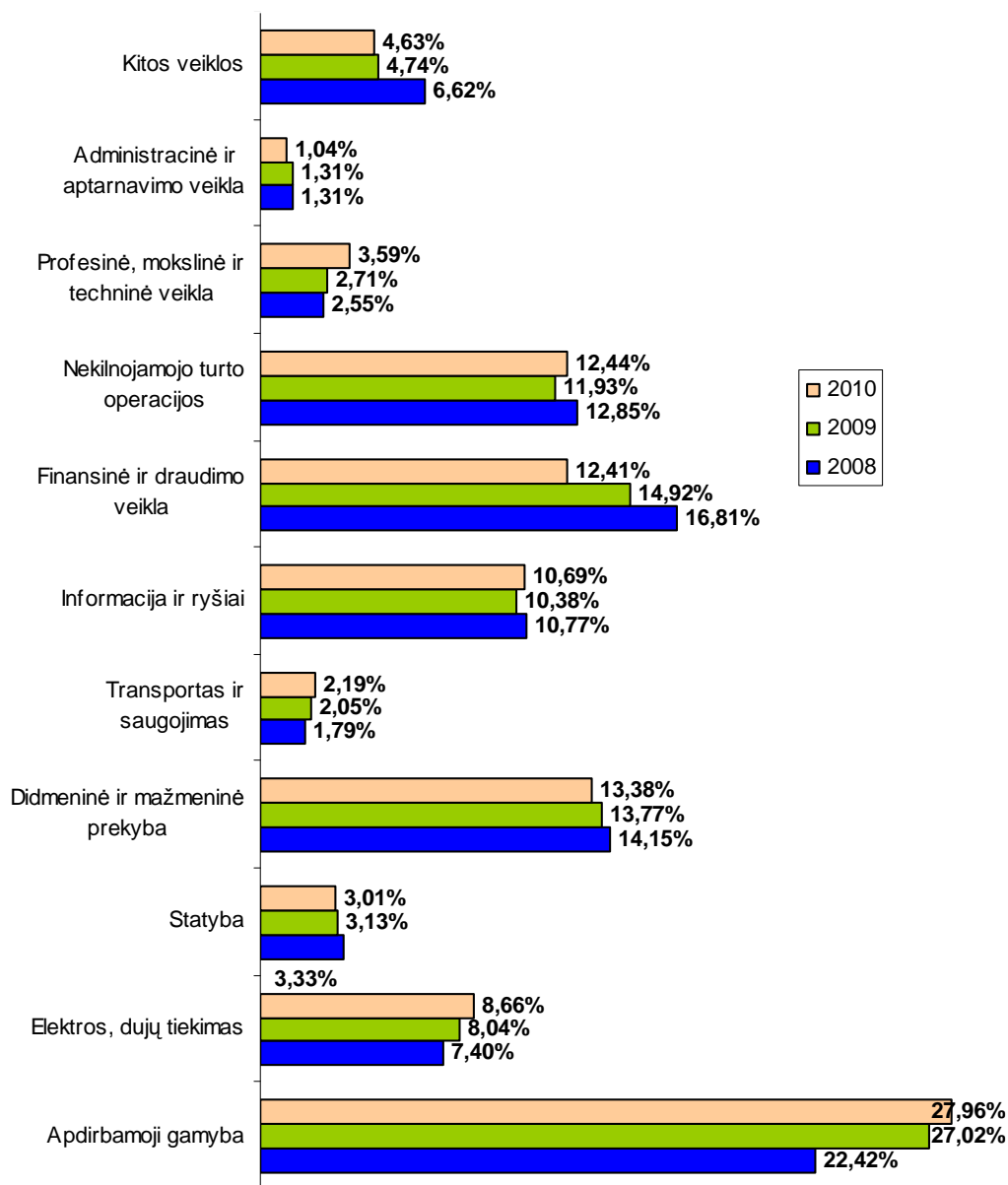

Šaltinis: sudaryta autorės, naudojantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

5 pav. Tiesioginių užsienio investicijų santykio su BVP kaita, %

Bendroje Lietuvos TUI projektų struktūroje 2003-2009 m. I pusmetį daugiausiai įgyvendinta pardavimų ir rinkodaros srities projektų (34 proc.), gamybiniai TUI projektai sudarė 30 proc., verslo paslaugos – 14 proc., statybų bei logistikos ir transporto projektai – po 6 proc.

Nagrinėjant paskutinių trijų (2008-2010) metų užsienio investicijų pasiskirstymą pagal ekonominės veiklos rūšis (6 pav.), pastebima, jog įvairios ūkio šakos buvo nevienodai patrauklios užsienio investuotojams. Iš to galima daryti išvadą, jog santykinai didelės investicijos į paslaugų sektorių atitinka pasaulinę paslaugų sektoriaus plėtros tendenciją. Vis daugiau tiesioginių investicijų pasaulio bendrovės nukreipia ne į gamybą, o į paslaugas. Dar prieš dešimtmetį apie 60 proc. TUI srauto kasmet sudarydavo investicijos į gamybą, o likę 40 proc. – investicijos į paslaugas. Pastaraisiais metais šios proporcijos pakito paslaugų naudai. Daugiau TUI srauto jau registruojama į paslaugas nei gamybą, atitinkamai 60 ir 40 proc.

Šaltinis: sudaryta autorės, naudojantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

6 pav. Tiesioginės užsienio investicijos pagal ekonominės veiklos rūšis 2008–2010 m., %

Kita vertus, vykstantis privatizavimo procesas darė įtaką investicijų srautams į atskiras ūkio šakas, kurio metu užsienio investuotojai įsigijo didžiausius ir svarbiausius Lietuvos ekonominius objektus – Telekomą, Lietuvos žemės bei Lietuvos taupomąjį bankus. Nemaža dalis „plyno lauko“ investicijų teko prekybos sektoriui, nekilnojamojo turto bei finansinio tarpininkavimo sektoriams.

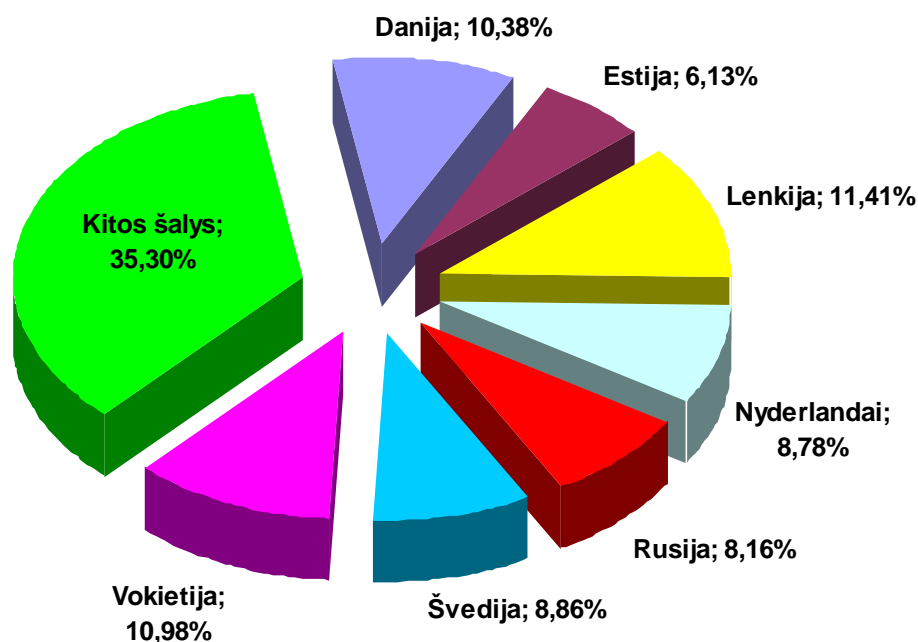
Tokia svarbi Lietuvos ūkio šaka, kaip žemės ūkis, pritraukė tik labai nedidelę užsienio TUI dalį. Užsienio investicijų rodiklis į žemės ūkio, medžioklės, miškininkystės ir žuvininkystės sektorių nesiekia nė 1%. Situaciją komplikuoja tai, jog Lietuvos žemės ūkio sektoriaus produkcija yra nekonkurencinga ir sunkiai gali konkuruoti su kaimyninių šalių produkcija. Šios šakos pelningumas

yra žemas ir priklauso nuo valstybinės politikos, todėl užsienio investicijos žemės ūkio sektorių praktiškai aplenkia.

Lyginamaisiais metais daugiausia investicijų buvo pritraukta į apdirbamąją gamybą. 2010 metų rodiklis yra didžiausias – 27,96 proc. (9,9 mlrd. Lt), o 2008 metais jis buvo 22,42 proc. (7,1 mlrd. Lt). Per 3 metus šis rodiklis padidėjo 5,54 proc., t.y. 2,8 mlrd. Lt. Apdirbamojoje gamyboje daugiausia investuota į rafinuotų naftos produktų ir chemijos gaminių gamybą bei maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybą. Visais metais mažiausiai investicijų sulaukia švietimo, sveikatos priežiūros bei socialinio darbo sektorius. Kiekvienais metais į jį vidutiniškai investuojama tik 0,2 proc. visų TUI per metus.

Lietuva neatsilieka nuo pasaulinių tendencijų ir bendroje tiesioginių užsienio investicijų projektų struktūroje sulaukia vis daugiau investicinių projektų į paslaugas nei į gamybą. 2008 metais TUI projektų verslo paslaugų sektoriuje įgyvendinta daugiau nei gamybos projektų. Lietuvoje paslaugų projektų sukuriama vertė yra 2,5 karto didesnė nei gamyboje. 2003-2009 metais vienai sukurtai darbo vietai Lietuvoje teko 4600 litų investicijų, o paslaugų sektoriaus projektuose – vidutiniškai 11700 litų.

Analizuojant tik šiuos metus tendencijos išlieka panašios. Statistikos departamento duomenimis 2010 m. daugiausia investuota buvo į apdirbamąją gamybą – 27,96 proc., didmeninę ir mažmeninę prekybą – 13,38 proc., nekilnojamojo turto operacijas – 12,44 proc., finansinę ir draudimo veiklą – 12,41 proc., informacijos ir ryšių įmones – taip pat 10,69 proc., elektros ir dujų tiekimą – 8,66 proc. visų tiesioginių užsienio investicijų. Nuo 2008 m. iki 2010 m. daugiausia padidėjo investicijos į apdirbamąją gamybą – 5,54 proc. daugiau nei 2008 m., o sumažėjo į finansinį ir draudimo sektorių – 4,4 proc. mažiau nei 2008 m.

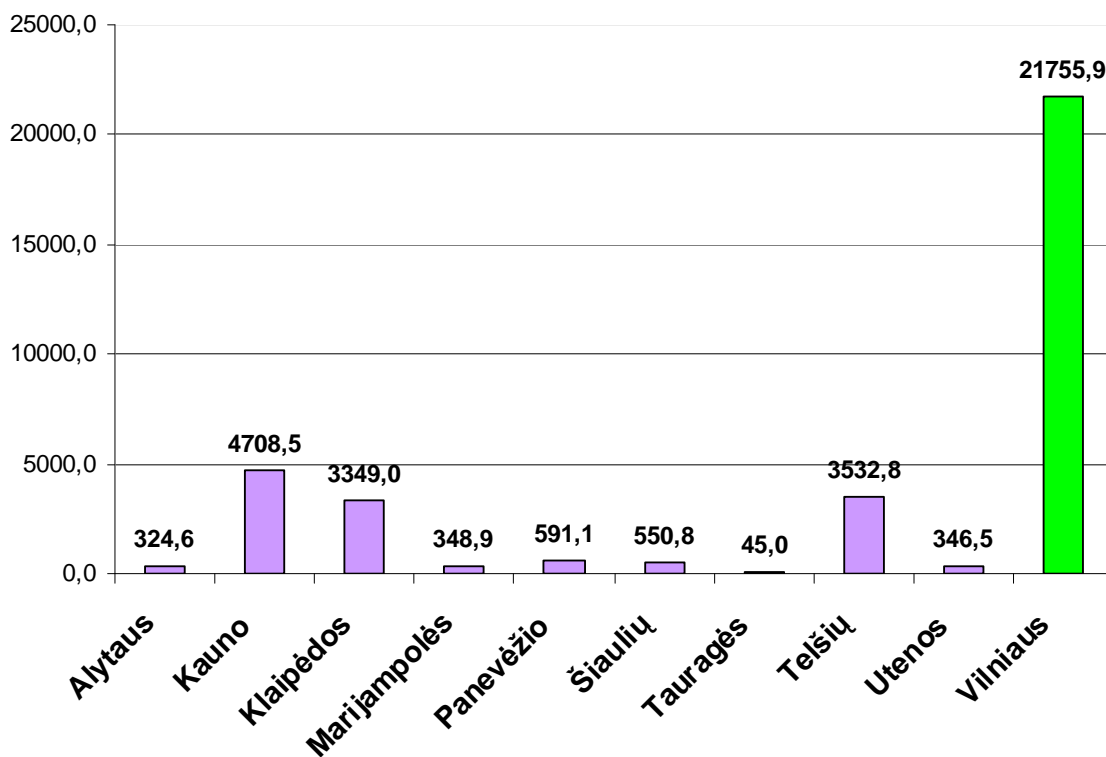
Šaltinis: sudaryta autorės, naudojantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

7 pav. Tiesioginės užsienio investicijos pagal šalis investuotojas 2010 m., %

Per 2010 metus tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje padidėjo 7,7 proc. ir šių metų pabaigoje sudarė beveik 35,6 mlrd. litų. Daugiausiai investavę yra Lenkijos investuotojai – daugiau nei 4 mlrd. Lt (11,41 proc. visų tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje), Vokietijos – 3,49 mlrd. Lt (10,98 proc.), Danijos – beveik 3,7 mlrd. Lt (10,38 proc.), Švedijos – beveik 3,15 mlrd. Lt (8,86 proc.), Nyderlandų – 3,12 mlrd. Lt (8,78 proc.), Rusijos – 2,9 mlrd. Lt (8,16 proc.), Estijos – 2,18 mlrd. Lt (6,13 proc.).

Tiesioginės užsienio investicijos 2010 metais iš 27 ES valstybių narių sudarė beveik 27,8 mlrd. litų (78,13 proc.), iš NVS šalių – 3,1 mlrd. Lt (8,7 proc.) visų tiesioginių užsienio investicijų.

Kone visos daugiausiai antrąjį 2011 m. ketvirtį Lietuvoje investavusios Lenkijos lėšos tenka naftos perdirbėjui Orlen Lietuva, o didžiąją dalį iš Švedijos Lietuvoje investuotų 680 mln. litų sudaro koncerno IKEA investicijos į mūsų šalies baldų gamintojus. Pasikeitus banko DnB NORD savininkams, Lietuvoje per pusę sumažėjo sukauptosios Danijos TUI, atitinkamai iki 1,9 mlrd. litų išaugo sukauptosios Norvegijos TUI.

Šaltinis: sudaryta autorės, naudojantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

8 pav. Tiesioginės užsienio investicijos pagal apskritis 2010 m., mln. Lt

2010 metais daugiausiai tiesioginių užsienio investicijų – 21,76 mlrd. litų (61,19 proc.) teko Vilniaus apskričiai, Kauno – 4,71 mlrd. Lt (13,24 proc.), Telšių – 3,53 mlrd. Lt (9,94 proc.), Klaipėdos – 3,35 mlrd. Lt (9,42 proc.). Mažiausiai teko Tauragės apskričiai – 45 mln. Lt (0,13 proc.) ir Alytaus apskričiai – 324,6 mln. Lt (0,91 proc.). Lyginant su 2009 metais tiesioginės užsienio investicijos padidėjo Kauno, Klaipėdos, Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių, Telšių ir Vilniaus apskrityse, o sumažėjo – Alytaus, Tauragės bei Utenos apskrityse.

3. LIETUVOS INVESTICINĖS APLINKOS VERTINIMAS IR INVESTICINIŲ PROCESŲ UŽSIENIO ŠALYSE APŽVALGA

3.1. Lietuvos investicinės aplinkos vertinimo tyrimas

3.1.1. Ekspertų apklausos metodologija

Empiriniai tyrimai (gr. *empeiria* – patyrimas) – socialinių faktų, įvykių nustatymas ir apibendrinimas tiesioginiu arba tarpiniu jų registravimu, būdingai pasireiškiančių tiriamuosiuose reiškiniuose, objektuose, procesuose. Empiriniais tyrimais gaunami socialiniai faktai sudaro pagrindą tolesniems teoriniams apibendrinimams, kurių teisingumas vėl patikrinamas socialine praktika ir naujais empiriniais tyrimais.

Vienas iš plačiai naudojamų empirinių tyrimų metodų yra ekspertų vertinimo metodas, kuris ir naudojamas atlikti šio darbo tyrimui.

Ekspertų vertinimo metodas (lot. *expertus* – patyręs, įgudęs) plačiai taikomas sociologiniuose tyrimuose gauti nagrinėjamos srities empiriniams duomenims. Norint panaudoti šį metodą, reikia suformuoti grupę kvalifikuotų ekspertų, kurie gali suteikti būtiną kvalifikuotą informaciją apie vertinamąjį objektą. Tokia grupė paprastai sudaroma iš 5-7 žmonių.

Lietuvos investicinės aplinkos vertinimo tyrimui buvo pasirinkti ekspertai, t.y. Lietuvoje jau investavusių užsienio kapitalo įmonių vadovai, dauguma iš jų yra ir Lietuvoje veikiančios asociacijos „Investuotojų Forumas“ (IF) nariai. Ši asociacija jungia stambiausius ir aktyviausius investuotojus į Lietuvos ekonomiką. Jos tikslas yra gerinti verslo aplinką ir investicinį klimatą Lietuvoje, bendradarbiaujant su valstybės institucijomis ir verslo bendruomene. IF veikia įvairios darbo grupės sudarytos iš pačių asociacijos narių, kurie pagal asociacijos įstatus privalo aktyviai dalyvauti asociacijos veikloje, todėl galima teigti, jog visi atrinkti ekspertai turi tinkamą kvalifikaciją ir žinias, kurios užtikrina tyrimo metu gautos informacijos išsamumą ir patikimumą.

Net vienuolika ekspertų buvo apklausta iš tokių verslo sektorių, kaip didmeninė ir mažmeninė prekyba, telekomunikacijos, finansinis tarpininkavimas, apdirbamoji gamyba, biotechnologijos bei auditas ir mokesčių konsultavimas. Šiam tyrimui buvo pasirinkta ir tiesioginio interviu, ir neakivaizdinės anketinės apklausos metodika. Kadangi priklausomai nuo reikalavimų, keliamų gaunamai informacijai, ekspertų vertinimai gali būti įvairios formos – nuo profesionalių interviu arba nuo neakivaizdinės individualios apklausos anonimine anketa iki atviros grupinės šių asmenų diskusijos tyrimo problemą nagrinėjamais klausimais.

Ekspertų vertinimo metodas yra palyginti paprastas, dažniausiai jo duomenys kokybinio pobūdžio ir nebūtinai jam taikomi statistiniai metodai. Sociologijoje šis metodas taikomas įvairaus profilio tyrimams.

Skirtingai nei apklausos atveju, vietoje standartizuoto klausimų rinkinio dažniausiai pateikiama tam tikra problema, nurodomas tyrimo objektas, ir apie jį ekspertas pateikia savo nuomonę. Ji dažniausiai pateikiama ne trumpais atsakymais, o vertinimais, pakankamai išsamiais ir argumentuotais. Siekdamas didesnio metodo efektyvumo, tyrėjas turi nurodyti jų labiausiai dominančius aspektus, apie kuriuos norėtų gauti detaliausią informaciją.

Ekspertų apklausos metodus galima klasifikuoti pagal tris kriterijų grupes:

- 1) Pirmai grupei priskiriami kriterijai, kuriuos lemia apklausos organizatorių ir ekspertų tarpusavio sąveika, t.y. tiesioginis ar netiesioginis kontaktas;
- 2) Antrai grupei priklauso ekspertų tarpusavio sąveikos ypatumai (pagal tai apklausa gali būti grupinė ar individuali);
- 3) Trečia grupė apibūdinama pagal apklausos rezultatus, kurie atspindi įvairias vertinimo rūšis (nuomonę, rekomendaciją, sprendimą).

Šiam tyrimo metodui nebūdinga stabilus patikimumas, kadangi tai nėra standartizuota tyrimo metodika.

Paprastai ekspertizės pagrindą sudaro klausimynas. Iš atsakymų į jo klausimus gaunama reikiama informacija. Klasikinis klausimynas nenaudojamas laisvojo interviu, analitinių ekspertų vertinimų atvejais.

Klausimai pagal formą skirstomi į:

- 1) Atvirieji;
- 2) Uždarieji;
- 3) Pusiau uždarieji.

Taip pat klausimai gali būti suskirstyti pagal formą į tiesioginius ir netiesioginius. Informacijos patikimumui užtikrinti paprastai yra derinami visi klausimai. Be to, norint užtikrinti vienodas galimybes ekspertui pastebėti kiekvieno atsakymo alternatyvą, rekomenduojama per apklausą kaitalioti alternatyvų nuoseklumą. Teigiamos ir neigiamos pusės subalansuojamos pagal vertinimo skalę. Vienos problemos klausimai išdėstomi palengva pereinant nuo bendresnių prie konkretesnių, specifiskesnių klausimų. Klausimyno reikalavimai:

- 1) Vientisumas;
- 2) Loginis nuoseklumas;
- 3) Užbaigtumas.

Vertinant Lietuvos investicinę aplinką, užsienio investuotojams buvo pateikiami ne tik atviri klausimai, kuriais prašoma pateikti išsamią jų nuomonę, bet ir prašoma įvertinti į kategorijas suskirstytų investicinės aplinkos veiksnių įtaką verslo plėtrai Lietuvoje (4 priedas). Buvo išskirtos tokios 6 šių veiksnių kategorijos:

- ✓ Makroekonominiai veiksniai;

- ✓ Instituciniai veiksniai;
- ✓ Verslo sąlygų įtaka;
- ✓ Socialiniai-geografiniai veiksniai;
- ✓ Kultūriniai veiksniai;
- ✓ Moksliniai-technologiniai veiksniai.

Kiekvienoje kategorijoje buvo įvardinti atitinkami egzistuojantys veiksniai ir prašoma įvertinti kaip kiekvienas jų įtakoja ar neįtakoja Lietuvos investicinę aplinką. Įvertinimui buvo galima rinktis iš tokių atsakymų variantų, kurie buvo vertinami nuo 1 iki 5 balų sistemoje, t.y.:

- ✓ Labai įtakoja – 5;
- ✓ Įtakoja – 4;
- ✓ Nei įtakoja, nei neįtakoja – 3;
- ✓ Beveik neįtakoja – 2;
- ✓ Neįtakoja – 1.

Atsakymai įvertinami balais tam, kad paskui būtų įmanoma statistiškai apdoroti, palyginti ir įvertinti kiek stipriai vienas ar kitas veiksnys ar visa jų kategorija daro įtaką vystant verslą Lietuvoje. Tam, kad tyrimo rezultatus būtų galima vaizdingiau pateikti, ne tik aprašyti, buvo sudarytos įvairios stulpelinės ir skritulinės diagramos.

Iš atvirų klausimų atsakymų pagrinde buvo siekta sužinoti priežastis kodėl viena ar kita investicinei aplinkai įtaką darančių veiksnių grupė turi teigiamą ar neigiamą poveikį Lietuvos investicinei aplinkai.

Ekspertų apklausos metodikų diapazonas labai platus. Priklausomai nuo klasifikacijos pagrindo, jas galima suskirstyti į grupes:

- 1) Pagal ekspertų tarpusavio ryšį – akivaizdūs ir neakivaizdūs ekspertų apklausos metodai;
- 2) Pagal vertinimų suderinimo procedūrą – vienkartiniai ir daugkartiniai ekspertų apklausos metodai;
- 3) Pagal ekspertų skaičių – individualūs ir grupiniai metodai.

Akivaizdūs ekspertų apklausos metodai nukreipti į pradinio tyrimų etapo – žvalgybos intensifikavimą. Šie metodai duoda ganėtinai patikimų rezultatų. Bet akivaizdi ekspertizė reikalauja daug darbo. Šių metodų pagrindiniai trūkumai yra nepageidaujami informacijos iškraipymai dėl organizatorių psichologinio poveikio arba dėl pripažintų specialistų autoriteto poveikio. Šiam poveikiui neutralizuoti paprastai taikomos specialios organizacinės priemonės. (Tidikis R., 2003, p. 515-518)

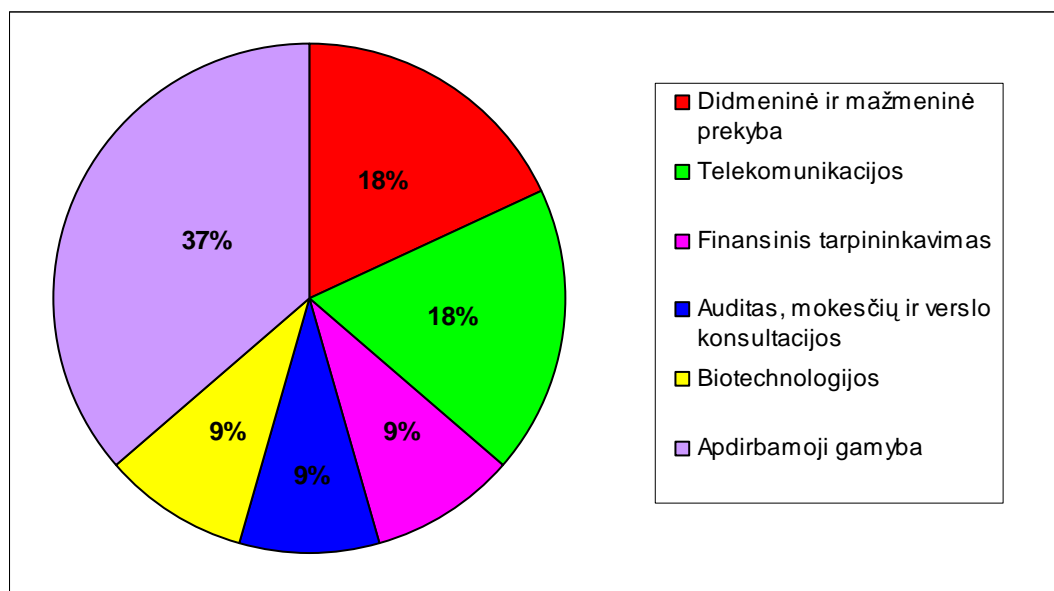
3.2.2. Lietuvos investicinės aplinkos vertinimas užsienio investuotojų akimis

Investicijų skatinimas – tai naujų investicinių projektų inicijavimas bei pritraukimas, įgyvendinimas Lietuvos teritorijoje; esamų investicinių projektų Lietuvoje išlaikymas ir palankios įstatyminės bei mokesstinės aplinkos kūrimas, siekiant didinti šalies konkurencingumą ir Lietuvos, kaip patrauklios investicijoms šalies, žinomumą pasaulyje.

Ekspertų apklausos „Lietuvos investicinio klimato vertinimas užsienio investuotojų akimis“ pagrindinis tikslas buvo įvertinti veiksmus, su kuriais susiduria užsienio investuotojai, įtaką verslo plėtrai Lietuvoje. Šioje apklausoje dalyvavo vienuolika Lietuvoje jau investavusių ir veikiančių užsienio kapitalo įmonių vadovų, kurie pareiškė savo nuomonę apie tai, kaip įvairūs makroekonominiai, instituciniai, socialiniai-geografiniai, kultūriniai, moksliniai-technologiniai veiksniai bei verslo sąlygos įtakoja galimybes plėtoti verslą Lietuvoje.

Įmonių atstovai ekspertų apklausai buvo pasirinkti iš įvairių verslo sektorių. Kaip matome 9 pav. daugiausia jų yra iš apdirbamosios gamybos sektoriaus, t.y. keturi ekspertai. Toliau po du ekspertus buvo iš didmeninės ir mažmeninės prekybos, bei telekomunikacijų sektoriaus. Ir taip pat po vieną įmonės atstovą, kuris pareiškė savo nuomonę apie Lietuvos investicinę aplinką buvo iš finansinio tarpininkavimo, audito, mokesčių ir verslo konsultavimo bei biotechnologijų sektoriaus.

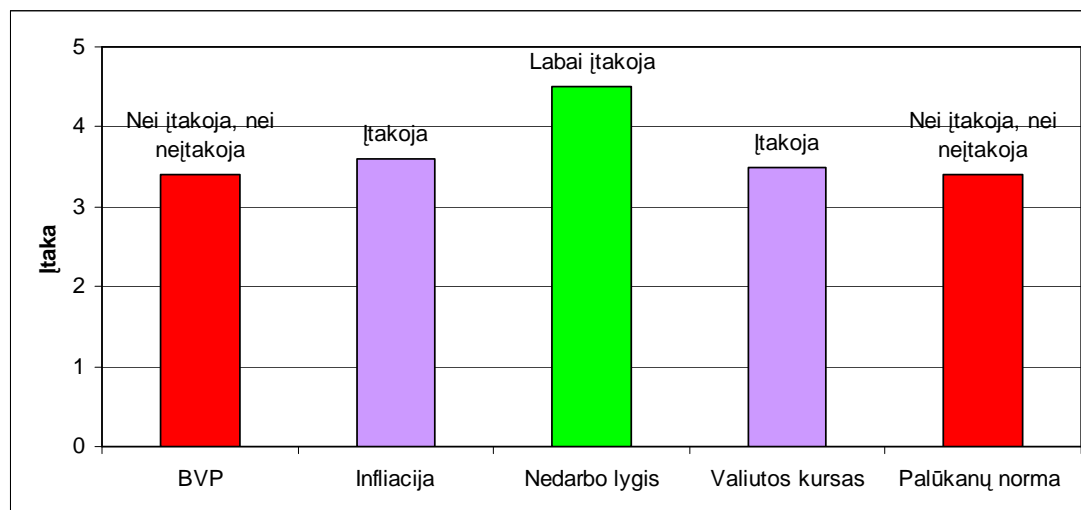
Šios įvairių sričių užsienio kapitalo įmonės Lietuvoje savo veiklą pradėjo mažiausiai prieš 3-5 metus (dvi įmonės), trys įmonės jau veikia nuo 5-10 metų ir net šešios įmonės Lietuvoje jau veikia daugiau negu 10 metų.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis ekspertų apklausa

9 pav. Ekspertų apklausoje dalyvavusių respondentų pasiskirstymas pagal veiklos sritis

Kalbant apie Lietuvos makroekonominius rodiklius dauguma ekspertų teigė, kad Lietuvos makroekonominiai rodikliai yra daugiau palankūs nei nepalankūs investuoti Lietuvoje. Tačiau kadangi Lietuvos rinka yra labai maža užsienio investuotojai supranta, kad vien vidaus rodikliais pasitikėti yra pavojinga, kaip tai atskleidė ir 2008-2009 m. pasaulinė ekonominė krizė. Imant visų makroekonominių veiksnių įtaką, tai visų ekspertų bendra nuomone, jie vidutiniškai įtakoja investicinę Lietuvos aplinką.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis ekspertų apklausa

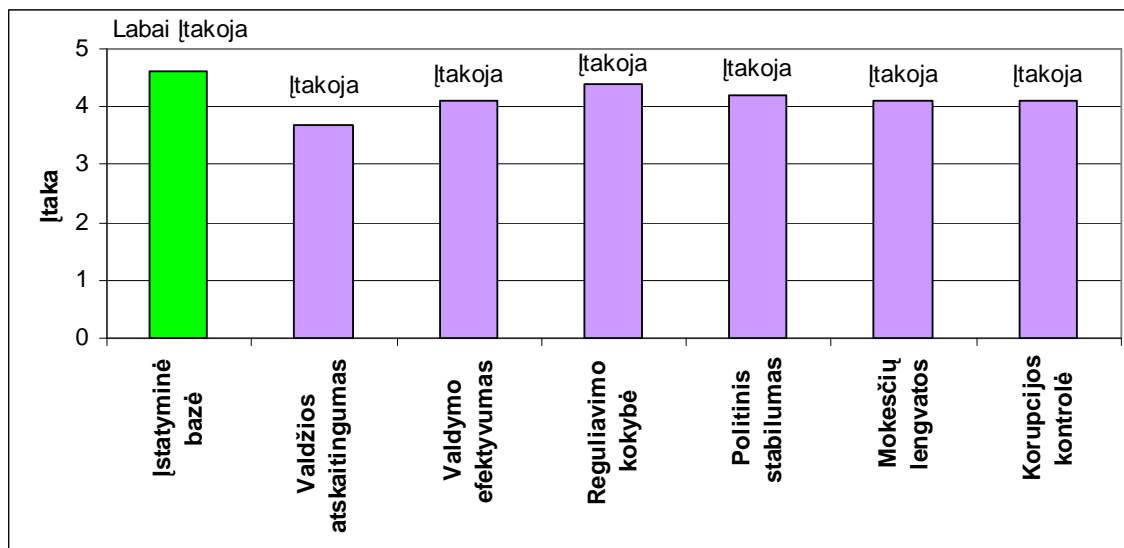
10 pav. Makroekonominių veiksnių įtaka Lietuvos investicinei aplinkai

Tyrimo duomenimis džiausią poveikį verslo plėtrai daro šalies nedarbo lygis (10 pav.). Tai yra suprantama, kad kiekvienas užsienio investuotojas ar šiaip verslininkas yra suinteresuotas gauti kuo kokybiškesnės darbo jėgos už mažesnę kainą. O kai šalyje nedarbo lygis yra aukštas, tarp bedarbių konkurencija yra didelė, taip darbdavys gali ir pasirinkti kvalifikuotesnę darbuotoją ir atitinkamai galbūt mokėti jam mažesnę atlyginimą nei esant konkurencijai tarp darbdavių dėl jo, o ne tarp norinčių įsidarbinti toje įmonėje.

Mažesnę įtaką iš makroekonominių rodiklių Lietuvos investicinei aplinkai daro infliacija ir valiutos kursas. Pasak apklausoje dalyvavusių ekspertų infliacija mažina įmonių pelną, nes jie negali vienašališkai didinti kainų. Besikeičiantis valiutos kursas labiau įtakoja dividendus mokamus įmonės akcininkams, tačiau visi sutinka, kad yra stabiliau ir investavimo rizika mažesnė, kai valiutos kursas yra pastovus.

BVP ir palūkanų norma, tyrime dalyvavusių ekspertų požiūriu, daro mažiausią įtaką verslo plėtrai Lietuvoje iš visų makroekonominių rodiklių. Daugumos ekspertų pasirinktas atsakymas buvo, kad jie nei įtakoja, nei neįtakoja Lietuvos investicinės aplinkos. „Nors ir BVP yra populiariausias ekonominis indikatorius svarbus tiek investuotojams, tiek šaliai, ir pagal paskutinio dešimtmečio rodiklius Lietuvos ekonomikos lygis pakilo daugiau nei kaimyninių šalių, tačiau BVP rodiklis labiau

yra pasekmė, o ne priežastis. Kalbant apie dabartį labiau reikėtų atsižvelgti į tai, kad šalis turi nemažą biudžeto deficitą. Taip pat investuotojų nepasitikėjimą šalimi įtakoja vienkartiniai politiniai veiksniai, t.y. rinkimai, įvairios reformos ir taipogi palūkanų normos pokyčiai.“

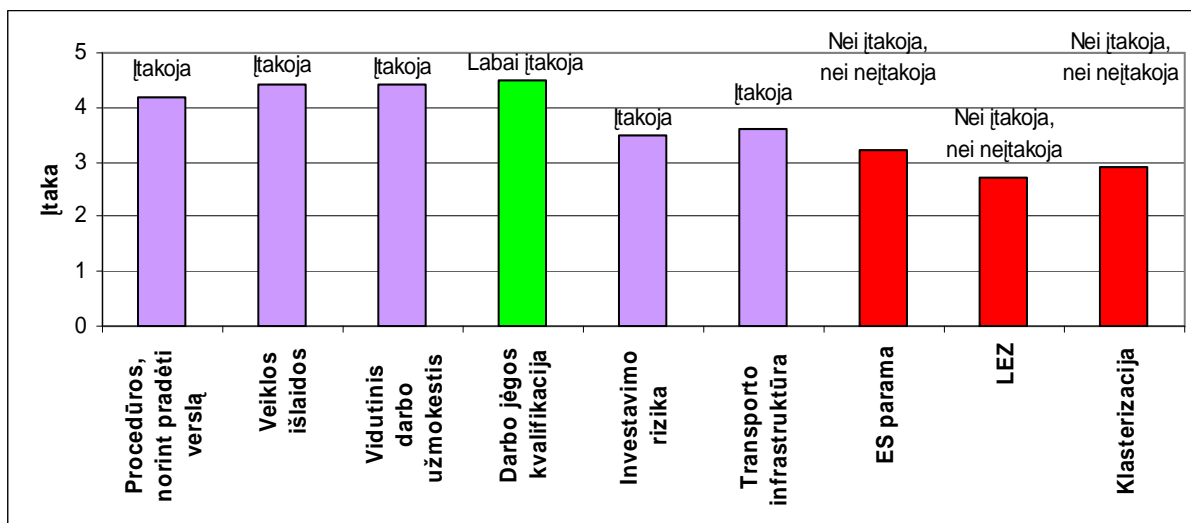

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis ekspertų apklausa

11 pav. Institucinių veiksnių įtaka Lietuvos investicinei aplinkai

Tyrimo duomenimis visi instituciniai veiksniai Lietuvos investicinei aplinkai daro labai didelę arba didelę įtaką. Remiantis 11 pav. matome, kad labiausiai įtakojantis veiksnys pasak ekspertų yra šalies įstatyminė bazė. Visi kiti veiksniai, tokie kaip valdžios atskaitingumas, valdymo efektyvumas, reguliavimo kokybė, politinis stabilumas, mokesčių lengvatos bei korupcijos kontrolė, daro galima sakyti vienodą didelę įtaką verslui Lietuvoje.

Kalbant apie Lietuvos institucinę sistemą ir jų vykdomą veiklą, ekspertų nuomonė yra pakankamai neigiama, tačiau dauguma jų jau išvelgia ir tam tikrų teigiamų perspektyvų. „Kadangi valdininkai pagaliau pradeda suprasti, kad verslui yra labai svarbu stabilumas, situacija Lietuvoje po truputį gerėja daugumoje sričių, tačiau lėčiau nei norėtūsi. Ypač pasitempti reikėtų ties įstatyminės bazės tobulinimu bei korupcijos kontrole. Pastarasis rodiklis yra gana aukštas. Dar vienas sveikintinas dalykas yra tas, kad valdžios institucijos pagaliau pradeda kalbėtis, eiti į dialogą su verslu, tai gali padėti išspręsti tikrai nemažai įsisenėjusių problemų aktualių ir jau esamiems šalyje užsienio investuotojams ir dar būsimiems, bei pagerinti šalies investicinę aplinką, kuri yra labai svarbi investuotojui renkantis kurioje šalyje įsisteigti.“ Taip pat tyrimo dalyviai teigė, kad mokesčių svyravimai ir šalies nestabilumas gali sukelti didelių abejonių dėl investicijų.

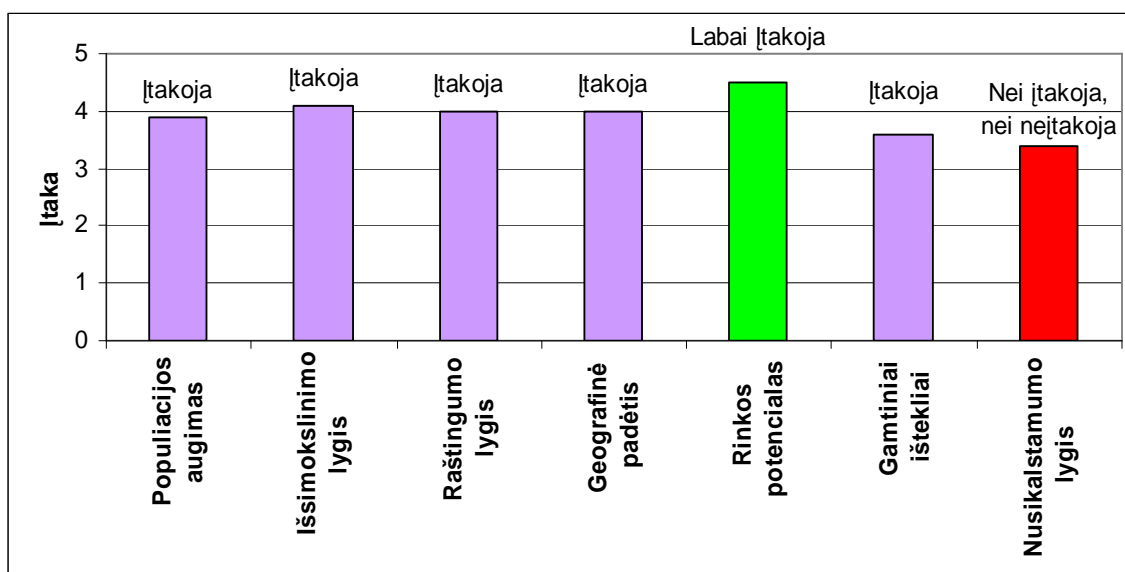
Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis ekspertų apklausa

12 pav. Verslo sąlygų įtaka Lietuvos investicinei aplinkai

Pasak vieno iš apklausoje dalyvavusių ekspertų, verslo sąlygos yra vienas iš pagrindinių veiksnių, darančių įtaką Lietuvos investicinei aplinkai. Imant atskirai kiekvieną veiksnį, tai nuomonės pasiskirstė taip, kad labiausiai verslo sąlygas itakoja darbo jėgos kvalifikacija (12 pav.). Lietuvoje ji yra pakankamai aukšta, tačiau, palyginti su kitomis Europos šalimis, žema jos kaina, tai yra vienas iš didžiausių Lietuvos privalumų, aktualių ne tik jau esamiems, bet ir būsimiems užsienio investuotojams.

Kiti veiksniai, kurie pagal galimus tyrimo atsakymų pasirinkimo variantus, tiesiog itakoja verslo sąlygas Lietuvoje, yra procedūros, norint pradėti verslą, veiklos išlaidos, vidutinis darbo užmokestis, investavimo rizika bei transporto infrastruktūra. „Viena iš Lietuvos verslo sąlygų problemų yra ta, kad ypač didelės darbdavio įmokos „Sodrai“, didina darbo jėgos kaštus. Žinoma, tai kompensuoja palyginti nedidelis vidutinis šalies darbo užmokestis, tačiau sumažinus darbdavio įmokas mokamas už darbuotoją, būtų galima geriau didesnę atlyginimą sumokėti darbuotojui arba įmonės galėtų daugiau pinigų sutaupyti ir juos investuoti, pavyzdžiui, į verslo plėtrą.“

Lietuvoje veikiančių užsienio kapitalo įmonių ekspertų nuomone nei itakoja, nei neįtakoja verslo sąlygų tokie veiksniai, kaip Europos Sąjungos parama, laisvosios ekonominės zonos bei klasterizacija. Atkreipiant dėmesį į tai, kad šiame tyrime dalyvavo įmonių, kurios jau Lietuvoje veikia nuo 3 iki daugiau nei 10 metų, senesnėms įmonėms gal jau tai ir neaktualu, bet autorės nuomone šie veiksniai yra labai svarbūs siekiant į šalį pritraukti naujus investuotojus. Kadangi ES parama bei siūlomos verslo sąlygos LEZ dažniausiai yra kaip paskata, šalyje naujai besikuriantiems investuotojams.

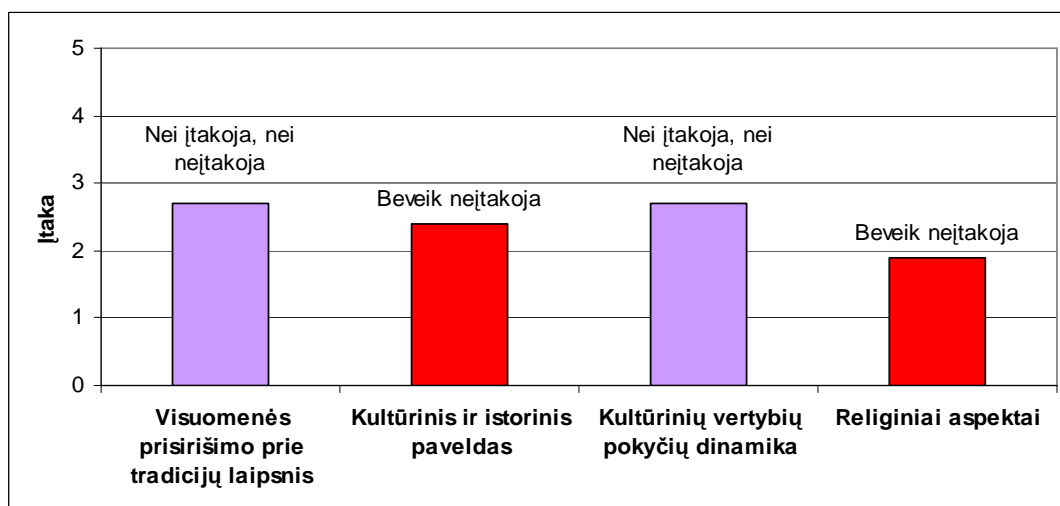

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis ekspertų apklausa

13 pav. Socialinių-geografinių veiksnių įtaka Lietuvos investicinei aplinkai

Iš socialinių-geografinių veiksnių visų ekspertų bendra nuomone didžiausią įtaką daro rinkos potencialas (13 pav.). Būtent Lietuva šiuo atveju turi didelį minusą konkuruodama rinkos dydžiu su kaimynine Latvija, kuri turi gerokai didesnę rinkos potencialą ir tuo remdamasi jau pakankamai investicinių projektų nukonkuravo. Žinoma prie to, kad užsienio investuotojai pasirinko Lenkiją, o ne Lietuvą, prisidėjo ir tai, kad Lenkija jau senokai turi sukūrusi finansinių paskatų paketą naujiems užsienio investuotojams.

Šiek tiek mažesnę įtaką investicinei aplinkai Lietuvoje daro tokie socialiniai-geografiniai veiksniai, kaip populiacija, išsimokslinimo bei raštingumo lygiai, geografinė padėtis bei gamtiniai išteklių. „Lietuvoje išsimokslinimo lygis yra gana aukštas, raštingumas taipogi. Tai, kad dauguma gyventojų kalba mažiausiai viena užsienio kalba, o jaunesnio amžiaus gyventojai netgi keliomis, yra didelis privalumas ypač bendradarbiaujant su užsienio kompanijomis. Tiesa, populiacija šiuo metu šalyje mažėja, tačiau kiek tai turi įtakos investicinei aplinkai, labai priklauso nuo verslo pobūdžio. Jei orientuojamasi į eksportą, turbūt neigiamai nepaveiks, o jei į vietos paslaugų verslą, tai kaip jau ir buvo minėta, Lietuvos rinka ir taip labai maža. Kalbant apie geografinę padėtį, tai Lietuvoje ji gana patogi, ypač plečiant verslą į Rytų rinkas. Gamtiniais išteklių Lietuva labai pasigirti negali, todėl galbūt jais suinteresuotų investuotojų turbūt nelabai ir atsiras. Bet jei kalbėsime apie kitas šalis, tai taipogi yra vienas iš esminių veiksnių, kuris gali pritraukti tam tikros srities užsienio investuotojus.“

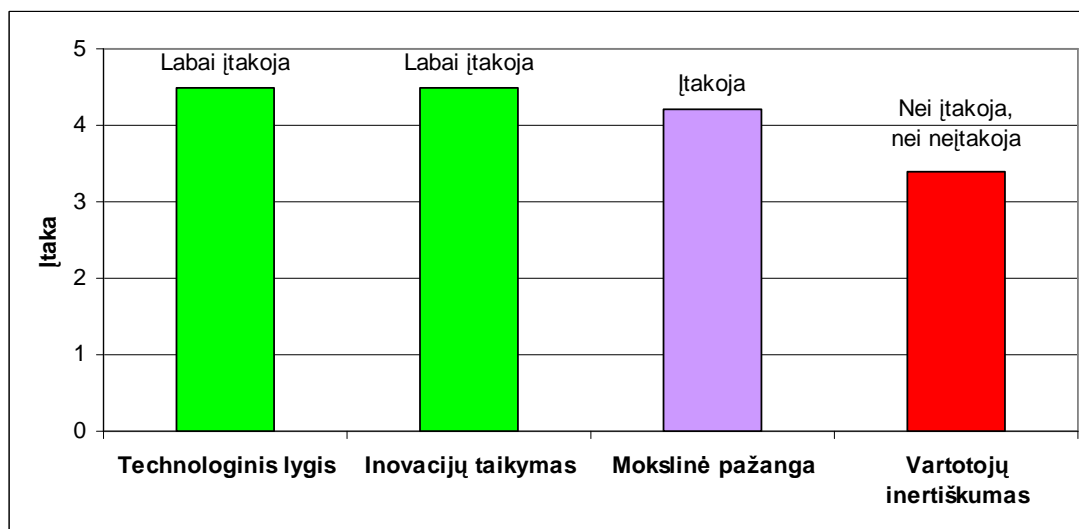

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis ekspertų apklausa

14 pav. Kultūrinių veiksnių įtaka Lietuvos investicinei aplinkai

Remiantis tyrimo išvadomis, mažiausią įtaką Lietuvos investicinei aplinkai ir verslo plėtrai daro kultūriniai veiksniai, t.y. Lietuvoje investavusių užsienio kapitalo įmonių atstovai mano, kad visuomenės prisirišimo prie tradicijų laipsnis bei kultūrinių vertybių pokyčių dinamika nei įtakoja, nei neįtakoja Lietuvos investicinę aplinką, o kultūrinis ir istorinis paveldas bei religiniai aspektai, beveik visiškai neįtakoja galimybių plėsti verslą Lietuvoje (14 pav.).

Pasak apklausoje dalyvavusių ekspertų, Lietuva nėra nei labai atsidavusi religijai, nei turi kokių gilių kultūrinių tradicijų, kurios darytų didelę įtaką verslo sąlygoms Lietuvoje. „Kultūriniai veiksniai galbūt svarbūs, nebent jei investuojama į tam tikrą specifinę sritį, kuri pareikalautų visuomenės tradicijų keitimo. Svarbiau, kad šalies gyventojai turėtų tam tikras vertybes susijusias su verslumu, ekonomiškumu. Teigiama įtaka yra ir, kad į Lietuvą vis labiau ateina vakarietiškos racionališkos vertybės.“

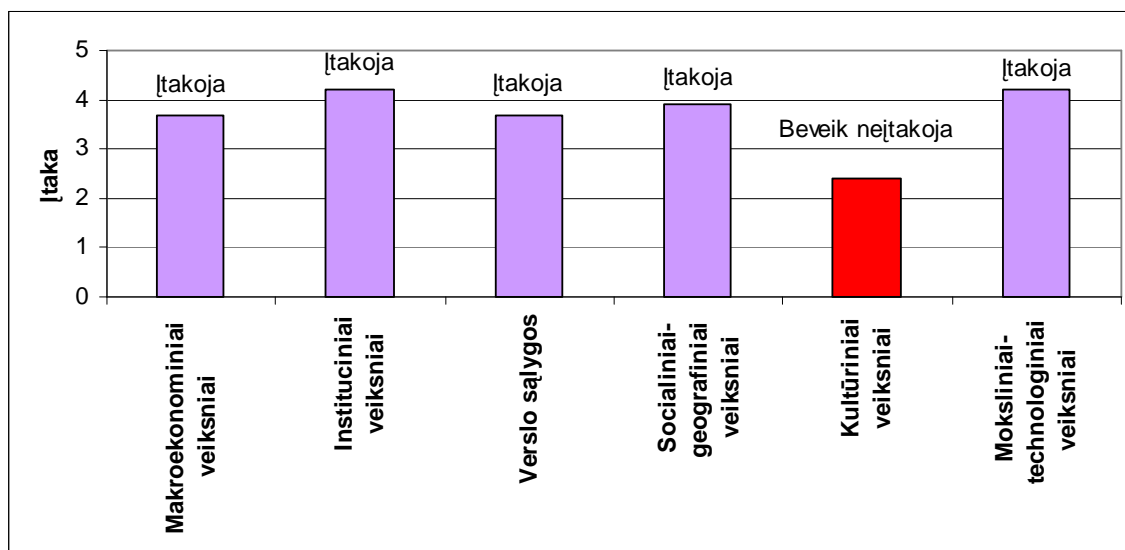

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis ekspertų apklausa

15 pav. Mokslinių-technologinių veiksnių įtaka Lietuvos investicinei aplinkai

Nagrinėjant mokslinių technologinių veiksmų įtaką, tyrime dalyvavę ekspertai nebuvo vieningi. Vieni jų sakė, kad Lietuvoje šie veiksniai neturi jokios įtakos, nes Lietuvos rinka per maža tam, kad įtakotų dideles investicijas į mokslines ar technologines naujoves. Jų nuomone tokios investicijos paprastai keliamos į platesnius regionus. Kiti ekspertai mano, jog Lietuva kaip tik turi labai didelio potencialo šioje srityje, technologijų pažanga ir inovacijų taikymas turėtų tapti niša, kuria Lietuva pasinaudos siekiant pritraukti naujus investuotojus.

Bendri šio sektoriaus tyrimo rezultatai rodo, jog vis dėlto moksliniai-technologiniai veiksniai daro įtaką Lietuvos investicinei aplinkai. Kaip matome 15 pav. labiausiai įtakoja šalies technologinis lygis bei inovacijų taikymas, šiek tiek mažiau, tačiau taipogi įtakoja ir mokslinė pažanga, o vartotojų inertiškumas, ekspertų nuomone, nei įtakoja, nei neįtakoja Lietuvos investicinės aplinkos.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis ekspertų apklausa

16 pav. Tyrime nagrinėtų veiksmų grupių įtaka Lietuvos investicinei aplinkai

16 paveikslėlyje matome, kad praktiškai visos tyrime nagrinėtos veiksmų kategorijos daro pakankamą įtaką Lietuvos verslo aplinkai. Ekspertų nuomone, tiksliai kultūriniai neveiksniai beveik neturi jokios įtakos užsienio investuotojui analizuojant ir vertinant Lietuvos investicinę aplinką.

Pasidomėjus tyrime dalyvavusių užsienio kapitalo įmonių atstovų kokios priežastys juos paskatino investuoti būtent Lietuvoje, daugiau nei prieš 10 metų investavusių įmonių vieningas atsakymas buvo, kad atsirado rinkos potencialas, šių įmonių klientai pradėjo veiklą naujose šalyse, reikėjo juos aptarnauti, t.y. susidarė tam palankios sąlygos.

Kitos įmonės teigė, kad juos paskatino patogi geografinė padėtis, galimybė aptarnauti ir kaimynines šalis, taip pat dalį įmonių paskatino, kaip jau buvo minėta, kvalifikuota ir nebrangi Lietuvos darbo jėga. Šių įmonių atstovai teigė, jog ir anksčiau ir dabar Lietuva turi perspektyvų augti,

kad ir su kokiom sudėtingom problemom kartais susiduria šalies ekonomika. Tačiau visos valstybės savo viduje turi įvairių problemų ir įvairių privalumų.

Viena įmonė, įsikūrusi Klaipėdos LEZ teritorijoje, sakė, kad juos būtent ir privilejojo mokestinės lengvatos teikiamos investuotojams, įsikūrusiems laisvojoje ekonominėje zonoje, bei šalia esantis Klaipėdos uostas.

Paskutinis klausimas tyrime dalyvavusiems ekspertams buvo apie tai, kokių, jų manymu, TUI skatinimo veiksnių labiausiai trūksta Lietuvoje. Galima teigti, kad ekspertai tikrai puikiai išmano savo sritį ir gerai žino Lietuvoje esančias problemas, kurios labiausiai trukdo pritraukti į Lietuvą naujus užsienio investuotojus. Dauguma jų teigė, kad norint pagerinti Lietuvos investicinę aplinką, pirmiausia reikėtų valstybės paskatinimo, t.y. finansinių paskatų bei mokestinių lengvatų investicijoms. Kalbant apie mokesčius, tai Lietuvoje jau veikiančių investuotojų nuomone taip pat reikėtų mokestinio bei politinio stabilumo ir visumoj paprastesnės mokesčių sistemos. Kita sritis, kurią reikėtų gerinti, kad Lietuva taptų patrauklesnė užsienio investicijoms, yra darbo kodekso nelankstumas, ekspertai teigia, jog iš esmės reiktų peržiūrėti ir pakeisti darbo kodeksą, taip pat sumažinti darbdavio išlaidas reformuojant socialinio draudimo sistemą ir mažinant darbdavio kaštus. Kiti Lietuvos investicinės aplinkos trūkumai, atbaidantys užsienio šalių investuotojus, visų pirma yra korupcija bei tarnautojų kompetencija, ypač regionuose, savivaldybių lygyje. Taip pat dar reikėtų mažesnių administracinių apribojimų bei procedūrinio greičio, ypatingai tvarkant su žeme susijusius reikalus.

Apibendrinant vienas iš apklausoje dalyvavusių ekspertų teigė: „Lietuva turi daug potencialo pritraukti užsienio investuotojus, tačiau tai turi būti nuoseklus darbas, konceptualus požiūris, o ne vienkartinis projektas penkeriems ar dešimčiai metų. Šalies valdžia turi norėti pritraukti tiesiogines užsienio investicijas ir to siekti, dirbti šiuo klausimu. Reikėtų ne kaitalioti įstatymus, o kaip tik gerinti jų stabilumą, skatinti diskusijas su verslo atstovais, išklausti jų problemas ir stengtis priėti abiem pusėms naudingo kompromiso, taip pat subalansuoti viešuosius finansus bei garantuoti politinį šalies stabilumą, jau nekalbant apie teisėsaugos problemų, tokių kaip korupcija, mokesčių vengimas ir pan., sustabdymą.“

3.2. Baltijos šalių investicinės aplinkos palyginimas

Estija

Estija yra patraukli Baltijos jūros regiono vieta ir sėkmingai tuo naudojasi pritraukdama tiesiogines užsienio investicijas. Ši TUI investicijų plėtra vaizdžiai parodo Estijos ekonominį potencialą. Šalys, kuriose sėkmingai pritraukiamos tiesioginės užsienio investicijos, sparčiau gali eiti link Europos Sąjungos šalių vidutinio ekonomikos išvystymo lygio. TUI srautas apima technologinį ir valdymo „know-how“ perkėlimą į firmas ir pramonės šakas, į kurias buvo investuota. Be to, Estijos,

kaip ES narės statusas, veda į ilgalaikį stabilumą. Nuo 2011 metų sausio 1 d. Estija tapo ir Euro zonos nare. Tai toliau skatins šalies prekybą ir turizmą.

Estijos ekonomika yra stipriai integruota į Skandinavijos šalis. Suomija ir Švedija duoda teigiamą įtaką Estijos ekonomikos vystymui. Skandinavijos šalys yra gerai žinomos dėl jų technologinių ir telekomunikacinių inovacijų. Dėl integracijos su Skandinavijos šalimis, Estija yra pažengusi telekomunikacijų infrastruktūros lygyje Centrinėje ir Rytų Europoje.

Valdžios strategija ekonomikos vystimuisi

Estijos Vyriausybės bei Ekonomikos ir komunikacijų ministerijos pagrindiniai siekiai 2010-2013 m. yra:

- Užimtumo augimas – panaikinti barjerus verslo pradėjimui ir paremti egzistuojantį verslą.
- Produktyvumo augimas – skatinti užsienio ir vietines investicijas bei technologinį vystimąsi užtikrinant modernios infrastruktūros ir sąžiningą konkurenciją rinkoje, taip didinant Estijos investicinės aplinkos konkurencingumą.
- Pasirūpinti saugia ir aukštos kokybės darbine aplinka – užtikrinti kontrolę ir priežiūrą dirbantiems su potencialiai pavojingomis mašinomis ir prietaisais, pastatais, prekėmis ir infrastruktūra, taip pat paremti saugų darbinės aplinkos vystimąsi, įskaitant svarbių institucijų efektyvų funkcionavimą skirtingose kritinėse situacijose.

Estijos tikrasis ekonomikos nuosmukis buvo 3,1 proc. 2010 metais, tačiau antroje 2010 m. pusėje jau ėmė rodytis ekonomikos atsigavimo ženklai. (5 priedas) Pagrindinė to priežastis yra stipresnis nei tikėtasi ekonomikos atsigavimas lydimas išorinės paklausos. Naujas augimo ciklas gali remtis nepertraukiamais ekonominės bankinės sistemos pagrindais, lanksčia verslo aplinka ir sukauptais fiskaliniiais rezervais. Ekonomikos augimas vėl pradėjo spartėti ir euro zonos šalyse ir Estijoje.

Išorinės paklausos augimas 2010 metais Estijoje padėjo gerą pagrindą ekonominės veiklos padidėjimui, kartu su pagerintu pasitikėjimu estiškomis įmonėmis ir vartotojais. Tai, visų pirma, atsispindi padidėję įmonių pajamos ir pelnas, tuo pačiu apsigavimas ir vėl pradėjo didėti sumažėję mažmeninės prekybos apimtys. Stabilus ir subalansuotas ekonomikos augimas yra esminis veiksnys sprendžiant struktūrines problemas, sukeltas gilios recesijos, įskaitant sumažėjusią finansinio stabilumo riziką.

Bendra investicinė aplinka

2010-2011 m. Pasaulinėje konkurencingumo ataskaitoje Estijos ekonomika užima 33 vietą tarp daugiau negu 100 kitų šalių. Pagal šią ataskaitą Estija aplenkė tokias Europos Sąjungos šalis, kaip Portugalija, Ispanija, Italija ir Čekijos respublika. Kitos Rytų Europos šalys taip pat užėmė žemesnes vietas. Pasaulio Banko duomenimis iš 175 šalių 2011 metais Estija užėmė 17 vietą pagal palankumą pradėti verslą.

ES šalių padidėjimas, ekonomikos integracija su Šiaurės šalimis ir vidinių rinkų vystymas yra svarbiausi faktoriai, darantys įtaką verslo aplinkai Baltijos jūros regiono šalims. Europos Sąjungos išsiplėtimas turėjo pagrindinį poveikį regioninei prekybai ir transportavimui. Estijos prisijungimas prie ES skatina prekybą ir eksportą tarp Estijos ir kitų ES šalių. Prekybos sutartis su Rusija ir Europos Sąjunga pagerins sutartinį statusą tarp prekybos šalių ir turėtų numatyti teigiamo vystymosi sistemą. Kartu su greitu euro įsivedimu Estijai buvo priskirta teigiama reitingų perspektyva visose reitingų agentūrose 2011 m.

Estija turi vieną iš liberaliausių investavimo ir prekybos politikų Europoje. „The Wall Street“ žurnalo „Economic Freedom for 2011“ ataskaitoje Estija užėmė 14 vietą pasaulyje. Reitingas nustatomas remiantis tokiais faktoriais, kaip prekyba, monetarinė politika, valdžios intervencija šalies ekonomikoje, nuosavybės teisės, darbo užmokestis ir kainos, kapitalo srutai ir užsienio investicijos. Pagal šį indeksą, Estija net lenkia tokias šalis, kaip Švedija, Suomija, Japonija ir Vokietija.

Tam, kad paskatinti įmones investuoti Estijoje plečiant jų verslą, visos korporacinės investicijos buvo atleistos nuo pajamų mokesčio nuo 2000 metų. Įmonės investuojančios į Estiją turi puikią galimybę pretenduoti į ES Struktūrinių Fondų paramos priemones iki 2013 metų. Šie fondai teikia finansines paskatas įvairiose srityse, įskaitant mokymų programas, inovacijas, mokslo tyrimus ir plėtrą, pridėtinę vertę teikiančius gamybos ir infrastruktūros projektus. Yra taip pat specialūs Vyriausybės fondai padėti į eksportą orientuotam verslui.

Mokesčiai

Estijoje labai nedidelė mokesčių našta, ypatingai lyginant su Vakarų Europos šalimis. Pajamų mokeskis Estijoje šiuo metu yra konkurencingas 21 proc. ir tokia lygyje jau yra paskutinius 3 metus.

Be to, tam, kad paskatinti įmones investuoti į jų verslo plėtrą, Estija suteikia unikalią pelno mokesčio apskaitos sistemą reziduojančioms įmonėms (bei nuolatinių buveinių nereziduojančioms įmonėms) nemokėti pajamų mokesčio nuo nepaskirstyto pelno ir reinvestuotų pajamų. Pelno mokesčio prievolė yra atidedama iki pelno paskirstymo momento. Bendras pelno mokesčio tarifas yra taikomas paskirstytam pelnui, dividendams, dovanoms, papildomoms lengvatoms, kitoms ne verslo sąnaudoms bei pernelyg dideliems įmonių kapitalo sumažinimams.

Estijos mokesčių sistemos stabilumas ir nepriklausomumas nuo trumpalaikių politinių sprendimų palaiko visą verslo aplinką. Valdžios politika buvo nukreipta į mokesčių tarifų mažinimą, bet ekonominiai sunkumai sustabdė kai kurių planų įvykdymą. Nepaisant to, 2009 metais Estijos mokesčių efektyvumo rodiklis buvo 36 proc. nuo BVP. Vidutinis ES mokesčių efektyvumo rodiklis yra apytiksliai 40 proc. nuo BVP. Nors ir nėra užtikrintumo, kad Estija galės išlaikyti žemą apmokestinimo lygį ilgalaikėje perspektyvoje, šalies Vyriausybė įsipareigoja išlikti konkurencinga mokesčių atžvilgiu.

Estijos valdžia gauna daugumą pajamų iš mokesčių. Papildomos pajamos yra sukauptos iš valstybinių ūkio bendrovių, paslaugų tiekimo, vietinių rinkliavų ir kitų mažiau svarbių šaltinių. Svarbiausi šalies mokesčiai yra: socialinis mokestis, pridėtinės vertės mokestis (PVM), gyventojų pajamų, pelno mokesčiai bei įvairūs akcizo mokesčiai.

Darbo rinka

Darbo rinkos reguliavimas Estijoje yra laikomas santykinai lankstus verslininkams. Lankstus darbo rinkos reguliavimas reiškia palengvintas darbuotojų įdarbinimo ir atleidimo procedūras bei minimalų darbo užmokestį, o tai skatina verslo aktyvumą. Estija buvo sukūrusi planą priemonių tobulinti darbo rinkos reguliavimą ir padaryti darbo rinką kuo dinamiškesnę. Darbo našumo didinimas buvo pagrindinė sritis. Taip pat neseniai priimti darbo teisės tikslai yra padidinti lankstumą ir sumažinti atleidimo iš darbo išlaidas.

Estijos darbo rinka yra unikaliai kvalifikuota turėti prekybinių ryšių su rytiniu Baltijos jūros regionu. Estai yra labai išsilavinę ir turi išsamių žinių ir patirties apie verslą su Rusija ir NVS. Tai, kad jie pažįsta rinkas bei kalba reikiama kalba, daro Estiją geru pasirinkimu verslams, kurie nori tobulėti prekyboje bei bendradarbiavime su Rusija.

Apie 59 proc. Estijos darbo rinkos dirba įvairiose srityse paslaugų sektoriuje, apytiksliai 35 proc. – pramonėje ir likę 6 proc. užsiima žemės ūkiu, žvejyba bei miškininkyste.

Ekonominis nuosmukis ir darbo vietų sumažėjimas labiausiai paveikė statybų sektorių, kuris augo greitai, bei keliose gamybos srityse padidėjo struktūrinio nedarbo grėsmė. Tai reiškia, kad daugiau priemonių turi būti imtasi teikiant perkvalifikavimą ir eliminuojant struktūrines spragas. Artimoje ateityje struktūrinis nedarbas turės būti sumažintas kiek įmanoma. Darbo užmokesčio bei darbo valandų „apkarpymas“, kaip atsakas į staigų paklausos sumažėjimą, padėjo Estijai išvengti dar greitesnio nuopuolio į nedarbą.

Būsiami darbo rinkos pokyčiai Estijoje bus vis daugiau įtakoti kvalifikuotos darbo jėgos paklausos. Per ateinančius metus nedarbas turėtų vis dar išlikti nemažas. Tam, kad pagerinti situaciją, yra būtina efektyviai taikyti aktyvias darbo rinkos priemones.

Latvija

Logistiškai ir kultūriškai Latvija yra labai tinkama, kaip verslo centras šiaurinėje Europoje, todėl ji būtų ideali, kaip rytų-vakarų prekybos bazė. Netolimoje praeityje Latvija apsirūpino ir įvairiomis verslo galimybėmis, ir ES bei NATO saugumu. Šiuo metu Latvija yra 24 vietoje pasaulyje pagal lengvumą pradėti verslą (Pasaulio Banko ataskaita „Doing Business 2010“). Nepaisant dabartinių ekonominių iššūkių, verslo palankumas vis dar išlieka. Be to, šalies valdžia priėmė skatinančią programą paruoštą paremti verslo vystymąsi.

Latvija turi gausybę potencialių rizikingo verslo įmonių, kurių labiausiai padaugėjo dėl verslumo dvasios einančios per šalį. Tačiau Latvija turi ne tik šį potencialą, darantį investavimą tokį patrauklų. Latvijos padėtis tarp Europos dinamiškiausių regionų rinkų, taip pat ji turi vientisą priėjimą prie Baltijos jūros regiono su 100 mln. pasiturinčių vartotojų.

Šiandien daug patrauklių susijungimo ir išsigijimo galimybių yra prieinamos įvairiuose sektoriuose, tokiuose kaip atsinaujinanti energija, medžio apdirbimas, statybinių medžiagų, industrinio nekilnojamojo turto ir kt. Be to, Latvijos įmonės ir tyrimų institutai siekia įsteigti naujas jungtines įmones su tarptautiniais partneriais.

Valdžios strategija ekonomikos vystimuisi

Siekiant valdyti dabartinius ekonominius iššūkius ir stiprinti šalies ekonomiką, Latvija priėmė „Ekonomikos stabilizavimo ir augimo atgaivinimo programą“.

Šis veiksmų planas skatina reikšmingas veiklas taikytinas siekiant pagerinti verslo konkurencingumą ir greitanančias Europos Sąjungos Struktūrinių Fondų paramos įsisavinimą. Programa numato veiklą trijuose sektoriuose: monetarinėje, fiskalinėje ir finansinėje politikoje, taip pat skatinant ekonomikos konkurencingumą. Griežti fiskalinės politikos įsipareigojimai dar labiau mažina biudžeto išlaidas, kuriomis siekiama subalansuoti šalies biudžetą. Struktūriniai pasikeitimai numatyti programoje palengvins Latvijos mokėjimų balansą ir sumažins ekonominę priklausomybę nuo užsienio finansinių resursų. Pasikeitimai taip pat ves prie efektyvumo pagerinimo viešojo administravimo sektoriuje bei pagerins verslo ir viešųjų paslaugų sektoriaus produktyvumą.

Bendra investicinė aplinka

Per pastaruosius 5 metus Latvija patyrė ir spartų ekonomikos augimą, ir visų sektorių ekonomikos vytimąsi. Ryšium su pasauliniu ekonomikos sulėtėjimu, Latvija susidūrė su tam tikrais iššūkiais. Tačiau Latvijos Vyriausybė ieško kaip pritraukti tiesiogines užsienio investicijas, kaip svarbų įrankį sėkmingam ekonomikos atsigavimui, bei sukūrė verslui „draugišką“ aplinką, kurią sudaro:

- Konkurencinga mokesčių sistema;
- Kvalifikuota darbo jėga už prieinamą kainą;
- Skaidri teisinė ir juridinė sistema;
- Verslas be ES vidaus sienų.

Kaip maža šalis šiandieniniame globalizuotame pasaulyje, Latvija supranta TUI pritraukimo svarbą stiprinant ekonomikos vystimąsi. Latvijos Vyriausybė ir vietiniai valdžios organai dirba stropiai, kad supaprastinti procedūras pradėti verslui Latvijoje. Pavyzdžiui, įmonė gali būti įkurta tik per 2 dienas.

Latvija agresyviai remia naujo verslo plėtrą, taikydama:

- Šalies paramos programas,
- Specialias ekonomines zonas;
- Investavimo ir vystymosi agentūros paslaugas;
- Užsienio investuotojų tarybą.

Kadangi Latvija yra santykinai nauja ES narė, įmonės investuojančios į Latviją turi puikią galimybę pasinaudoti ES Struktūrinių Fondų paramos schema iki 2013 metų. Šie fondai teikia finansinę paramą įvairiose srityse, įskaitant mokymų programas, inovacijas, mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros (MTTP), pridėtinę vertę teikiančios gamybos bei technologijų/žinių perkėlime. Taip pat yra specialus valdžios finansavimas skatinant eksportu orientuotą verslą.

Latvijos Vyriausybė išvystė keletą paramos programų Latvijoje registruotoms įmonėms. Iki 2013 finansinė parama gali būti prieinama šioms veikloms:

- Parama Kompetencijų centrų kūrimui;
- Parama Technologijų perkėlimo centrams;
- Technologijų inkubacija;
- Verslo inkubatoriai regionuose;
- Naujų produktų, paslaugų ir technologijų plėtra;
- Pramoninių teritorijų, naudojamų versle, plėtra;
- Su specialiu paramos statusu;
- Darbuotojų mokymui ir perkvalifikavimui;
- Parama veiklos pradėjimo kapitalui;
- Rizikos kapitalo fondams;
- Kreditų garantija mažoms ir vidutinėms įmonėms;
- Alternatyvių investicijų rinka.

Latvija turi 4 specialiąsias ekonomines zonas (3 iš jų uosto teritorijoje), taip pat gerai jungiamas transporto ir kitos infrastruktūros. Skatinti investicijoms Latvijos valdžia siūlo pelno mokesčio nuolaidas (net iki 80 proc.), taip pat 0 proc. PVM tarifą bei jokių muitų ir akcizų.

Galiausiai Latvija taip pat suprato, kad aktyvus dialogas tarp valdžios ir užsienio investuotojų yra nenutrūkstamas procesas. Užsienio investuotojų taryba Latvijoje reguliariai aptaria pagrindines investavimo problemas su Vyriausybe ir dauguma užsienio kompanijų supranta, kad jie gali lengvai pasiekti valdininkus ir kitus sprendimus priimančius asmenis.

Nacionalinė TUI strategija

Po trijų metų globalinių ekonominių tendencijų tyrimų, produktyvaus nacionalinių ir vietos institucijų, kompanijų bei mokslinių tyrimų organizacijų, esančių Latvijoje, darbo, investavimo strategijos POLARIS procesas buvo sukurtas skatinti investavimą į Latviją ir palengvinti Latvijos ekonomikos augimą. Tyrimas atskleidė pagrindinius sektorius, kur Latvija turi unikalių prekiavimo taškų užsienio tiesioginiams investuotojams.

Pagrindiniai sektoriai yra šie:

- Medžio apdirbimo;
- Metalo ir mašinų;
- Transporto ir logistikos;
- Informacinių technologijų;
- Sveikatos priežiūros;
- Gyvosios gamtos mokslų;
- „Žaliųjų“ technologijų.

Strategija yra pagrįsta sąjunga tarp viešojo sektoriaus, įskaitant nacionalines ir vietos valdžios institucijas, privataus sektoriaus, apimančio vietines ir tarptautines kompanijas, investuotojų, norinčių investuoti Latvijoje, ir galiausiai daugumos Latvijos akademinų institucijų, įtraukiant pagrindinius universitetus ir mokslinių tyrimų institucijas.

Pagrindinis strategijos tikslas yra suvienyti bendradarbiavimą tarp suinteresuotųjų šalių ir nustatyti konkrečius uždavinius dalyvaujančioms šalims, siekiant užtikrinti efektyvaus verslo aplinką investuotojams. Proceso darbo metodologija garantuoja, kad kai tik investuotojai pareiškia norą investuoti į Latvijos pagrindinius sektorius, jie gali lengvai tapti aktyvia POLARIS proceso dalimi ir turi galimybę naudotis visomis siūlomomis privilegijomis.

Nors atitinkamos paslaugos valstybės ir savivaldybių buvo teikiamos ir prieš POLARIS procesą, niekada nebuvo užtikrintas toks šių paslaugų mastas ir vientisumas. POLARIS procesas jungia ir vienija aukšto lygio šalies institucijas, savivaldybes, universitetus, pramonės asociacijas ir privačias įmones į harmonizuotą sistemą.

Latvijos universitetų ir mokslinių tyrimų institucijų ilga, solidi istorija ir egzistuojanti kompetencija planiniuose sektoriuose sudaro neatskiriamą POLARIS proceso dalį, suteikiančią žinių gilumą. Šios žinios apie sektorius kartu su viešojo, privataus ir akademinio sektorių sąjungomis prilygsta svarbiausiems ekonominio pranašumo receptams.

POLARIS procesas nesibaigia, kai vieną kartą investuotojas nusprendžia investuoti šalyje. Latvijos investavimo ir plėtros agentūra (LIAA – Investment and Development Agency of Latvia) ir jos sąjunginiai partneriai teiks reikiamą pagalbą žinių valdymo atitinkamuose sektoriuose, taip pat projektų valdymo bei projektų įgyvendinimo pagalbą vėlesniais projekto etapais.

POLARIS procesas yra įrankis, kuris turi būti naudojamas užsienio investuotojų, kurie ieško kažko už pigiai kainuojančias investicijas. Susivienijimas ir teikiamos žinios padės renkant investavimo vietą, taip pat patars kaip greitai pradėti investicinį projektą. Tai yra ilgalaikė strategija, kuri užtikrina ilgai trunkančius santykius su investuotojais. POLARIS procesas buvo sukurtas siekiant sėkmingai jį įgyvendinti, todėl visi minėti tikslai turi būti pasiekti.

Pagrindiniai ekonominiai rodikliai

Nuo 2003-2007 metų Latvijos vietinė ekonomika augo vidutiniškai 9,8 proc. kasmet. 2007 metais BVP augimas buvo 10 proc., tai buvo antras aukščiausias BVP augimo rodiklis Europos Sąjungoje. 2007 metais Latvijos BVP vienam gyventojui siekė 9240 eurus. Dėl pasaulinės ekonominės krizės, 2009 metais Latvijos BVP krito 18 proc., su beveik visų pagrindinių vietinių ekonominių sektorių sulėtėjimu (6 priedas).

Mokesčiai

Latvijos mokesčių našta yra viena mažiausių visoje Europos Sąjungoje – 38,5 proc. nuo BVP – palyginus pakankamai teigiama. Latvijos pelno mokesčio tarifas (15 proc.) yra tarp žemiausių Europoje, o dividendai ES piliečiams neapmokestinami. Nuo 2011 metų gyventojų pajamų mokestis buvo sumažintas nuo 26 proc. iki 25 proc. ir individualaus verslo pajamos apmokestinamos 25 proc.

Kadangi Latvijos ekonomika yra viena iš labiausiai nukentėjusių dėl pasaulinės kreditų krizės, Latvija įvedė pakeitimus jos mokesčių sistemoje, tam kad padidinti biudžeto pajamas ir stabilizuoti ekonomiką. Latvijos pagrindinės mokesčių sistemos pataisos priimtose 2010 m. gruodžio mėn. padidino pridėtinės vertės mokesčio (PVM) standartinį tarifą nuo 18 proc. iki 21 proc. Šie pakeitimai šiek tiek perkėlė mokesčių našta nuo tiesioginio prie netiesioginio bei vartotojo apmokestinimo. Atsižvelgiant į ekonomikos nuosmukį taip pat tikimasi tolimesnių mokesčių tarifų pakeitimų.

Darbo rinka

Šiandien verslas yra suinteresuotas sumažinti išlaidas išlaikant kokybės standartus. Aukšto išsilavinimo darbo jėga Latvijoje yra laikoma viena iš labiausiai kvalifikuotų Europoje pagal universitetų studentų skaičių vienam gyventojui. Taigi, Latvija turi:

- Labai išsilavinusią ir daugiakalbę darbo jėgą;
- Šiaurės Europos kultūrą;
- Gilias verslo žinias ir patirtį su Rusija ir NVS šalimis.

Lietuva

Lietuva turi unikalaus mišinio iš ES rinkų privalumų, taip pat artima Skandinavijos ir Vakarų Europos rinkai kombinuotai su prieiga prie didžiulės Rytų rinkos Rusijoje ir NVS šalyse.

FDImarkets.com duomenimis, nepaisant pasaulinės recesijos, 28 užsienio kompanijos įvykdė 35 naujus investicinius projektus ir sukūrė 5300 darbo vietų Lietuvoje 2009 metais. Per 2010 metus

Lietuvoje pradėtas 31 investicinis projektas, suteikiantis beveik 16 proc. daugiau kapitalo negu praėjusiais metais. Tikimasi, kad šie projektai sukurs daugiau negu 3400 darbo vietų rinkoje ateinantiems 5 metams.

Remiantis vėliausia „Global Competitiveness report for 2010-2011“ ataskaita, paruošta Pasaulinio Ekonomikos Forumo, Lietuvos ekonomika užima 47 vietą pasaulyje. Aukščiausias pozicijas Lietuva užima aukštojo mokslo srityje (25 vieta) ir IT raštingumo (33 vieta).

Valdžios strategija ekonomikos vystimuisi

Šalies valdžia numatė du strateginius tikslus Lietuvai: iki 2015 metų tapti Šiaurės Europos paslaugų centru ir Šiaurės Europos inovacijų centru iki 2020 metų. Lietuva yra įtraukta į aukštos kokybės technologijų vystymą ir lyderiauja Europoje ir pasaulyje pagal informacijos ir ryšių (IRT) kategorijų kiekį, tokių kaip greičiausio siuntimo internetas, 4G mobili WiMAX technologija ir viena iš geriausiai išvystytų skaidulinių plačiajuosčių radijo signalų sistemų.

Tikimasi, kad 2012 metais trečdalį Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų susidarys į paslaugų sektorių, o 2015 metais Lietuva tikisi, kad paslaugų eksportas sudarys trečdalį viso šalies eksporto.

Valdžia taip pat aktyviai dirba siekdama sukurti paslaugų klasterius – IT inžinerijos, apskaitos ir finansinių operacijų, personalo valdymo, mokslo, biotechnologinių tyrimų, biofarmacijos, nanotechnologijų, alternatyvios energijos technologijų, transporto ir logistikos – kaip vystymo programas, eksporto skatinimo strategijas, taip pat investuotojų skatinimo įrankius.

Bendra investicinė aplinka

Ekonomikos augimo tempai per pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje pirmavo iš visų Baltijos šalių. SEB banko analitikai pažymi, kad per laikotarpį nuo 2000 m., Lietuvos ekonomika augo vidutiniškai 5,3 proc. per metus, kai tuo tarpu Estijos – 4,6 proc. ir Latvijos – 4,3 proc. Prieškriziniu periodu 2000-2007 m. Latvijos BVP augo greičiausiai, vidutiniškai 8,8 proc. per metus. Estijos BVP kasmet didėjo vidutiniškai 8 proc., Lietuvos – 7,5 proc. Tačiau 2008-2009 m. Latvija turėjo ir sparčiausią BVP kritimą – 21,4 proc., paskui ją sekė Estija su 17,2 proc. kritimu ir Lietuva – 12,4 proc. SEB bankas prognozuoja, kad 2011 m. ir 2012 m. Lietuvos ekonomikos lygis padidės atitinkamai 4 proc. ir 4,5 proc. (7 priedas).

Nors pagrindiniai šalies investicinės aplinkos rodikliai nėra prasti, tačiau, kaip teigia DNB banko analitikai, Lietuva turi nemažai investicijų pritraukimo kliūčių, tokių kaip:

- Efektyvios investicijų skatinimo sistemos nebūvimas;
- Ekonominės politikos nestabilumas ir prieštaravimas;
- Kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas;
- Didelė administracinė našta verslui, gremėzdiškas jo reglamentavimas;
- Aukštas korupcijos lygis (savivaldybėse, kontroliuojančiose institucijose, ...);
- Savivaldybių pasyvumas pritraukiant investicijas;

- Valstybės institucijų paramos verslui menkumas, išsisknijusios neigiamos nuostatos verslo atžvilgiu;
- Teismų sistemos neskaidrumas ir neefektyvumas;
- Menkai išplėtotas oro transportas. (Rudzkis R., Rojaka J., 2011)

Mokesčiai

Lietuva pakilo penkiomis pozicijomis iš 51 į 44 tyrime „Paying Taxes 2011“ paruoštame auditorių kompanijos „PricewaterhouseCoopers (PwC) bei Pasaulio Banko ir Tarptautinės Finansų Korporacijos (IFC). Ataskaitoje „Paying Taxes 2011“ mokesčių mokėjimas vertinamas pagal vidutinei įmonei mokesčių mokėjimui keliamus administracinius reikalavimus (reikiamą laiką mokesčių deklaravimui ir įmokų mokėjimo dažnumą) bei pagal tos įmonės patiriamus vidutinius tiesioginių mokesčių kaštus.

Lietuvos mokesčių našta yra viena žemiausių Europos Sąjungoje pagal tyrimą „Taxation Trends in the European Union“, parengtą „Eurostat“ 2010 metais. Lietuva yra 5 vietoje pagal žemiausią mokesčių našta (įskaitant ir socialines įmokas) Europos Sąjungoje (30,3 proc. nuo BVP prieš 37 proc. ES šalių vidurki). Pagal pelno mokesčio (15 proc.) mažumą Lietuva yra 4 vietoje tarp visų ES šalių ir pakankamai toli nuo ES vidurkio, kuris yra 23,2 proc.

2010 metais Lietuvoje buvo įvestas bendras įmonių grupės pelno apmokestinimas. Tai leidžia subalansuoti pelną ir nuostolius tarp grupės įmonių, taip nuostoliai gali būti paskirstyti tarp skirtingų įmonės vienetų, jei grupė kontroliuoja mažiausiai du trečdalius to vieneto akcijų.

3 lentelė. Lietuvos pagrindinių mokesčių verslui tarifai

Mokestis	Tarifas, proc.
Pelno mokestis	15
Pridėtinės vertės mokestis (PVM)	21
Dividendai	0* arba 15
Pajamų mokestis	15 (+6 proc. sveikatos draudimo įmoka)
Socialinės apsaugos mokestis darbdaviui	31 (+darbuotojo įmoka 3 proc.)

* - 0 proc. tarifas dividendams taikomas, kai užsienio investuotojas kontroliuoja mažiausiai 10 proc. balsų teisę suteikiančių akcijų įmonėje ne trumpiau kaip 12 mėnesių.

Šaltinis: Investment in the Baltic States, 2011, 31 p.

Mokestinės paskatos ir finansinė parama užsienio investuotojams

Mokestinės paskatos taikomos verslui Lietuvoje apima:

- Mokestinės paskatos investuotojams į naujas technologijas ir mokslinius tyrimų bei eksperimentinę plėtrą (MTEP);
- Mokesčių „atostogos“ dviejose laisvosiose ekonominėse zonose (LEZ);
- 0 proc. dividendų apmokestinimas, kai investuotojas kontroliuoja mažiausiai 10 proc. balsų teisę suteikiančių akcijų įmonėje ne trumpiau kaip 12 mėnesių.
- Žemės ir nekilnojamojo turto mokesčių lengvatos siūlomos atskirų savivaldybių.

Pajamų mokesčio paskatos investuotojams į naujas technologijas:

- Įmonės investuojančios į naujas technologijas gali sumažinti savo apmokestinamą pelną 50 proc. Investicinės išlaidos viršijančios šią sumą gali būti atidėtos vėlesniems vienas po kito einantiems mokestiniams periodams (iki 5 metų).

Pelno mokesčio paskatos investuotojams į mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą:

- Išlaidos patirtos įmonėms investuojant į MTEP projektus gali būti atskaitomos iš apmokestinamų pajamų 3 kartus;
- Ilgalakis turtas naudojamas MTEP veikloje gali būti nudėvimas per 2 metus.

Mokestinės paskatos dviejose Lietuvos laisvosiose ekonomikos zonose:

- 0 proc. pelno mokesčio tarifas pirmiems 6 metams ir tikrai puse pelno mokesčio tarifo ateinantiems 10 metų;
- 0 proc. mokestis dividendams;
- 0 proc. nekilnojamojo turto mokestis.

INVEST LT + finansinė parama užsienio investuotojams besikuriantiems Lietuvoje

Užsienio investuotojai suinteresuoti įkurti savo verslą Lietuvoje, taip pat užsienio įmonės jau veikiančios Lietuvos rinkoje, tačiau siekiančios toliau plėstis, gali pretenduoti į INVEST LT + programos paramą iki 3,5 mln. eurų vienam investiciniam projektui.

INVEST LT + teikia finansinę paramą, apimančią personalo mokymų išlaidas (iki 2 mln. eurų), taip pat statybos, infrastruktūros ir darbo užmokesčio išlaidas (iki 1,5 mln. eurų), patiriamas užsienio investuotojų bekuriančių apdirbamosios gamybos, paslaugų ar MTEP įmonių vienetus Lietuvoje. Ši finansinės paramos priemonė yra skirta paremti užsienio įmones investuojančias į naujų technologijų plėtrą, orientuotas į aukštos kokybės produktų ir paslaugų eksportą, taip pat suteikiančias aukštos kvalifikacijos darbo vietas rinkoje.

Tokios tarptautinės bendrovės, kaip „Barclays“, „Western Union“, MOOG, „SystemAir“, „SCT Lubricants“, „Ideal Invent“ and SEB plečiasi Lietuvoje ir jau gavo naudos iš INVEST LT + paramos.

ES lėšų įsisavinimas Lietuvoje vyksta sparčiai – iš visų 2007-2013 m. laikotarpiui skirtų 7,4 mlrd. EUR lėšų sumos 71,6% jau buvo paskirstyta, o 36,1% – išmokėta. Didžiausiai (Ekonomikos

augimo veiksmų) programai jau buvo išmokėta daugiau kaip 37% iš 3,3 mlrd. EUR sumos. Didelės biurokratinės kliūtys turėjo užtikrinti lėšų paskirstymo skaidrumą ir sąžiningumą. Tačiau dėl labai griežtų reikalavimų kai kurios inovacinės bendrovės nesiryžo prašyti šių išteklių, o abejotini projektai dažnai buvo inicijuojami, nes įmonės negalėjo atsispirti pagundai pasinaudoti „laisvais pinigais“. Laisvos lėšos ir silpna ekonominė atsakomybė (kalbant apie projektų efektyvumą) turėjo tik nedidelį teigiamą poveikį ilgalaikiam ekonomikos augimui, todėl Ūkio ministerija pasiūlė vyriausybei pakeisti 2014-2020 m. ES lėšų paskirstymą – vietoj subsidijų vyriausybė turėtų teikti akcinį kapitalą. Tačiau tai gali sulėtinti lėšų gavimą ir kelia abejonių dėl valstybės, kaip akcininkės, vaidmens, tačiau neabejotinai padės atsijoti absurdiškus projektus ir padidinti projektų efektyvumą.)

Darbo rinka

Lietuviai yra vieni iš geriausiai išsilavinusių ir daugiakalbių žmonių Centrinėje ir Rytų Europoje. Daugiau negu 90 proc. Lietuvos gyventojų turi vidurinį ar aukštąjį išsilavinimą. Tai yra aukščiausias šalies išsilavinimo lygis per pastarąjį dešimtmetį ir vienas iš aukščiausių Europos Sąjungoje. ES šalių vidurkis yra apie 70 proc. Netgi 40 proc. 25-34 metų šalies gyventojų turi aukštąjį išsilavinimą, t.y. beveik 2 kartus daugiau nei ES vidurkis. 30 proc. visų šalies gyventojų turi aukštąjį išsilavinimą, kai tuo tarpu ES vidurkis yra 24 proc.

2009-2010 metais daugiau nei 144 tūkst. mokėsi 23 Lietuvos universitetuose ir apie 57 tūkst. studentų – kolegijose.

Pagal „Europeans and Languages“ apklausą, 90 proc. lietuvių gali dalyvauti pokalbyje kita, nei jų gimtoji, kalba. Europos Sąjungos vidurkis yra tikrai 50 proc. Pusė Lietuvos gyventojų gali kalbėti dvejomis užsienio kalbomis ir kas trečias šalies gyventojas kalba anglų kalba. Trys pagrindinės užsienio kalbos Lietuvoje yra: rusų, anglų ir lenkų.

Lietuvos darbo sąnaudos yra mažesnės 50 proc. negu ES šalyse ir JAV. Minimalus mėnesinis darbo užmokestis Lietuvoje šiuo metu yra 232 eurai, o minimalus valandinis atlygis – 1,4 eurų. Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis sumažėjo ekonominės recesijos metu. Po viršūnės 2008 m. III ketvirtį – 627 eurų, jis sumažėjo iki 588 eurų 2010 m. I ketvirtį. 2011 metų pabaigoje jis siekia 613 eurų.

Išvados

Analizuojant tiesioginių užsienio investicijų duomenis, įdomu palyginti Lietuvos pasiekimus su panašiomis valstybėmis, mat kapitalas plaukia ten, kur verslui sąlygos patraukliausios – jei viena šalis laimi, kita neišvengiamai pralaimi. Lietuvoje vienam gyventojui 2010 m. pabaigoje teko 3,1 tūkst. eurų sukauptų TUI, Lenkijoje ir Latvijoje šis rodiklis viršijo 3,5 tūkst. eurų. Estija savo ruožtu yra stipriai išsiveržusi į priekį, joje vienam asmeniui 2010 m. pabaigoje teko 9,2 tūkst. eurų sukauptųjų TUI.

Daugiau TUI pritraukti trukdo ne itin verslui Lietuvoje palankios sąlygos. Remiantis Pasaulio ekonomikos forumo duomenimis, nepaisant šiokio tokio progreso, reguliavimo našta mūsų šalyje išlieka itin sunki (pagal šį kriterijų Lietuva užima 111 vietą iš 142 pasaulio valstybių). Latvijoje ji gerokai lengvesnė (68), o Estija pagal šį rodiklį yra viena pirmaujančių valstybių pasaulyje (14). Nors mokesčiai Lietuvoje nėra išskirtinai dideli, mokestinė sistema yra paini ir sudėtinga, tai tikrai mažina šalies patrauklumą užsienio investuotojams. Antimonopolinis reguliavimas bei viešųjų pirkimų skaidrumas taip pat nėra stipriosios Lietuvos pusės. Apibendrinant, pagal sąlygas verslui pranokstame Latviją, tačiau Estija ir Lenkija Lietuvą pastebimai lenkia. Lietuva tebegali džiaugtis gerai išvystyta transporto (išskyrus oro transportą) bei telekomunikacijų infrastruktūra, nebrangia ir gerai išsilavinusia darbo jėga, tačiau pastarąją nepaliaujamai sekina neatslūgstanti emigracija. (Jurgelis M., 2011).

Kaip rašoma Valstybės pažangos strategijoje „Lietuva 2030“: „Būdami sėkmingo Šiaurės ir Baltijos valstybių regiono dalis, turime pasinaudoti šio regiono teikiamomis galimybėmis ir tapti dinamiška, ambicinga, investuotojams įdomia šalimi. Reikia skatinti pasaulio kompanijų, mokslo ir tyrimų paslaugų centrų kūrimąsi Lietuvoje. Tai ne tik garantuos gerai apmokamas darbo vietas ir stabdys protų nutekėjimą bei emigraciją, bet ir atliks labai svarbų kaitos katalizatorių vaidmenį, atneš į Lietuvą pasaulio tendencijas, modernias technologijas ir kels naujus iššūkius vykdomai viešajai švietimo ir inovacijų politikai, verslo sąlygoms“.

„Economistas Gitanas Nausėda pastebi, kad kalbos apie investicinės aplinkos patrauklumo didinimą Lietuvoje yra senos. Tačiau kai kuriais aspektais esą nė kiek nepasistūmėta į priekį. Įvairūs siūlymai suformuoti jau seniai, bet jiems įgyvendinti dažnai pritrūksta politinės valios. G.Nausėda pabrėžė, kad investuotojams mažai rūpi deklaracijos. „Investuotojai – pragmatiški žmonės, jie labai greitai atskiria politikų kalbas nuo jų darbų. Galima nesustojant kalbėti apie draugiškumą užsienio investicijoms, tačiau nedarant realių žingsnių investiciniam klimatui pagerinti, investuotojų sunku sulaukti“, – aiškino jis. Nors premjeras Andrius Kubilius ir ministrai važinėja po užsienį ir investuotojams pristato Lietuvą, G.Nausėdai sunku įvardyti bent keletą rimtų priemonių, kurios per pastaruosius metus pagerino investicinį klimatą Lietuvoje. „Vaizdas prieštaringas, neleidžiantis teigti, kad investicinis klimatas gerėja“, – reziumavo jis.“

3.3. Paskatų tiesioginėms užsienio investicijoms Europos šalyse apžvalga

Bosnija ir Hercegovina

Pelno mokesčio tarifas: 10 proc.

Unikalus PVM tarifas: 17 proc.

Metinis TUI paskatų biudžetas: 1 mln. eurų.

Tiksliniai sektoriai:

- ✓ Gamyba;
- ✓ Moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra (MTEP);
- ✓ Vystymo projektai (išskyrus prekybą, bankines paslaugas, lizingo ir draudimo paslaugas).

Sąlygos išmokų gavimui:

- Darbuotojų skaičius;
- TUI projekto įgyvendinimo vieta;
- Investicijų vertė;
- Produkcijos eksporto apimtys;
- Dalyvavimas aplinkos apsaugos veikloje.

Kitos paskatos:

- Įmonė, kurios metinės pajamos iš eksporto pasiekia 30 proc., tais metais atleidžiama nuo pajamų mokesčio;
- Įmonė, kuri per penkerius gyvavimo metus investuoja ne mažiau kaip 10 mln. eurų, penkeriems metams atleidžiama nuo pelno mokesčio;
- Įmonė, įdarbinusi daugiau negu 50 proc. neįgaliųjų ilgesniam nei vienerių metų laikotarpiui, atleidžiama nuo pelno mokesčio tam pačiam laikotarpiui.

Čekija

Valstybės paramos investuotojams programos/kryptys:

- Parama gamybiniam projektams (teikiama iš nacionalinio biudžeto);
- Parama MTEP veiklai (ES programa „Potential“);
- Parama informacinių sistemų/Informacijos technologijų ir telekomunikacijų (ITT) sprendimų kūrimui ir pritaikymui (ES programa „ICT and Business Support Services“);
- Parama produktų ir procesų inovacijų kūrimui (ES programa „Innovation“);
- Parama verslo paskirties nekilnojamojo turto (NT) statybai ir vystymui, įskaitant susijusią infrastruktūrą (ES programa „Real Estate“);
- Parama atsinaujinančių ir antrinių energijos resursų panaudojimui; energijos gamybos, perdavimo ir panaudojimo efektyvumo didinimui (ES programa „ECO-ENERGY“);
- Parama darbuotojų mokymo centrų ir patalpų darbuotojų mokymams statybai, renovavimui ir įrengimui (ES programa „Training Centers“);
- Palankių sąlygų universitetų ir mokslinių tyrimų institutų bei verslo bendradarbiavimui kūrimas (ES programa „Prosperity“);
- Parama specialiam darbuotojų mokymui (ES programa „EDUCA“).

Galimas paramos gavėjas: nauja gamybinė įmonė arba gamybą plečianti jau egzistuojanti įmonė.

Minimali TUI projekto apimtis (per trejus veiklos metus):

- 100 mln. Čekijos kronų (3,5 mln. eurų) (C)*
- 60 mln. Čekijos kronų (2,1 mln. eurų) (B)*
- 50 mln. Čekijos kronų (1,7 mln. eurų) (A)*

* priklausomai nuo bedarbystės lygio regione; Prahoje įsikuriančios įmonės negali pretenduoti į valstybės pagalbą

Tinkamumo kriterijai:

- Ne mažiau kaip pusė TUI projekto vertės turi sudaryti nuosavos įmonės lėšos;
- Ne mažiau kaip 60 proc. projekto vertės turi sudaryti investicijos į įrangą, kuri turi būti nauja;
- Naujos darbo vietos turi būti išlaikytos ne trumpiau kaip penkerius metus;
- Jokie su projekto įgyvendinimu susiję darbai negali būti pradėti iki CzechInvest neįregistruos/nepatvirtins projekto (bus išduotas „Projekto registracijos patvirtinimo“ pažymėjimas);
- Investuotojas turi dalyvauti aplinkosauginėje veikloje/deklaruoti naudojamą nekenksmingą gamybos būdą.

Parama iki 100 proc. projekto vertės teikiama projektams sektoriuose:

- ✓ Oreivystė (oro transportas);
- ✓ Transporto priemonių gamyba;
- ✓ Mokslinių tyrimų įranga;
- ✓ Kompiuteriai ir biuro įranga;
- ✓ Radijo, televizijos ir komunikavimo įranga;
- ✓ Inžinierinė pramonė;
- ✓ Farmacija, biotechnologijos;
- ✓ Chemijos pramonė.

Parama iki 75 proc. projekto vertės teikiama projektams sektoriuose:

- ✓ Plastikai ir guma;
- ✓ Stiklas ir keramika;
- ✓ Spalvotų metalų gamyba;
- ✓ Medienos ir popieriaus pramonė;
- ✓ Metalų apdirbimas;
- ✓ Tekstilė, apranga ir odos apdirbimas;
- ✓ Maisto ir tabako pramonė;
- ✓ Medienos gaminiai ir baldai.

Šių paskatų suma negali viršyti projektui suteiktos valstybės paramos dydžio:

- Mokesčių lengvatos;
- Parama darbo vietų kūrimui;
- Nuolaida žemės sklypo įsigijimui (skirtumas tarp rinkos kainos ir įsigijimo vertės).

Parama darbuotojų mokymui ir perkvalifikavimui skiriama nepriklausomai nuo valstybės paramos dydžio:

- Gali gauti tik įmonės, įsikuriančios didžiausią bedarbystę turinčiuose regionuose (A);
- Vienkartinė parama vienai sukurtai darbo vietai – 50 tūkst. Čekijos kronų (2 tūkst. eurų);
- Paramos darbuotojų perkvalifikavimui dydis – iki 25 proc. (iki 35 proc. – vidutinei, iki 45 proc. – mažai įmonei).

Mokesčių lengvatų dydžiai:

- Naujoms įmonėms: maksimalus atleidimo nuo pelno mokesčio laikotarpis – 5 metai;
- Jau veikiančios įmonės: maksimalus dalinio atleidimo nuo pelno mokesčio laikotarpis – 5 metai.

Dabartinis pelno mokesčio tarifas – 20 proc.

Paramos gavimo procedūros etapai:

- ✓ Investuotojas teikia paraišką CzechInvest;
- ✓ CzechInvest vertina paraišką (iki 30 dienų);
- ✓ Pramonės ir prekybos ministerija persiunčia visą paraiškos medžiagą susijusioms ministerijoms, prašydama jų raštiško komentaro; parengiamas investicinių paskatų skyrimo pasiūlymas (iki 60 dienų);
- ✓ Investicinių paskatų skyrimo pasiūlymas derinamas su investuotoju, investuotojas patvirtina pasiūlymo priimtinumą (iki 3 mėn.);
- ✓ Pramonės ir prekybos ministerija priima sprendimą dėl investicinių paskatų skyrimo (iki 30 dienų).

Makedonija

Užsienio investuotojams leidžiamas 100 proc. įmonės akcijų įsigijimas.

Nėra pelno susigrąžinimo apribojimų.

Išskiriami tiksliniai sektoriai:

- ✓ Automobilių komponentai;
- ✓ ITT;
- ✓ Medicininė įranga ir farmacija;
- ✓ Žemės ūkis ir maisto produktų gamyba;
- ✓ Energetikos sektorius;

- ✓ Nekilnojamas turtas ir statyba;
- ✓ Tekstilė;
- ✓ Turizmas.

Technologinės pramoninio vystymo zonos – 4 (140 / 95 / 208 / 97 ha)

Infrastruktūriniai tinklai zonose (naujos įmonės prijungiamos nemokamai):

- Elektros tinklas, įrengtos naujos pastotės;
- Įrengtas telekomunikacijų tinklas;
- Centrinis šildymas;
- Apšvietimas;
- Priešgaisrinė sistema;
- Stebėjimo (saugos) sistemos;
- Vandentiekis, kanalizacija, vandens valymo įrengimai;
- Dujotiekis ir kt.

Subsidija pramoninio objekto statybai – iki 500 tūkst. eurų statybų darbų vertės.

„Žalioji koridorius“ zonos įmonėms greitesniam ir paprastesniam produkcijos eksportui į ES šalis.

Žemė zonose išnuomojama ten įsikuriančioms įmonėms iki devyniasdešimt devynerių metų laikotarpiui.

Tarifai zonose:

- Pelno mokestis – 0 proc. (pirmiems dešimčiai metų);
- Asmens pajamų mokestis – 5 proc. (pirmiems penkeriems metams);
- PVM tarifas – 0 proc.;
- Turto mokestis – 0 proc. (pirmiems dešimčiai metų);
- Akcizo mokesčiai – 0 proc.;
- Muito mokestis žaliavoms - 0 proc.;
- Muito mokestis įrangai – 0 proc.

Lenkija

Regioninė parama investicinių projektų įgyvendinimui skiriama, dengiant išlaidas materialinio ir nematerialinio turto įsigijimui, susijusiam su:

- ✓ Įmonės įsteigimu;
- ✓ Esamos įmonės plėtra;
- ✓ Gaminamos produkcijos papildymu naujais, papildomais produktais;
- ✓ Fundamentiniais (esminiais) gamybos proceso pokyčiais.

Parama darbo vietų kūrimui skiriama, dengiant išlaidas tiesioginiam naujų darbuotojų įdarbinimui konkrečioje įmonėje (remiantis faktiniu darbo vietų skaičiaus padidėjimu palyginti su praėjusiais metais).

Maksimali paramos suma, tenkanti vienai įmonei, skaičiuojama vertinant valstybės pagalbos intensyvumą (procentais, nuo 30 iki 50 proc.) ir išlaidų dydį projekto įgyvendinimui ar darbo vietų kūrimui (dengiamos didesnės apimties išlaidos).

Reikalavimai regioninės paramos skyrimui:

- Paraiška paramai turi būti parengta ir pateikta vertinimui iki projekto veiklų įgyvendinimo pradžios;
- Įmonė turi prisidėti prie projekto įgyvendinimo nuosavomis lėšomis (minimalus įnašas – 25 proc. tinkamų išlaidų vertės);
- Investicijos turi būti išlaikytos ne mažiau kaip penkerius metus nuo projekto įgyvendinimo dienos (smulkioms ir vidutinėms įmonėms – trejus metus);
- Kiekviena naujai įkurta darbo vieta turi būti išlaikyta ne mažiau kaip penkerius metus nuo jos įkūrimo (smulkioms ir vidutinėms įmonėms – trejus metus);

Galimas įvairus regioninės ir valstybės pagalbos priemonių derinimas, jei nėra viršijamas leistinas paramos skyrimo limitas.

Galimos mokestinės lengvatos:

- Juridinių asmenų pajamų mokesčių lengvatos (galioja tik specialiose ekonominėse zonose);
- Atleidimas nuo NT mokesčio:
 - ✓ derybų su vietos savivaldybe objektas;
 - ✓ galimas tik tuo atveju, jei investuotojas yra pastato savininkas (sprendimas priimamas vietos Tarybos);
- Valstybės subsidija, suteikiama po individualių derybų (individualiai tvirtinama ir suteikiama Ūkio ministerijos, remiantis Ministrų Tarybos priimta rezoliucija);
- Grynujų pinigų subsidija, teikiama iš ES fondų lėšų (derybų su atsakingomis institucijomis rezultatas, priklausomai nuo pagrindinių projekto parametru).

Specialios ekonominės zonos – 14, su keliomis pazonėmis; bendras plotas – iki 20 tūkst. ha.

Veiklos laikotarpis – iki 2020 m. gruodžio 31 d.

Leidimus įsikurti zonoje išduoda atitinkamos zonos valdymo bendrovė.

Zonose įsikūrusioms įmonėms taikomos lengvatos:

- Atleidimas nuo pajamų mokesčio;
- Pilnai parengta projekto įgyvendinimui vieta už prieinamą kainą;
- Pagalba sutvarkant formalumus, susijusius su projekto įgyvendinimu;
- Atleidimas nuo turto mokesčio (Gminas teritorijoje);

- Atleidimas nuo NT mokesčio:
 - ✓ galimas regionuose, kur priimtas susitarimas dėl tokios lengvatos taikymo;
 - ✓ 2009 m. nustatytas maksimalus limitas šiai lengvatai sudaro 19,81 Lenkijos zlotų (4,8 eurų) už pastato kv. m., 0,74 Lenkijos zlotų (0,2 eurų) už žemės kv. m. ir 2 proc. pastato vertės. Regionuose šie limitai gali skirtis priklausomai nuo atitinkamų vietos savivaldybių priimtų teisės aktų;
 - ✓ ši lengvata paprastai priklauso nuo sukurtų darbo vietų skaičiaus: investuojanti ne mažiau 100 tūkst. eurų ir sukurianti 50 naujų darbo vietų įmonė atleidžiama nuo NT mokesčio trejų metų laikotarpiui, 70 darbo vietų – penkerių metų laikotarpiui, 90 darbo vietų – septynerių metų laikotarpiui. Už kiekvieną papildomą 500 tūkst. eurų investiciją atleidimo nuo NT mokesčio laikotarpis pratęsimas dar šešiams mėnesiams, bet ne ilgiau nei vieneriems metams.

Prioritetiniai (remiami) gamybos sektoriai:

- ✓ Automobilių pramonė;
- ✓ Elektronikos sektorius;
- ✓ Aviacijos pramonė;
- ✓ Biotechnologijos;
- ✓ „Didelis“ projektas kitose gamybos sektoriuose.

Prioritetiniai (remiami) paslaugų sektoriai:

- ✓ ITT paslaugų padaliniai;
- ✓ Susijusių paslaugų centrai (SSC);
- ✓ Veiklos procesų nuoma (BPO).

Gamybinio projekto tinkamumo paramos gavimui kriterijai:

- Sukurtų darbo vietų skaičius (ne mažiau) – 50;
- Investicijos dydis (ne mažiau) – 160 mln. Lenkijos zlotų (38,6 mln. eurų);
- Maksimali paramos projektui suma – nuo 1 iki 10 proc. projekto įgyvendinimo kaštų vertės.

„Didelio“ gamybinio projekto tinkamumo paramos gavimui kriterijai:

- Sukurtų darbo vietų skaičius (ne mažiau) – 500;
- Investicijos dydis (ne mažiau) – 1 mlrd. Lenkijos zlotų (0,24 mlrd. eurų);
- Maksimali paramos projektui suma – nuo 1 iki 10 proc. projekto įgyvendinimo kaštų vertės.

Paramos darbo vietų kūrimui skyrimo kriterijai:

- Gamybiniam projektui: 250 darbo vietų/50 mln. Lenkijos zlotų (12 mln. eurų);
- Paslaugų projektui: 250 darbo vietų;
- MTEP projektui: 35 darbo vietos/3 mln. Lenkijos zlotų (0,7 mln. eurų);
- „Dideliam“ gamybiniam projektui: 500 darbo vietų/1 mlrd. Lenkijos zlotų (0,24 mlrd. eurų).

Paramos išvardintiems projektams dydis gali sudaryti nuo 3200 iki 18700 Lenkijos zlotų (773 iki 4516 eurų).

Nacionalinė parama skiriama per 50 programų, kurių bendras biudžetas sudaro 13,5 mlrd. Lenkijos zlotų (3,26 mln. eurų) (nuo 2004 m.).

Planuojamas sukurtų darbo vietų skaičius (programų įgyvendinimo rezultatas): 33700.

ES Struktūrinių fondų Lenkijai 2007-2013 m. skirtos paramos dydis – 67 mlrd. eurų.

Kipras

Trys laisvos ekonominės zonos, kuriose įsikūrusios įmonės gali nuomotis sklypus ir sandėlius už nominalią kainą pirmus penkerius gyvavimo metus, po kurių sprendimas dėl šios lengvatos suteikimo yra peržiūrimas valdžios instancijų. Be to, zonose įsikūrusių įmonių įvežamos gamybai reikalingos žaliavos ir išvežama pagaminta produkcija neapmokestinama PVM/importo mokesčiais.

Žmogiškųjų išteklių vystymo institucija teikia subsidijas darbuotojų mokymams:

- Pradinis/bazinis mokymas – naujai pasamdytam personalui, kuris turi įgauti bazinių įgūdžių ir žinių, reikalingų kasdienių funkcijų atlikimui;
- Tęstinis mokymas – jau dirbančio personalo mokymai, siekiant plėsti profesines žinias ir didinti gebėjimus;
- Kvalifikacijos kėlimo mokymai kompanijos viduje.

Tyrimų skatinimo organizacija teikia subsidijas MTEP veiklai vystyti.

Kipro Vyriausybė teikia įmonėms finansinę paramą *de minimis* programų rėmuose. Lėšų šiom programoms skyrimas yra peržiūrimas kas treji metai; bendra šiam laikotarpiui įmonių paramai skirta suma negali viršyti 200 tūkst. eurų.

Prekybos, pramonės ir turizmo ministerija teikia naujoms ir jau veikiančioms įmonėms, planuojančioms įrengti kontrolės laboratorijas, bandymų, analizės ar įrangos kalibravimo padalinius, finansavimą subsidijų forma.

Kipro Turizmo organizacija skirsto subsidijas turizmo sektoriuje įsikuriančioms įmonėms su užsienio kapitalu. Programa, pagal kurią teikiamos subsidijos, galios iki 2013 m. gruodžio 31 d.

Kipro Energetikos institutas administruoja subsidijas, skiriamas įmonėms, veikiančioms energijos konversijos ir atsinaujinančių energijos šaltinių vystymo bei panaudojimo srityse.

Pagrindinės subsidijų programos:

Pagalbos energijos konversijos ir atsinaujinančių energijos šaltinių vystymui bei panaudojimui schema (2009-2013 m.);

Subsidijų elektros gamybos iš didelių komercinių vėjo jėgainių, saulės kolektorių ir fotogalvaninių elementų sistemų bei biomasės utilizavimo vystymui schema (2009-2013 m.).

Įmonių pelno mokesčio tarifas – 10 proc.

Mokestinės paskatos investuotojams:

- ✓ Dividendų neapmokestinimas;
- ✓ Iš akcijų pardavimo gautas pelno neapmokestinimas;
- ✓ Nuolatinių atstovybių užsienyje pelno neapmokestinimas;
- ✓ Šalies teritorijoje gautų honorarų neapmokestinimas.

Slovėnija

Valstybės subsidijos investuotojams:

Suma (iš viso): 116,8 mln. eurų

Suma (metams): 16,7 mln. eurų

Subsidijų programos trukmė iki 2013 m. gruodžio 31 d.

JAPTI 2009 m. skirta subsidijų įmonėms suma: 5 mln. eurų.

4 lentelė. Slovėnijos reikalavimai paramos gavėjui

Sektorius	Minimali investicija	Darbo vietų skaičius
Gamyba	1 mln. eurų	25
Paslaugos	500 tūkst. eurų	10
MTEP	250 tūkst. eurų	5

Šaltinis: The Public Agency of the Republic of Slovenia for Entrepreneurship and Foreign Investments (JAPTI)

Paramos gavėjai: Slovėnijos Respublikos teritorijoje veikiančios įmonės, kurių ne mažiau kaip 10 proc. akcinio kapitalo tiesiogiai priklauso užsienio investuotojui.

Parama gali siekti iki 30 proc. tinkamų išlaidų, susijusių su investicinio projekto įgyvendinimu (40 proc. vidutinėms ir 50 proc. mažoms įmonėms). Reikalaujama minimali investicijų suma turi būti investuota per trejus metus nuo projekto įgyvendinimo pradžios, reikalaujamas darbo vietų skaičius turi būti sukurtas per trejus įmonės veiklos metus.

Tinkamos išlaidos:

- ✓ Išlaidos, susijusios su darbuotojų samda;
- ✓ Išlaidos materialaus ir nematerialaus (patentai, technologijos, techninės žinios) turto įsigijimui;
- ✓ Išlaidos galimybių studijos atlikimui ir konsultantų/patarėjų paslaugų apmokėjimui (tik mažoms ir vidutinėms įmonėms).

Skiriamas bendras finansavimas naujų darbo vietų kūrimui:

- Gamybos sektoriuje – 20 proc. 1 darbo vietos sukūrimo vertės;

- Paslaugų sektoriuje – 30 proc. 1 darbo vietos sukūrimo vertės;
- MTEP veikla – 40 proc. 1 darbo vietos sukūrimo vertės;

5 lentelė. Slovėnijos investicinio projekto vertinimo pavyzdys

Verinimo kriterijus	Maksimalus balų skaičius
Užsienio investuotojo užimama rinkos dalis	15
Dalis Slovėnijos įmonės akcijų, priklausanti užsienio investuotojui	5
Vietos tiekėjų skaičius (dalis) ir projekto įgyvendinimo įtaka kitų tos pačios žalos vietos įmonių produktyvumui	10
Investicinio projekto tęstinumas	5
MTEP vaidmuo projekte	25
Projekto įtaka nedarbo lygiui regione	10
Tarptautinio tiekimo grandinės ilgis ir rinkų, kuriose platinama produkcija/paslauga, skaičius	15
Projekto įgyvendinimo poveikis probleminių regionų vystymui	10
Investicinio projekto vertė	5
IŠ VISO:	100

Šaltinis: The Public Agency of the Republic of Slovenia for Entrepreneurship and Foreign Investments (JAPTI)

Įmonė, kuriai gali būti skirta parama, pirminio vertinimo metu turi surinkti ne mažiau kaip 60 balų. Galutinis sprendimas dėl paramos skyrimo konkrečiam projektui priklauso nuo:

- ✓ Veiklos srities;
- ✓ Galutinio balų skaičiaus;
- ✓ Naujai sukurtų darbo vietų skaičiaus;
- ✓ Investicijų apimties;
- ✓ Ar tai nauja įmonė;
- ✓ Įmonės dydis.

Bendro įgyvendinamo projekto finansavimo vertė negali viršyti 30 proc. (didelei įmonei), 40 proc. (vidutinei įmonei) arba 50 proc. (mažai įmonei) tinkamų išlaidų vertės.

Finansavimas skiriamas:

- Naujai įmonei: investicijoms į nekilnojamąjį turtą,
- Naujai/besiplečiančiai įmonei: pastatų ir įrengimų įsigijimui/įrengimui;
- Besiplečiančiai įmonei: produktų asortimento didinimas, pradėdant gaminti naujus

Papildomus produktus ir ženkliai atnaujinant/keičiant gamybos procesus;

- Gamybos, paslaugų teikimo ir MTEP veiklai vystyti.

Pagal šią programą finansavimas neskiriamas:

- Jau gaminamos produkcijos/paslaugų apimčių didinimui;
- Žaliavų gamybos produktų gamybai (pieno pramonė, kamštienos gaminiai);
- Žemės ūkio produktų gamybai ir pateikimui rinkai;
- Žuvininkystės ir žuvų veisimo projektų įgyvendinimui;
- Angliakasybos pramonės projektams;
- Plieno liejimo projektams;
- Transporto projektams;
- Laidų statybai;
- Rankų darbo pluoštinių gaminių gamybai;
- Ginklų ir amunicijos gamybai;
- Prekybos, turizmo, statybos, švietimo ir sveikatos bei socialinio draudimo veiklai.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Tiesioginės užsienio investicijos yra tokios, kurių pagrindu susiformuoja ilgalaikiai ekonominiai-finansiniai santykiai ir interesai tarp tiesioginio užsienio investuotojo ir tiesioginės investavimo įmonės. Platus užsienio investicijų klasifikavimas rodo, kad tiesioginės užsienio investicijos gali būti pritraukiamos įvairiais būdais ir formomis.

2. Užsienio investicijos Lietuvoje atsirado tik atkūrus Nepriklausomybę bei priėmus svarbiausius užsienio investicijas reglamentuojančius įstatymus. Apžvelgus užsienio investicijų raidos tendencijas matoma, kad per visą nagrinėjamą laikotarpį Lietuvoje daugiausiai užsienio kapitalo buvo investuota per 2007 metus – 35,5 mlrd. litų, t. y. keliolika kartų daugiau nei pačioje jų atsiradimo pradžioje. Tačiau keletą metų iš eilės skolintais iš komercinių bankų pinigais finansuota sparti ekonominė plėtra baigėsi giliu ekonominiu nuosmukiu esant ribotiems valstybės ištekliams. Nepaisant to, kad nuo 2010 m. šalies ekonomika atsigauna, tiesioginės užsienio investicijos lieka viena iš nedaugelio alternatyvų finansuoti šalies ekonomikos atsigavimą.

3. Lietuva daugiausiai investicijų pritraukia iš Lenkijos, Vokietijos, Danijos, Nyderlandų ir Švedijos. Didžioji jų dalis tenka Vilniaus, o mažiausia – Tauragės apskrčiai. Išnagrinėjus TUI pasiskirstymą pagal sektorius Lietuvoje matyti, kad ūkio šakos yra nevienodai patrauklios užsienio investuotojams. Iš to galima daryti išvadą, jog palyginti didelės investicijos į paslaugų sektorių atitinka pasaulinę paslaugų sektoriaus plėtros tendenciją. Vis daugiau tiesioginių investicijų pasaulio bendrovės nukreipia ne į gamybą, o į paslaugas. Tačiau tokia svarbi Lietuvos ūkio šaka kaip žemės ūkis pritraukė tik labai nedidelę tiesioginių užsienio investicijų dalį, todėl kad Lietuvos žemės ūkio sektoriaus produkcija yra nekonkurencinga ir sunkiai gali konkuruoti su kaimyninių šalių produkcija.

4. Kol kas užsienio investicijų apimtys Lietuvoje nėra tokio masto, kad darytų reikšmingą poveikį makroekonominiai raidai. Tačiau užsienio investuotojų dėmesys mūsų šaliai pastaruoju metu padidėjo: jei vyriausybė ir toliau atkakliai įgyvendins verslo sąlygas Lietuvoje gerinančias priemones, ateityje galima tikėtis vis stambesnių TUI apimčių.

5. Išanalizavus priežastis, trukdančias į Lietuvą pritraukti daugiau TUI, Lietuvos Respublikos Ūkio ministerija parengė Investicijų skatinimo 2008–2013 metų programą. Ši programa buvo sukurta ekonominio pakilimo metu ir yra neadaptuota veikti krizės paveiktos ekonomikos aplinkoje, todėl šiuo metu yra paruoštas naujas Investicijų pritraukimo 2011-2021 metais programos projektas. Pastaroji Programa pranašesnė už senąją tuo, kad yra ambicinga, joje įvardinti konkretūs tikslai, kurių ji turėtų padėti pasiekti, taip pat nurodoma valstybės parama investuotojams bei numatoma nemažai darbų, kuriuos reikia atlikti, kad Lietuva taptų priimtina investuotojams.

6. Užsienio investuotojams ypač svarbu, kad Lietuvoje būtų sukurta tinkama investicinė aplinka, maksimaliai atitinkanti jų poreikius bei minimaliai apsunkinanti verslo pradėjimo bei kitas

procedūras. Atlikus Lietuvoje jau investavusių užsienio kapitalo įmonių Lietuvos investicinės aplinkos vertinimą, paaiškėjo, kad pagrindiniai veiksniai darantys jai įtaką yra: šalies nedarbo lygis, įstatyminė bazė, darbo jėgos kvalifikacija, rinkos potencialas bei technologinis lygis ir inovacijų taikymas. Pasak ekspertų apklausos, mažiausia įtaką Lietuvos investicinei aplinkai daro įvairūs kultūriniai veiksniai.

7. Atlikus TUI analizę skirtingose valstybėse, nustatyta, kad daugiau TUI pritraukti trukdo ne itin verslui Lietuvoje palankios sąlygos. Remiantis Pasaulio ekonomikos forumo duomenimis, nepaisant šiokio tokio progreso, reguliavimo našta mūsų šalyje išlieka itin sunki, pagal šį kriterijų Lietuva išlieka tik 111 vietoje iš 142 valstybių, kai tuo tarpu Latvija užima 68 vietą, o Estija pagal šį rodiklį yra viena pirmaujančių valstybių pasaulyje (14). Nors mokesčiai Lietuvoje nėra išskirtinai dideli, mokestinė sistema yra paini ir sudėtinga, tai tikrai mažina šalies patrauklumą užsienio investuotojams. Antimonopolinis reguliavimas bei viešųjų pirkimų skaidrumas taip pat nėra stipriosios Lietuvos pusės. Lietuva tebegali džiaugtis gerai išvystyta transporto (išskyrus oro transportą) bei telekomunikacijų infrastruktūra, nebrangia ir gerai išsilavinusia darbo jėga, tačiau pastarąją nepaliaujamai sekina neatslūgstanti emigracija.

8. Tarptautiniu mastu Lietuva nėra pakankamai žinoma kaip verslui ir investicijoms patraukli valstybė. Todėl užsienio verslininkai neretai neįtraukia Lietuvos į potencialių šalių sąrašus investicijų plėtrai. Nors ir mūsų šalyje yra tinkamos sąlygos investuoti į įvairias pramonės ir verslo šakas, investuotojams pritraukti trūksta motyvuojančių veiksnių. Apžvelgus ir įvertinus kitų Europos šalių teikiamas paskatas investicijoms, matome, jog Lietuvai dar labai trūksta papildomų paskatų užsienio šalių investuotojams. Neturėdama aiškaus finansinių, nefinansinių bei mokestinių paskatų paketo investuotojams Lietuva atsiduria nelygioje kovoje stengiantis pritraukti TUI. Be to, kraštas, deja, neturi nei vieno makroaplinkos komponento, kuris leistų įgyti santykinį pranašumą kitų kaimyninių (tiek Baltijos, tiek Vidurio Europos) valstybių atžvilgiu.

Atsižvelgiant į atliktą analitinį darbą ir pateiktas išvadas, galima formuluoti tokias **rekomendacijas:**

1. Investicijų srautus riboja nepakankamas Lietuvos žinomumas, todėl reikėtų sukurti šalies įvaizdžio formavimo strategiją ir mechanizmą jai įgyvendinti, taip pat parengti, reguliariai atnaujinti ir nuolat platinti pozityvią ir įdomią informaciją apie Lietuvą užsienio kalbomis.

2. Skatinti universitetus ir kitas aukštojo mokslo įstaigas orientuotis į taikumuosius tyrimus bei skatinti aktyvesnį bendradarbiavimą tarp mokslo įstaigų ir verslo.

3. Lietuvos universitetuose ir kitose aukštosiose mokyklose nepakankamai sparčiai diegiamos naujovės, todėl būtų naudinga pakeisti Lietuvos specialistų rengimo sistemą, nes ji per lėtai prisitaiko prie kintančių darbo rinkos reikalavimų.

4. Neturėdama aiškių užsienio investuotojus motyvuojančių veiksnių, Lietuva atsiduria nelygioje konkurencinėje pozicijoje siekiant pritraukti tiesiogines užsienio investicijas, todėl reikia sukurti papildomų finansinių paskatų paketą investuotojams ir parengti finansinės paramos teikimo investicijoms tvarką Lietuvoje.

5. Sukurti paramos sistemą jau investavusioms Lietuvoje kompanijoms, kad būtų užtikrintas naujų investicinių projektų pritraukimas ir jau esamų įgyvendintų projektų išlaikymas bei plėtra.

6. Ribotas Lietuvos Respublikos pasiekiamumas yra neigiamas veiksnys konkurencinėje kovoje dėl TUI, todėl būtina gerinti susisiekimo infrastruktūros būklę, plėsti susisiekimo oru ir jūrų transportu geografiją bei dažnumą, užtikrinant verslui patogų tiesioginį susisiekimą su pagrindinėmis ES valstybių sostinėmis bei ES ir NVS valstybių verslo centrais, kartu išsprendžiant valstybės sienų kirtimo problemas.

7. Ugdyti viešojo sektoriaus administratorių žinias ir gebėjimus, kad būtų galima tinkamai ir profesionaliai įgyvendinti investuotojų lūkesčius. Būtina parengti aukštesniųjų valstybės tarnautojų ministerijose ir savivaldybėse mokymų, ypač bendravimo su investuotojais ir viešųjų finansų valdymo srityse, programas.

8. Tobulinti bendrą valstybės institucijų ir privataus sektoriaus bendradarbiavimo sistemą (bendradarbiauti su verslo skatinimo organizacijomis, konsultacinėmis bei juridinėmis kontoromis).

9. Sukurti nuolatinę šalyje veikiančią užsienio investicijų pritraukimo ir funkcionavimo stebėsenos (monitoringo) sistemą.

10. Pakeisti komplikuotas ir ilgai trunkančias žemės įsigijimo ir teritorijų planavimo dokumentų rengimo bei derinimo procedūras.

11. Gerinti verslo aplinką, kad būtų sumažinta korupcija, išstumta šešėlinė ekonomika ir kontrabanda.

12. Liberalizuoti darbo santykius darbdavio ir darbuotojo susitarimu.

13. Įvesti socialinio draudimo įmokų „lubas“, nes šiuo metu Lietuvoje darbo apmokestinimas yra nekonkurencingas, palyginti su kitomis Europos šalimis.

14. Komplikuotos ir ilgos imigracijos procedūros investuotojams iš trečiųjų valstybių privalo būti supaprastintos, užtikrinant nekomplikuotą migracinę politiką.

15. Stengtis sumažinti Lietuvos gyventojų emigraciją į kitas šalis, nes ir taip nedidelio vartotojų skaičiaus mažėjimas, menkas gamybos produktyvumas ir „protų nutekėjimas“ mažina šalies investicinį patrauklumą.

16. Užsienio investuotojams ypač svarbu, kad Lietuvoje būtų sukurta tinkama socialinė infrastruktūra, maksimaliai atitinkanti jų poreikius bei minimaliai varžanti užsieniečių judėjimo laisvę. Reguliarių šalyje gyvenančių užsieniečių apklausų pagrindu atliktais tyrimais reikalinga analizuoti būtinuosius esamų problemų sprendimus ir juos įgyvendinti.

LITERATŪRA

Teisiniai aktai, programiniai dokumentai:

1. **Investicijų pritraukimo 2011–2021 metais programos projektas.**
http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=66293&p_query=&p_tr2=&p_org=205&p_fix=y [žiūrėta 2011 10 15]
2. **Investicijų skatinimo 2008-2013 metų programa.**
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=312822&p_query=&p_tr2=
[žiūrėta 2011 10 15]
3. **INVEST LT+. ES struktūrinės paramos 2007-2013 metams priemonė.**
http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/gaires/priemones/priemone?priem_id=000bdd538000551b [žiūrėta 2011 12 07]
4. **Lietuvos Respublikos Investicijų įstatymas.** Žin., 1999, Nr. 66-2127.
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=245493 [žiūrėta 2011 05 22]
5. **Valstybės pažangos strategija.** Lietuva 2030. <http://www.lietuva2030.lt/> [žiūrėta 2011 12 15]

Monografijos, mokomosios knygos:

6. **Ajami R. A. et al.** International business: theory and practice. – 2nd ed. M. E. Sharpe, 2006, – 576 p. – ISBN 13: 978-0-7656-1780-4
7. **Cibulskienė D., Butkus M.** Investicijų ekonomika: realiosios investicijos. – Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2007, –191 p. – ISBN 978-9986-38-727-5.
8. **Davulis G.** Ekonomikos teorija. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009, – 430 p. – ISBN 978-9955-19-112-4.
9. **Does Foreign Direct Investment Promote Development?** / edited by Moran T. H. et al., 2005, – 440 p. – ISBN 0-88132-381-0.
10. **Gilpin R.** Tarptautinių santykių politinė ekonomija. – Vilnius: Algarvė, 1998, – 519 p. – ISBN 9986-856-21-3.
11. **Ginevičius R. ir kt.** Eksperto ir investicijų plėtra Lietuvoje. – Vilnius: VGTU leidykla „Technika“, 2005, – 363 p. – ISBN 9986-05-937-2.
12. **Grižas R. A.** Tarptautiniai ekonominiai santykiai. – Vilnius: UAB „Ekonomikos mokymo centras“, 2003, – 116 p. – ISBN 9986-826-15-2.
13. **Grižas R. A.** Užsienio šalių ekonomika ir ekonominė politika. – Vilnius: UAB „Ekonomikos mokymo centras“, 2005, – 111 p. – ISBN 9986-826-19-5.
14. **Kvainauskaitė V.** Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai. – Kaunas: Technologija, 2003, – 107 p. – ISBN 9955-09-453-2.

15. **McGrath P. T.** Tarptautinės ekonomikos pagrindai. – Vilnius: Margi raštai, 1999, – 125 p. – ISBN 9986-09-197-7.
16. **Mises L. von.** Ekonominė politika: mintys šiandienai ir rytdienai. – Vilnius: Eugrimas, 2006, – 143 p. – ISBN 9955-682-41-8.
17. **Navickas V.** Europos Sąjungos rinkų ypatumai. 2-asis leid. – Kaunas: Technologija, 2008, – 185 p. – ISBN 978-9955-25-550-5.
18. **Navickas V.** Lietuvos ekonomika: dabartis ir perspektyvos. – Vilnius: IĮ „Valgra“, 1999, – 72 p. – ISBN 9986-9269-2-0.
19. **Pass Ch., ir kt.** Ekonomikos terminų žodynas. – Vilnius: Baltijos biznesas, 1997, – 583 p.
20. **Paulavičius K. B., Navickas V.** Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai. I d. – Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2000, – 66 p. – ISBN 9986-869-58-7.
21. **Paulavičius K. B.** Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai. II d. – Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2001, – 96 p. – ISBN 9986-869-99-4.
22. **Tidikis R.** Socialinių mokslų tyrimų metodologija. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003, – 628 p. – ISBN 9955-563-26-5.
23. **Vainienė R.** Ekonomikos terminų žodynas: apie 1400 terminų. – Vilnius: Tyto Alba, 2005, – 326 p. – ISBN 9986-16-418-4.
24. **Valančius K. L.** Investicijų teisė. – Vilnius: Eugrimas, 2005, – 631 p. – ISBN 9955-501-82-0.
25. **Vengrauskas V., Langvinienė N.** Tarptautinis verslas. – Kaunas: Technologija, 2003, – 181 p.
26. **Williams F., Monge P.** Statistika: kaip suprasti kiekybinius tyrimus. – Vilnius: Žara, 2006, – 240 p. – ISBN 9986-34-164-7.

Analitinės apžvalgos, straipsniai, pranešimai:

27. **Alfaro L. et al.** Does Foreign Direct Investment Promote Growth? // Exploring the Role of Financial Markets on Linkages. 2009. <http://www.people.hbs.edu/lalfaro/fdiandlinkages.pdf> [žiūrėta 2011 11 05]
28. **Bagdanavičiūtė V.** Nusipirkti investuotoją // Versus: 2010 02 23. <http://finansai.eversus.lt/naujienos/1172> [žiūrėta 2011 11 17]
29. **Ciburienė J.** Relation of foreign direct investment with the stage of country economic: Lithuanian case. *Ekonomika ir vadyba*: 2010.15. – p. 39-46. ISSN 1822-6515.
30. **Čegytytė O. ir Miečinskienė A.** Tiesioginių užsienio investicijų poveikio tyrimas. // *Mokslas – Lietuvos ateitis*, – Vilnius: Technika, 2009, T. 1, Nr. 3, p. 9-12. – ISSN 2029-2341.
31. **Degutis G.** Investicijos Lietuvoje: vieniems rojus, kitiems – pragaras // *Diena.lt*: 2009 06 18. <http://www.diena.lt/dienrastis/tema/investicijos-lietuvoje-vieniems-rojus-kitiems-pragaras-223867> [žiūrėta 2010 12 08]

32. **Ekonomikos apžvalga: Lietuva.** „Swedbank“ makroekonomikos apžvalga. // 2011 m. rugpjūčio mėn., – 12 p.
http://www.swedbank.lt/lt/previews/get/2571/1314095887_Swedbank_Ekonomikos_apzvalga_Lietuva_%282011_m._rugpjutis%29.pdf [žiūrėta 2011 12 05]
33. **Ernst & Young.** Lithuania's FDI promotion strategy 2009. 174 p.
http://www.investlithuania.com/files/files/PDF/eyldafdiphase1and2v100209_eu.pdf [žiūrėta 2011 11 18]
34. **European Commission: Eurobarometer.** Europeans and Languages. 2005, – 10 p.
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_237.en.pdf [žiūrėta 2011 11 07]
35. **European Commission – Taxation and customs union.** Taxation Trends in the European Union 2010. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010, – 436 p. – ISBN 978-92-79-15801-8. – ISSN 1831-8789.
36. **Index of Economic Freedom 2011.** The Wall Street Journal and The Heritage Foundation.
<http://www.heritage.org/index/Ranking> [žiūrėta 2011 11 20]
37. **Ginevičius R., Šimelytė A.** Government incentives directed towards foreign direct investment: a case of Central and Eastern Europe. Journal of Business Economics and Management, Vilnius: Vilnius Gediminas Technical University (VGTU) Press Technika, 2011, 12:3, p. 435-450. – ISSN 1611-1699.
38. **Jankauskienė T., Tvaronavičienė M.** Interrelation of countries' development level and foreign direct investments performance. Journal of Business Economics and Management, Vilnius: Vilnius Gediminas Technical University (VGTU) Press Technika, 2011, 12:3, p. 546-556. – ISSN 1611-1699.
39. **Johnson A.** The Effects of FDI Inflows on Host Country Economic Growth. // Jonkoping: The Royal Institute of technology, Centre of Excellence for studies in Science and Innovation, 2006, – 57 p. <http://www.infra.kth.se/cesis/documents/WP58.pdf> [žiūrėta 2011 11 18]
40. **Jurevičius, Balčiūnas & Bartkus.** Verslo sąlygos Lietuvoje: Teisės ir mokesčių apžvalga. – 2009, – 51 p.
<http://www.verslolietuva.lt/files/File/Invest/DoingBusiness/2009/verslaslietuvojelt.pdf> [žiūrėta 2010 12 01]
41. **Jurgelis M.** Tiesioginės užsienio investicijos toliau auga. // DnB NORD Markets: Ekonominis komentaras. – 2011.
http://www.dnb.lt/files/Apzvalgos/bre_weekly/dnb_komentaras_2011_10_03_tui.pdf [žiūrėta 2011 12 02]

42. **Kok R. ir Ersoy B. A.** Analyses of FDI determinants in developing countries // International Journal of Social Economics, 2009, Vol. 36 Iss: 1/2, – p. 105-123. – ISSN 0306-8293.
43. **KPMG in the Baltics.** Investment in the Baltic States. – Latvia, 2011, – 147 p.
<http://www.investlithuania.com/lt/infocentras/biblioteka/leidiniai/doing-business-in-the-baltics-2010> [nuolat darbo rengimo metu]
44. **Laskienė D.** Ryšys tarp tiesioginių užsienio investicijų ir investicijas priimančios šalies tarptautinės prekybos: Lietuvos atvejis. *Ekonomika ir vadyba*: 2010.15. – p. 140-144. ISSN 1822-6515.
45. **Laskienė D., Pekarskienė I.** Tiesioginių užsienio investicijų poveikis investicijas priimančios šalies darbo produktyvumui. *Ekonomika ir vadyba*: 2011.16. – p. 207-213. ISSN 1822-6515.
46. **Lietuvos ekonomikos perspektyvos 2010.** DnB NORD bankas. – Vilnius: Leidykla TEV, 2010, – p. 179, – ISSN 1822-4806.
47. **Lietuvos Respublikos Seimo pranešimai žiniasklaidai.** Seimo Pirmininkė I. Degutienė sudomino Japonijos verslininkus galimybėmis investuoti Lietuvoje ir paragino prisidėti įtikinant Japonijos Vyriausybę pasirašyti dvišales ekonominio bendradarbiavimo sutartis. 2011 spalio 4. http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=6125&p_d=116007&p_k=1 [žiūrėta 2010 11 15]
48. **Pakalkaitė V.** Geriausios tos, kurios nepriklauso. // *Verslo žinios*: 2010 03 16, Nr. 48, 4 p.
49. **Rudzkis R., Rojaka J.** Ar Lietuvos ūkio augimas pavirs tvaria plėtra? // DnB NORD bankas: leidinio „Lietuvos ekonomikos perspektyvos“ pristatymas.
http://dnb.lt/files/Apzvalgos/lep/lep_pranesimas_2011_lt.pdf [žiūrėta 2010 12 01]
50. **Ruplienė D. ir kt.** Tiesiogines užsienio investicijas lemiantys veiksniai // *Ekonomika ir vadyba*: aktualijos ir perspektyvos, 2008, Nr. 3, p. 271-280. – ISSN 1648-9098.
51. **Staniulytė T.** Skatinimo programą užkonservavo it silkes. // *Verslo žinios*: 2008 06 27, Nr. 120, 10 p.
<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=1536319&strid=1002&rs=0&ss=&y=2008%2006%2027> [žiūrėta 2011 11 08]
52. **The World Bank and International Finance Corporation.** Paying Taxes 2011: The Global Picture. // PwC: 2011, – 104 p. <http://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/paying-taxes-2011.pdf> [žiūrėta 2011 10 21]
53. **The World Bank and International Finance Corporation.** Doing Business 2012 in Lithuania. – United States, 2011, – 104 p. – ISBN 978-0-8213-8833-4.
<http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/lithuania/> [žiūrėta 2011 10 21]

54. **Titarenko V. ir kt.** Verslo sąlygos ir jų gerinimas Lietuvoje [taikomasis mokslinis tyrimas]. – Vilnius: 2007, – 132 p. http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc08/VS_Idalis.pdf [žiūrėta 2010 11 27]
55. **Tracevičiūtė R.** Viliotinis investuotojams. // Lietuvos žinios: 2011 01 13, Nr. 10, (12837) http://senas.lzinios.lt/lt/2011-01-13/dienos_temos/viliotinis_investuotojams.html [žiūrėta 2010 12 01]
56. **World Economic Forum.** The Global Competitiveness Report 2010-2011. – Switzerland: SRO-Kundig, 2010, – 516 p. – ISBN-13: 978-92-95044-87-6. – ISBN-10: 92-95044-87-8. http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf [žiūrėta 2011 12 02]
57. **Žilinskė A.** Negative and positive effects of foreign direct investment. *Ekonomika ir vadyba*: 2010.15. – p. 332-336. ISSN 1822-6515.

Internetiniai informacijos šaltiniai:

58. **Europos šalių ekonominiai ir finansiniai rodikliai.**
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home> [nuolat darbo rengimo metu]
59. **Foreign Direct Investment (FDI) Statistics.**
http://www.oecd.org/document/8/0%2C3343%2Cen_2649_33763_40930184_1_1_1_1%2C00.html [nuolat darbo rengimo metu]
60. **Lietuvos ekonomikos ir finansų duomenys.** <http://www.lb.lt/lit/statistics/nsdplt.htm> [nuolat darbo rengimo metu]
61. **Lietuvos ekonominių rodiklių projekcijos.**
http://www.finmin.lt/web/finmin/aktualus_duomenys/makroekonomika [žiūrėta 2011 12 05]
62. **Tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje statistiniai duomenys.**
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280> [nuolat darbo rengimo metu]

Gvozdaitė R. Užsienio investicijos Lietuvoje: situacijos analizė ir spręstinios problemos. / Finansų valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. R. Dužinskas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2011. – 94 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjama tiesioginių užsienio investicijų teorinių bei teisinių aspektų svarba. Atliekama Lietuvos investicinio klimato SSGG (SWOT) analizė. Remiantis įvairiais statistiniais šaltiniais, nagrinėjamos tiesioginių užsienio investicijų raidos tendencijos Lietuvoje nuo 1997 m. iki šių dienų. Taip pat analizuojami ir apibendrinami vykdytos ekspertų apklausos apie Lietuvos investicinės aplinkos vertinimą rezultatai bei lyginamos Baltijos šalių investicinės aplinkos. Be to, pateikiama kitų Europos šalių investicinių paskatų apžvalga. Išanalizavus teorinę literatūrą, ekspertų vertinimus, statistinius tiesioginių užsienio investicijų duomenis, suformuluotos baigiamojo darbo išvados bei pateikiamos rekomendacijos, kaip gerinti Lietuvos investicinę aplinką.

Pagrindiniai žodžiai: tiesioginės užsienio investicijos, investicinis klimatas investicinę aplinką įtakojantys veiksniai, investicinės paskatos.

Gvozdaitė R. Foreign Investment in Lithuania: Analysis of Current Situation and Solvable Issues/ Master's Work in Finance Management. Supervisor doc. dr. R. Dužinskas. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Economics and Financial Management, 2011. – 94 p.

ANNOTATION

In this master thesis are studied the importance of theoretical and legal aspects of FDI, while foreign direct investment trends in Lithuania from 1997 to the present days are analyzed. Also the SWOT analysis of investment climate of Lithuania is done as well as the results of experts' survey of "Evaluation of Investment Environment of Lithuania by Foreign Investors" are analyzed and summarized. Furthermore, there are compared the investment environments of three Baltic's states and reviewed investment incentives in other European countries. Taking into consideration the analysis of theoretical literature, experts' evaluations, and statistical foreign direct investment data, the conclusion is stated and recommendations are suggested for better investment in Lithuania.

Key words: foreign direct investment, investment climate, factors affecting the investment environment, investment incentives.

Gvozditė R. Užsienio investicijos Lietuvoje: situacijos analizė ir spręstinios problemos. / Finansų valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. R. Dužinskas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2011. – 94 p.

SANTRAUKA

Pasaulyje nerastume nė vienos valstybės, kuri nebūtų užmezgusi ryšių su užsieniu. Vienas tokių ryšių su užsieniu būdų yra užsieniečių kapitalo investavimas šalyje. Pasaulyje daugėjant demokratinių valstybių, jų ekonomikai tampant atviresnei, vis labiau plėtojami tarptautiniai ryšiai, o kartu ir didinamos tiesioginės užsienio investicijos. Užsienio kapitalo vaidmuo šalių ekonomikos plėtrai tampa vis didesnis, o užsienio investicijos laikomos vienu sparčiausių technologijų perdavimo būdų. Besivystančios šalys būtų sugaišusios daug laiko, kad igytų tą technologijų tobulumo lygį, kurį išsivysčiusios šalys buvo pasiekusios jau amžiaus viduryje, jei ne užsienio investicijos. Magistro baigiamojo darbo problema – esant būtinybei pritraukti tiesiogines užsienio investicijas į šalį, Lietuvos investicinė aplinka vis dar nėra pakankamai patraukli užsienio investuotojams. Šio darbo tikslas yra išanalizuoti tiesioginių užsienio investicijų svarbą ir tendencijas mūsų šalyje, įvertinti Lietuvos investicinę aplinką bei palyginti ją su kitomis Baltijos valstybėmis, atskleisti problemas su kuriomis susiduria užsienio investuotojai bei pasiūlyti jų sprendimo būdus. Pasiremiant mokslinės literatūros analize, darbe nagrinėjami tiesioginių užsienio investicijų teoriniai bei teisiniai aspektai; atliekama Lietuvos investicinio klimato SWOT analizė; remiantis įvairiais statistiniais šaltiniais, nagrinėjamos tiesioginių užsienio investicijų raidos tendencijos Lietuvoje nuo 1997 m. iki šių dienų. Taip pat analizuojami ir apibendrinami vykdytos ekspertų apklausos „Lietuvos investicinės aplinkos vertinimas užsienio investuotojų akimis“ rezultatai bei lyginamos Pabaltijo šalių (Lietuvos, Latvijos ir Estijos) investicinės aplinkos. Be to, pateikiama ir kitų Europos šalių investicinių paskatų apžvalga. Tiesioginės užsienio investicijos lieka viena iš nedaugelio alternatyvų finansuoti šalies ekonomikos atsigavimą. Tačiau pasaulyje itin sparčiai didėja konkurencija tarp šalių dėl investicijų pritraukimo. Šalys, siekiančios vykdyti efektyvią ir fokusuotą tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo politiką, turi mokėti konkuruoti, išryškinti šalies privalumus. Lietuvoje yra tinkamos sąlygos investuoti į įvairias pramonės ir verslo šakas, tačiau trūksta motyvuojančių veiksnių – papildomų paskatų investuotojams. Neturėdama aiškaus finansinių paskatų paketo, Lietuva atsiduria nelygioje konkurencinėje pozicijoje dėl TUI pritraukimo.

Gvozdaitė R. Foreign Investment in Lithuania: Analysis of Current Situation and Solvable Issues / Master's Work in Finance Management. Supervisor doc. dr. R. Dužinskas. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Economics and Financial Management, 2011. – 94 p.

SUMMARY

There is no country in the World that would not have the relations with another countries. One such way is foreign capital investment in the country. With the growth of democratic republics and their economics getting more open the international relations are getting more popular as well as the foreign direct investment (FDI). The role of foreign capital is becoming ever greater for the development of economics. Foreign investment is thought to be one of the fastest ways to transfer technologies, without it the developing countries would have spent a lot of time to reach the level of technological excellence which developed countries had already reached in the Middle Ages. The problem of master thesis – it is necessary to attract FDI to the country, but the investment environment in Lithuania is still not sufficiently attractive for foreign investors. The aim of this research is to analyze the importance and the tendencies of foreign direct investment in our country, to evaluate the investment environment of Lithuania and compare it with other Baltic states, to identify problems faced by foreign investors and proposing solutions. Theoretical and legal aspects of FDI in this master thesis are considered basing on scientific literature analysis, while basing on other various statistical sources foreign direct investment trends in Lithuania from 1997 to the present days are analyzed. In this thesis also the SWOT analysis of investment climate of Lithuania is done as well as the results of experts' survey of "Evaluation of Investment Environment of Lithuania by Foreign Investors" are analyzed and summarized. Furthermore, there are compared the investment environments of three Baltic's states (Lithuania, Latvia and Estonia) and reviewed investment incentives in other European countries. Foreign direct investment remains one of the few alternatives to finance the country's economic recovery; however, lately the World is facing tremendous competition among countries for attracting investment. The countries seeking to carry out effective and focused FDI attraction policies must be able to compete, to highlight the advantages of the country. There are suitable investment opportunities in various industries and businesses in Lithuania, but there is a lack of motivating factors – additional incentives to investors. Without a clear financial incentive package Lithuania takes part in unequal competitive position for attracting FDI.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Investicijų klasifikavimas

Klasifikavimo požymis	Investicijų rūšys
Pagal investicijų objektą	<ul style="list-style-type: none"> • Realiosios (kapitalo) investicijos, kurios skirstomos į daiktines ir nematerialiąsias; • Finansinės investicijos.
<i>Pagal dalyvavimą investavimo procese</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Tiesioginės investicijos; • Netiesioginės investicijos.
Pagal atnaujinimo pobūdį	<ul style="list-style-type: none"> • Bendrosios investicijos; • Atkuriamosios (renovavimo) investicijos; • Grynosios investicijos.
Pagal priklausomybę nuo pelno	<ul style="list-style-type: none"> • Išvestinės investicijos; • Autonominės investicijos.
Pagal santykį su investuotojų	<ul style="list-style-type: none"> • Vidinės investicijos; • Išorinės investicijos.
Pagal investavimo trukmę	<ul style="list-style-type: none"> • Trumpalaikės investicijos; • Ilgalaišės investicijos.
Pagal investicijų įsisavinimo suderinamumą	<ul style="list-style-type: none"> • Nepriklausomos investicijos; • Susijusios investicijos; • Nesuderinamos investicijos.
Pagal pelningumą	<ul style="list-style-type: none"> • Aukšto pelningumo investicijos; • Vidutinio pelningumo investicijos; • Žemo pelningumo investicijos; • Nepelningos investicijos.
Pagal investicinę riziką	<ul style="list-style-type: none"> • Nerizikingos investicijos; • Žemos rizikos investicijos; • Vidutinės rizikos investicijos; • Aukštos rizikos investicijos.
Pagal kapitalo panaudojimą investavimo procese	<ul style="list-style-type: none"> • Pirminės investicijos; • Reinvesticijos; • Kapitalo paėmimas (dezinvesticijos).
Pagal likvidumo lygį	<ul style="list-style-type: none"> • Aukšto likvidumo investicijos; • Vidutinio likvidumo investicijos; • Žemo likvidumo investicijos; • Nelikvidžios investicijos.
Pagal ūkio šakas ir ekonomines veiklas	<ul style="list-style-type: none"> • Investicijos, skirstomos pagal ūkio šakų ar ekonominių veiklų klasifikatorių.
<i>Pagal investicinių lėšų priklausomybę</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Privačios investicijos; • Valstybinės investicijos; • Užsienio investicijos; • Bendrosios investicijos.
Pagal teritoriją	<ul style="list-style-type: none"> • Investicijos šalies viduje; • Investicijos užsienyje.
Pagal organizacines formas	<ul style="list-style-type: none"> • Investicinis projektas; • Investicijų portfelis.

Šaltinis: Cibulskienė D., Butkus M., 2007, 24-25 p.

2 PRIEDAS

Tiesioginių užsienio investicijų apskaitos metodika

Tiesioginių užsienio investicijų apskaitos metodika parengta naudojantis Lietuvos Respublikos investicijų įstatymu, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment, third edition 1996), bei Lietuvos banko Mokėjimų balanso skyriaus specialistų rekomendacijomis.

Duomenis apie tiesiogines užsienio investicijas Statistikos departamentas pradėjo rinkti nuo 1997 metų. Statistiniai duomenys renkami iš Lietuvos Respublikos ūkio subjektų, turinčių tiesioginių užsienio investicijų, pagal statistinės atskaitomybės formą, kuri pilnai atitinka tarptautinius (TVF, EBPO, EUROSTAT'o) reikalavimus keliamus tiesioginių užsienio investicijų apskaitai.

Lietuvos bankas iš Statistikos departamento gautus duomenis papildo atitinkama informacija iš kitų, Statistikos departamentui neatsiskaitančių, šaltinių ir galutinius skaičius suderinęs su Statistikos departamentu, naudoja sudarant šalies Mokėjimų ir Tarptautinių investicijų balansą.

Statistikos departamentas savo leidiniuose skelbia informaciją apie tiesiogines užsienio investicijas tam tikrai datai, t.y. suminius rodiklius, parodančius realią laikotarpio pradžioje esančių tiesioginių užsienio investicijų būklę.

Lietuvos bankas *Mokėjimų balanse* skelbia tiesioginių užsienio investicijų srautus per laikotarpį ir *Tarptautinių investicijų balanse* suminius likučius laikotarpio pradžiai.

Statistikos departamento taikomose EBPO rekomendacijose pateikiamas etaloninis (pavyzdinis) komponenčių, kurios skiriamos skaičiuojant sukauptas tiesiogines investicijas (likučius tam tikrai datai – ang. *stock*) ir TUI srautus (investicijos padarytos per tam tikrą laikotarpį – ang. *flow*) sąrašas.

Tiesioginės užsienio investicijos per laikotarpį (tiesioginių užsienio investicijų srautai, rodomi Mokėjimų balanse) =

Nuosavo kapitalo pokytis per laikotarpį (įsigijimas, pardavimas)

+/- Reinvesticijos per laikotarpį (tiesiogiai užsienio investuotojui priskirtinų pajamų, kurios jam nepaskirstytos dividendų forma, dalis, taip pat nepervestos, užsienio investuotojui priklausančios, pajamos)

+/- Kito kapitalo pokytis per laikotarpį (tiesioginio užsienio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės tarpusavio išipareigojimai ir reikalavimai skolinant ir skolinantis aktyvus – išiskolinimai už prekes ir paslaugas, ilgalaikės ir trumpalaikės paskolos ir kt.).

Sukauptos tiesioginės užsienio investicijos (likutis laikotarpio pabaigoje, kuris rodomas Tarptautinių investicijų balanse ir Statistikos departamento leidiniuose) pagal visas sudėtines komponentes =

Sukauptos tiesioginės užsienio investicijos laikotarpio pradžioje

- + Per laikotarpį investuota (nupirktos akcijos, suteiktos paskolos, padidėję kiti reikalavimai)
- Per laikotarpį sumažintos investicijos (parduotos akcijos, gražintos paskolos, sumažėję kiti reikalavimai)
- +/- Reinvesticijos (reinvestuotas pelnas ar nuostolis)
- +/- Kiti veiksniai (perklasifikavimai, pergrupavimai, valiutų kurso pokyčiai, akcijų kainos pokyčiai).

EBPO rekomendacijos kaip pagrindą, nustatant investicijų vertę, priima rinkos kainą. Rinkos kaina leidžia įvertinti dabartinę reikalavimų ir įsipareigojimų vertę, t.y. iki tam tikros datos sukauptas tiesiogines užsienio investicijas.

Kai nerezidentas, anksčiau neturėjęs jokios rezidentinės įmonės dalies, įsigyja 10 arba daugiau procentų paprastųjų akcijų ar balsavimo teisių, tai įsigytos nuosavybės dalies rinkos vertė ir kitas investuotas kapitalas turi būti fiksuojamas kaip tiesioginės užsienio investicijos. Tokia pačia suma didinami tiesioginių užsienio investicijų likučiai laikotarpio pabaigai ir tiesioginių užsienio investicijų srautai per atitinkamą laikotarpį.

Jei laikotarpio pradžioje nerezidentui priklauso mažiau kaip 10 procentų įmonės (portfelinė investicija), o vėliau jis įsigyja X procentų tos pačios įmonės akcijų ir jo turimas akcijų skaičius viršija 10 procentų, tai tiesioginių užsienio investicijų likučių ir tiesioginių užsienio investicijų srautų atvaizdavimas per laikotarpį skiriasi:

- į tiesioginių užsienio investicijų likutį laikotarpio pabaigai įtraukiama visa nerezidento nuosavybė. Sukaupiose tiesioginėse užsienio investicijose atsiranda ne tik per laikotarpį įsigytas kapitalas, bet ir anksčiau turėtos portfelinės investicijos (portfelinės investicijos tampa tiesioginėmis);
- tiesioginių investicijų sraute per laikotarpį fiksuojamas tik papildomų akcijų įsigijimas. Anksčiau įsigytas turtas nėra registruojamas ataskaitinio laikotarpio mokėjimų balanse, jis yra tarptautinių investicijų balanse.

Po tokios operacijos atlikimo atsiranda neatitikimai tarp sukauptų tiesioginių užsienio investicijų laikotarpio pabaigai ir tiesioginių užsienio investicijų srautų per laikotarpį.

Neatitikimas tarp tiesioginių užsienio investicijų laikotarpio pabaigai ir tiesioginių užsienio investicijų srautų taip pat galimas dėl valiutų kursų pokyčių, vertybinių popierių perkainojimo ir kitų panašių veiksnių įtakos.

Statistikos departamentas atlieka tiesioginių investicijų ketvirtinį statistinį tyrimą Ataskaitoje rodomos ne tik tiesioginės užsienio investicijos į Lietuvos Respublikos įmones, bet ir tiesioginio investavimo įmonės priešpriešiniai reikalavimai – disinvesticija. Analogiški duomenys renkami ir apie įmonės finansinius reikalavimus nerezidentams (tiesioginės įmonės investicijos užsienyje) bei jų priešpriešinės investicijos.

Lietuvos bankas gauna informaciją apie tiesiogines užsienio investicijas:

1. Komerciniai bankai kas ketvirtį teikia analogišką informaciją apie savo tiesiogines investicijas užsienyje ir užsienio tiesiogines investicijas banke.

2. Ūkio ministerija kas ketvirtį teikia duomenis apie naujai įsteigtas bendras su užsieniu ir užsienio kapitalo įmones, jų įstatinį kapitalą ir užsienio kapitalo dalį, pasiskirstymą pagal šalis ir investuotojas.

3. Centrinis vertybinių popierių depozitoriumas kas mėnesį teikia informaciją apie finansinių maklerių sąskaitose apskaitomų akcijų likučius laikotarpio pabaigoje, pasiskirstymą pagal šalis ir investuotojų tipus.

4. Vertybinių popierių komisija kas mėnesį teikia piniginių įmokų ir išmokų bei vertybinių popierių viešosios apyvartos tarpininkų gautų pajamų ataskaitą. Joje šie rodikliai paskirstomi šalimis ir pagal investicijų tipus. Taip pat teikia informaciją apie akcijų paketų įsigijimą (tokia informacija skelbiama ir Valstybės žiniuose).

5. Finansų ministerija teikia informaciją apie gautas įplaukas iš nerezidentų už privatizuotus valstybei priklausančius objektus.

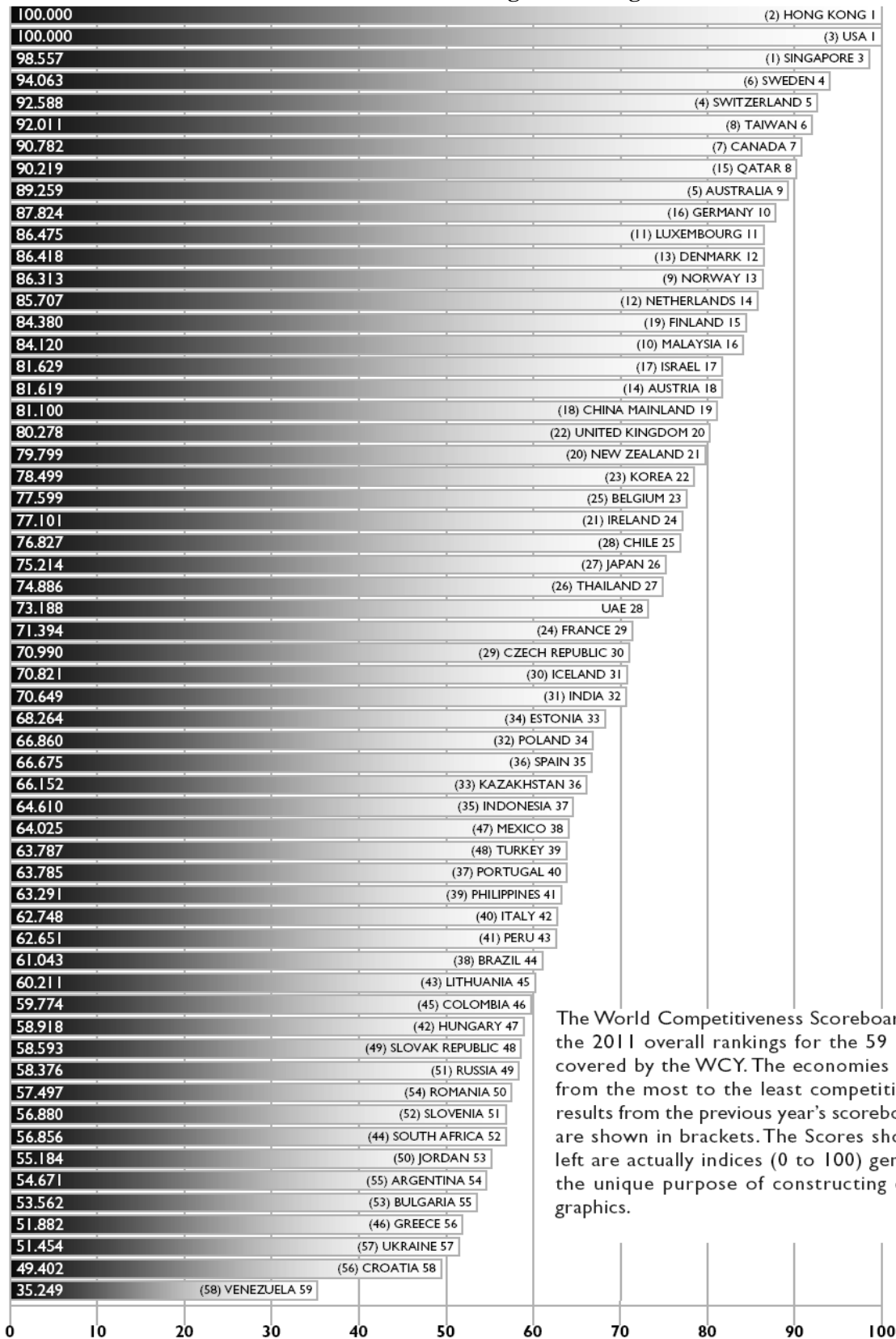
6. Statistinis ūkio subjektų finansinės ir ūkinės veiklos su nerezidentais stebėjimas. Ataskaitoje be kitos informacijos yra duomenų apie nerezidentų turimas portfelines investicijas įmonėje.

7. Savivaldybė kas ketvirtį teikia informaciją apie joms priklausančio turto pardavimą užsienio juridiniams bei fiziniams asmenims.

Lietuvos bankas, remdamasis šiais informacijos šaltiniais, papildo iš Statistikos departamento gautus apibendrintus duomenis ir tada skaičiuoja sukauptas tiesiogines užsienio investicijas ir jų srautus per ataskaitinį laikotarpį.

3 PRIEDAS

Pasaulio konkurencingumo reitingas 2011

The World Competitiveness Scoreboard presents the 2011 overall rankings for the 59 economies covered by the WCY. The economies are ranked from the most to the least competitive and the results from the previous year's scoreboard (2010) are shown in brackets. The Scores shown to the left are actually indices (0 to 100) generated for the unique purpose of constructing charts and graphics.

Ekspertų apklausos anketa

Gerbiamieji,

esu Mykolo Romerio universiteto finansų valdymo specialybės magistrantūros studentė. Rašau baigiamąjį magistro darbą apie tiesioginių užsienio investicijų svarbą Lietuvos ekonomikai bei problemas su kuriomis susiduria užsienio investuotojai. Tyrimo tikslas – įvertinti veiksnių, su kuriais susiduria užsienio investuotojai, įtaką verslo plėtrai Lietuvoje.

Prašau Jūsų kuo tiksliau atsakyti į anketos klausimus. Apklausa yra anoniminė, o atsakymai darbe bus skelbiami tik apibendrinta forma, todėl konfidencialumas garantuotas.

Dėkoju už Jūsų skirtą laiką ir bendradarbiavimą.

Pagarbiai

Ramunė Gvozdaitė

1. Kuriame verslo sektoriuje veikia Jūsų įmonė?

- Žemės ūkis
- Žuvininkystė
- Didmeninė ir mažmeninė prekyba
- Viešbučiai ir restoranai
- Transportas ir sandėliavimas
- Telekomunikacijos
- Finansinis tarpininkavimas
- Nekilnojamasis turtas
- Miškininkystė
- Apdirbamoji gamyba
- Elektros, dujų ir vandens tiekimas
- Statyba
- Kita (įrašyti) _____

2. Prieš kiek laiko Jūsų įmonė pradėjo veiklą Lietuvoje?

- Iki 1 metų
 Nuo 1 iki 3 metų
 Nuo 3 iki 5 metų
 Nuo 5 iki 10 metų
 Daugiau nei 10 metų

3. Kaip vertinate Lietuvos makroekonominių veiksnių įtaką verslo plėtrai Lietuvoje?

Įvertinkite pateiktų makroekonominių veiksnių įtaką:

	Labai įtakoja	Įtakoja	Nei įtakoja, nei neįtakoja	Beveik neįtakoja	Neįtakoja	
BVP	☐	☐	☐	☐	☐	
Infliacija	☐	☐	☐	☐	☐	
Nedarbo Lygis	☐	☐	☐	☐	☐	
Valiutos kursas	☐	☐	☐	☐	☐	
Palūkanų norma	☐	☐	☐	☐	☐	

4. Kaip vertinate Lietuvos institucinių veiksnių įtaką verslo plėtrai Lietuvoje?

Įvertinkite pateiktų institucinių veiksnių įtaką:

	Labai įtakoja	Įtakoja	Nei įtakoja, nei neįtakoja	Beveik neįtakoja	Neįtakoja
Mokesčių lengvatos	☐	☐	☐	☐	☐
Valdžios atskaitingumas	☐	☐	☐	☐	☐
Politinis stabilumas	☐	☐	☐	☐	☐
Valdymo efektyvumas	☐	☐	☐	☐	☐
Reguliavimo kokybė	☐	☐	☐	☐	☐
Įstatyminė bazė	☐	☐	☐	☐	☐
Korupcijos kontrolė	☐	☐	☐	☐	☐

5. Kaip vertinate Lietuvos verslo sąlygų įtaką verslo plėtrai Lietuvoje?

Įvertinkite pateiktų verslo sąlygų veiksnių įtaką:

	Labai įtakoja	Įtakoja	Nei įtakoja, nei neįtakoja	Beveik neįtakoja	Neįtakoja
Procedūros, norint pradėti verslą	☐	☐	☐	☐	☐
Veiklos išlaidos	☐	☐	☐	☐	☐
Vidutinis darbo užmokestis	☐	☐	☐	☐	☐
Darbo jėgos kvalifikacija	☐	☐	☐	☐	☐
Investavimo rizika	☐	☐	☐	☐	☐
Transporto infrastruktūra	☐	☐	☐	☐	☐
LEZ (laisvosios ekonominės zonos)	☐	☐	☐	☐	☐
Klasterizacija	☐	☐	☐	☐	☐
ES parama	☐	☐	☐	☐	☐

6. Kaip vertinate Lietuvos socialinių-geografinių veiksnių įtaką verslo plėtrai Lietuvoje?

Įvertinkite pateiktų socialinių-geografinių veiksnių įtaką:

	Labai įtakoja	Įtakoja	Nei įtakoja, nei neįtakoja	Beveik neįtakoja	Neįtakoja
Populiacijos augimas	☐	☐	☐	☐	☐
Išsimokslinimo lygis	☐	☐	☐	☐	☐
Raštingumo lygis	☐	☐	☐	☐	☐
Geografinė padėtis	☐	☐	☐	☐	☐
Rinkos potencialas	☐	☐	☐	☐	☐
Gamtiniai ištekliai	☐	☐	☐	☐	☐
Nusikalstamumo lygis	☐	☐	☐	☐	☐

7. Kaip vertinate Lietuvos kultūrinių veiksnių įtaką verslo plėtrai Lietuvoje?

Įvertinkite pateiktų kultūrinių veiksnių įtaką:

	Labai įtakoja	Įtakoja	Nei įtakoja, nei neįtakoja	Beveik neįtakoja	Neįtakoja
Kultūrinis ir istorinis paveldas	☐	☐	☐	☐	☐
Religiniai aspektai	☐	☐	☐	☐	☐
Visuomenės prisirišimo prie tradicijų laipsnis	☐	☐	☐	☐	☐
Kultūrinių vertybių pokyčių dinamika	☐	☐	☐	☐	☐

8. Kaip vertinate Lietuvos mokslinių-technologinių veiksnių įtaką verslo plėtrai Lietuvoje?

Įvertinkite pateiktų mokslinių-technologinių veiksnių įtaką:

	Labai įtakoja	Įtakoja	Nei įtakoja, nei neįtakoja	Beveik neįtakoja	Neįtakoja
Technologinis lygis	☐	☐	☐	☐	☐
Inovacijų taikymas	☐	☐	☐	☐	☐
Mokslinė pažanga	☐	☐	☐	☐	☐
Vartotojų inertiškumas	☐	☐	☐	☐	☐

9. Kokios priežastys paskatino Jūsų įmonę investuoti Lietuvoje?

10. Kokių, Jūsų manymu, tiesioginių užsienio investicijų skatinimo veiksnių labiausiai trūksta Lietuvoje?

Dėkoju už atsakymus!

5 PRIEDAS

Pagrindinių Estijos ekonomikos indikatorių kaita 2007-2011 m.

	2007	2008	2009	2010	2011	2011 prognozė
BVP, mlrd. EUR	15,8	16,1	13,9	14,5	15,2	16,1
Realus BVP augimas, %	6,9	-5,1	-13,9	3,1	4,4	3,5
Realus investicijų augimas, %	26,8	-5,2	-36,8	21,7*	24,3	25,1
Realus eksporto augimas, %	4,1	5,4	-23,5	20,7	6,4	6,9
Realus importo augimas, %	6,8	-4,7	-33,3	14,6	10,4	7,9
Infliacija, %	6,7	10,6	0,2	3,0	2,5	2,6
Nedarbo lygis, %	4,7	5,5	13,8	17,8	14,8	13,4
Realus darbo užmokesčio augimas, %	12,0	4,8	-3,7	-0,8	0,6	1,6
Užsienio skola, % nuo BVP	109,6	118,2	125,5	120,5	100,9	96,4

* - prognozė

Šaltinis: Investment in the Baltic States, 2011, 16 p.

6 PRIEDAS

Pagrindinių Latvijas ekonomikas indikatoriu kaita 2006-2011 m.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011 prognozē
BVP to meto kainomis, mlrd. EUR	15,9	21,0	23,0	18,6	18,0*	18,7
Ralus BVP augimas, %	12,2	10,0	-4,6	-18,0	-0,4*	-3,3
BVP vienam gyventojui, EUR	6948	9240	10165	8256	7999*	8352
Inflacija, %	6,5	10,1	15,4	3,5	-1,1	1,1
Nedarbo lygis, %	6,8	6,0	7,5	16,9	19,1*	17,1
Bruto vidutinis darbo užmokestis, EUR	430	566	682	656	629*	633
Darbo užmokesčio augimas, %	23,0	31,5	20,5	-3,8	-4,0	0,5

* - prognozē

Šaltinis: Investment in the Baltic States, 2011, 23 p.

7 PRIEDAS

Pagrindinių Lietuvos ekonomikos indikatorių kaita 2005-2011 m.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 prognozė
BVP, mlrd. EUR	21,0	24,1	28,7	32,5	26,6	27,5	30,4
BVP augimas (metinis), %	7,8	7,8	9,8	2,9	-14,8	1,4	6,1
Metinė infliacija, %	2,7	3,8	5,8	11,1	4,2	1,2	1,8
TUI, mlrd. EUR	4,7	6,9	8,4	10,3	9,2	9,6	-
Eksportas, mlrd. EUR	9,5	11,3	12,5	16,1	11,7	15,6	-
Importas, mlrd. EUR	12,4	15,4	17,8	21,1	13,1	17,6	-
Nedarbo lygis, %	8,3	5,6	4,3	5,8	13,7	17,8	15,8

Šaltinis: Investment in the Baltic States, 2011, 30 p.

8 PRIEDAS

Užsienio šalių paskatos investuotojų kuriamoms darbo vietoms

Šalis	Paramos dydis	Reikalavimai investiciniam projektui
1. Čekija	Maksimali subsidija vienai darbo vietai sukurti apdirbamosios pramonės sektoriuje – 2 tūkst. EUR.	Minimali investicinio projekto vertė (priklauso nuo regiono) – 1,7-3,5 mln. EUR.
2. Lenkija	Maksimali subsidija vienai darbo vietai sukurti – 769 EUR, kai sukuriama ne mažiau nei 250 naujų darbo vietų) ir 4 495 EUR, kai sukuriama daugiau nei 500 naujų darbo vietų.	Minimali investicinio projekto prioritiniuose sektoriuose vertė – 10 mln. EUR. Darbo vietos turi būti išlaikytos ne mažiau kaip 5 metus (kai maža įmonė – 3).
3. Vengrija	Maksimali subsidija darbo vietoms sukurti – 0,3 mln. EUR, kai sukuriama ne mažiau nei 200 naujų darbo vietų, ir 0,9 mln. EUR, kai sukuriama ne mažiau nei 500 naujų darbo vietų.	Minimali investicinio projekto vertė – 10 mln. EUR.
4.Slovakija	Dengia nuo 10% iki 50% vienos darbo vietos išlaikymo išlaidų (atsižvelgiant į regioną) 2 metų laikotarpiu.	Minimali gamybinio investicinio projekto vertė (atsižvelgiant į regioną) – 6–24 mln. EUR.

Šaltinis: VŠĮ „Investuok Lietuvoje“